

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER

ENDONEZYA SİYASETİNDE KADINLARIN TEMSİLİ

DOKTORA TEZİ

RUSDI JUSUF ABBAS

767611921

İSTANBUL 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER

ENDONEZYA SİYASETİNDE KADINLARIN TEMSİLİ

DOKTORA TEZİ

DANIŞMANI : Prof. Dr. ÖMER FARUK GENÇKAYA

RUSDI JUSUF ABBAS

767611921

İSTANBUL 2017

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

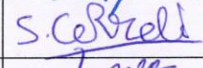
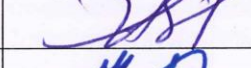
TEZ ONAY BELGESİ

KAMU YÖNETİMİ Anabilim Dalı SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER Bilim Dalı
DOKTORA öğrencisi RUSDI JUSUF ABBAS'nın ENDONEZYA SİYASETİNDE
KADINLARIN TEMSİLİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 15.11.2016 tarih
ve 2016-40/21 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Doktora Tezi
olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 13 / 04 / 2017

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. ÖMER FARUK GENÇKAYA	
2.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. AYŞE SILA ÇEHRELİ	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. BEKİR BERAT ÖZİPEK	
4.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. AYŞEGÜL YARAMAN	
5.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. HALUK ALKAN	

GENEL BİLGİLER

İşim ve Soyadı	: Rusdi Jusuf Abbas
Anabilim Dalı	: Kamu Yönetimi
Programı	: Siyaset ve Sosyal Bilimler
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya
Tez Türü ve Tarihi	: Doktora – Nisan 2017
Anahtar Kelimeler	: Siyaset, Genel Seçim, Temsili, Kadın

ÖZET

ENDONEZYA SİYASETİNDE KADINLARIN TEMSİLİ

Bir ülkede siyaset sistemi ve kadınların varlığı arasındaki ilişkiler çok güçlüdür. Demokratik ülkelerin genel niteliği, kadın ve erkekler de dahil ülkedeki tüm unsurlar arasında eşitliğin garant altına alınmasıdır. Bu anlamda eşitlik, bir ülkedeki kadınlar ve erkekler arasında kamusal yaşamda ve özellikle siyasette (parlamentoda) niteliksel ve niceliksel bir dengenin bulunmasıdır. Parlamentoda hem nicelik hem de nitelik olarak kadın ve erkeklerin eşit temsili doğal bir olay değildir. Kadınlar ve erkeklerin siyasal yaşama farklı bir biçimde başlamaları siyasal alandaki deneyimlerinin eşit görülmemesine neden olmaktadır. Kadınların siyasi mücadelelere parlamentoda başlarken, erkekler siyasete parlamento dışında başlarlar. Bunun sonucunda, kadınların erkeklerin gerisinde kalmalarını düzeltmek amacıyla kadınlara kamu ve siyaset alanlarında (parlamento) bir yer edinebilmelerine yardımcı olacak mekanizmalar bulunması gerekir. Bu amaçla, kadınlaryasette önemini destekleyen hukuki araçlar ve genel seçim mekanizmaları geliştirmekle işe başlanabilir. Bu konuda önemli araçlardan bir tanesi olan genel seçimler adil ve kadınların önemini destekler ise, kadınların parlamentoda temsil edilmesiyaygınlaşabilir. Bununla birlikte, adil ve kadınların önemini destekleyen genel seçim sistemi tek başına kadınların parlamentodaki temsilini artıramaz. Bu konuda, kadınların kamu ve siyaset sektörlerinde bir yer edinmelerine sağlayacak, örneğin istek, yaratıcılık ve eğitim düzeyi gibi diğer unsurları da dikkate almamız gerekir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Rusdi Jusuf Abbas
Field	: Public Administration
Program	: Politic and Social Sciences
Supervisor	: Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya
Degree Awarded and Date	: Doctor – April 2017
Keywords	: Politic, General Election, Representative, Woman

ABSTRACT

WOMEN REPRESENTATIVE IN INDONESIAN POLITIC

The existence of women in one country, has a strong relations with the political system in that country too. In the democratic countries, there is general characteristic, where they have equivalence guarantee for all of the element of the country include equivalence between women and men. The equivalence between women and men can define as balance of qualities and quantities in the public sector especially for political sector (parliament) that women and men should have. The equivalence of representation of women and men in parliament, as qualities and quantities, couldn't happen naturally. Political experiences between women and men couldn't been seen equally, because they have a different starting point in politics. We may say that women has been beginning their hassle from the inside house, but men has been beginning their hassle from the outside house. Because of that, we have to make the exact mechanism for women to solve their fact of having the fallen behind, in the aim for getting good position in public sector and political sector (parliament). We can start it, from creating law instruments and general election mechanisms that take sides of women importance. General election is the important instrument, because if general election system has fairness and take sides of women importance, then chance of woman to take the position in parliament will opened widely. But, the existence of the general election system that is fair and take sides of women importance can't increase women representation in parliament directly. We think about other factors, such as the ability of women themselves, like willingness, creativity, and level of their education, for getting positions in public sector and political sector (parliament).

ÖNSÖZ

Bu tezde, Endonezya’da kamu sektöründe, özellikle, siyasette (parlamento) kadınların erkekler ile eşit mevkiye gelebilmesi için verdikleri mücadele anlatılmaktadır. Kadınların daha kolay bilgiye ulaşabilmeleri amacıyla, öncelikle okuma ve yazma yeteneklerine sahip olabilmeleri ve bunun gerekli olan Latin alfabesini öğrenmeleri gerekir. Endonezya’nın bağımsızlığını kazanmadan önceki kadın eylemciler mücadele bu alanlarda başlamışlardır. Tezimde, kamu veya özel alanlarda kadının varlığı ile ilgili mücadelede kullanılan yöntemlerden birisi olan siyaset alanına (parlamento) odaklandım.

Parlamento kurumsal varlığı ile oldukça stratejik niteliğe sahiptir. Parlamentonun en önemli işlevlerinden birisi, kanunları tasarlamak ve onaylamaktır. Parlamentoda kadın temsili belli bir seviyeye ulaşınca (en az %30), daha sonra kadınların lehine teklifler ve tasarıların gündeme geleceği varsaymaktayız. Bununla birlikte, kamu alanlarında, özellikle, siyasete (parlamento) katılımı kadın varlığı ve katılımı, diğer unsurlardan destek almak zorundadır. Bunlar, hukuki araçlar, eğitim, genel seçim sistemi, aile ve toplum desteği ve benzeri unsurlar önem taşımaktadır. Tezde içerisinde her sayfadan sayfaya bahsetti bu konular tartışılacaktır. Bu tezin hazırlanması kolay olmamıştır. Çünkü, Endonezya’da kadın temsili hakkında dikkat çekebilmek amacıyla Türkçeye çevirmek zorunda kaldım. Bu konuda, Türkiye’deki genel okuyucuya katkı sağlarken Endonezya’da demokrasi olduğunu, Endonezya’nın ilk

Cumhurbaşkanı Soekarno'nun Türk halkına ve Mustafa Kemal Atatürk'e hayranlığından kaynaklandığını vurgulamak gerekir.

Bu tezin yazılmasında bir kaç kişiden yardım ve özellikle destek gördüm. Bu nedenle kendilerine ayrıca saygıyla teşekkür etmek isterim. Bu kişiler, Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya, Prof. Dr. Ayşegül Yaraman, Yrd. Doç. Dr. Ayşe Sıla Çehreli, Prof. Dr. Berat Bekir Özipek, Prof. Dr. Ergün Yıldırım, Prof. Dr. Haluk Alkan, Prof. Dr. Esra Hatipoğlu ve Yrd. Doç. Hakan Arıdemir, eğitim döneminin başlangıcından şu ana kadar bana hep yardım edip kolaylık gösterdiler. Ben, sizlere sağlık ve uzun ömür dilerken, sonuçta dünyayı sizin ilminizi ile ışıklandırabilmeyi Allaha dua ediyorum. Bana ve diğer öğrencilere yaptığınız iyiliklerden Allah razı olsun.

Annem ve Babama bana hep sabır ve sevgi gösterdikleri için çok teşekkür ederim. Bana yol, ışık ve güzellik veren kişilerden, sevgilim eşim, Syarifah Rika Amalia ve iki çocuklarım Fatih Aslan Abbas ve Altın Beyazıt Abbas'a teşekkür ederim. Son olarak, tez çalışmamın bu sonuca ulaşmasına yardımcı olan kişilere çok teşekkür ederim. Allah sizlerde razı olsun. Allahın, Türk Milletine ve Endonezya Milletine hem erkek hem de kadınlara ve tüm insanları koruması ve bereketler vermesini niyaz ederim.

Saygılarımla, Rusdi Jusuf Abbas

İstanbul, Nisan 2017

İÇİNDİKİLER

DIŞ KAPAK.....	i
İÇ KAPAK.....	ii
TEZ ONAY BELGESİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDİKİLER	viii
TABLO LİSTESİ	xi
GRAFİK LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
A. GENEL TANIM.....	1
B. HİPOTEZ	3
C. ARAŞTIRMA AMACI	4
D. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ.....	4
I. BÖLÜM ENDONEZYA’DA KADIN DURUMU	6
A. KADINLARI HUKUKİ KONUMU	8
A.1. Kadına Karşı Tarafsızlık ve Objektiflik Hukuku	10
A.2. Endonezya Cumhuriyet Kanunlarında Kadınların Yeri	15
B. KADINLAR VE EĞİTİM	21
B.1. Endonezyadaki Eğitim Durumu Sömürge Döneminden Önce	22

B.2. Endonezyadaki Eğitim ve Kadın Eşitlik Hareketi	23
B.3. Eğitim Eşitliğine Ulaşabilme	29
C. KAMU YAŞAMINDA KADINLAR	35
C.1. Aile Hayatında Kadınlar	35
C.2. Kadınlar ve İş Dünyası	38
D. KADINLARIN SOSYAL STATÜSÜ	40
D.1. Geleneksel Toplumunda Kadın Kavramı	40
D.2. Endonezya'daki Kadınların Sömürge Dönemindeki Durumu	41
D.3. Günümüzde Endonezya'da Kadınların Durumu.....	43
II. BÖLÜM ENDONEZYADA KADINLAR VE SİYASET	45
A. KADIN HAKLARI	47
A.1. Sömürge Döneminde Kadın Hakları (Hollanda Ve Japonya)	47
A.2. Eski Hükümet Döneminde Kadın Hakları (1945 – 1967).....	51
A.3. Yeni Hükümet Döneminde Kadın Hakları (1967 – 1998)	55
A.4. Islah Döneminde Kadın Hakları (1998'den – Günümüze).....	56
B. PARLAMENTODAKİ KADIN TEMSİLİ	58
B.1. Temsil Kavramı	58
B.2. Endonezya'da Siyasi Sistemi	60
B.3. Endonezya'da Genel Seçim Sistemi	61
a. Genel Seçim Sistemi	61
b. Endonezya'daki Genel Seçim Sistemi	63

b.i. Eski Hükümet Döneminde Genel Seçim Sistemi (1945 – 1967)..	64
b.ii. Yeni Hükümet Döneminde Genel Seçim Sistemi (1966 – 1998).	66
b.iii. İslah Döneminde Genel Seçim Sistemine (1998’den – Günümüze)	69
B.4. Parlamentodaki Kadınlar Temsili	73
a. Kadınlar İçin Parlamento Yolundaki Zorluklar ve Engeller	79
b. Kadınlar Parlamento Üyelerinin Karşı Karşıya Oldukları Zorlukları Ve Engelleri	81
C. 2014 – 2019 DÖNEMİNDE KADIN PARLEMENTO ÜYELERİNİN PROFİLİ.....	84
C.1. Parlamentodaki Siyaset Partilerde Kadın Üyeler	86
C.2. Parlamentodaki Kadın Üyelerin Yaşı.....	90
C.3. Parlamentodaki Kadın Üyelerin Eğitimi	93
C.4. Parlemlenter Olmadan Önce Kadın Üyelerin İşleri	97
C.5. Kadın Parlamento Üyelerin Aday Listelerindeki Sıra Numaraları	100
C.6. Parlamentodaki Kadın Üyelerin Görev Süresi.....	104
C.7. Parlamento Kadın Üyelerin Akraba İlişkileri.....	108
SONUÇ.....	113
KAYNAKLAR	121

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. *Hollands Indische Scholen*

(Devlet İlk Okulunda) Devlet Okulunda Endonezyalı Öğrenciler 25

Tablo 2. *Hollands Indische Scholen* (Özel İlk Okulunda)

(Özel İlk Okulunda Endonezyalı Öğrencileri) 26

Tablo 3. *Europa Lagere Scholen*

(Avrupa İlk Devlet Okulunda) Olukunda Endonezyalı Öğrencileri..... 26

Tablo 4. *Europa Lagere Scholen*

(Avrupa Özel İlk Okulunda) Okulunda Endonezyalı Öğrencileri..... 27

Tablo 5. Cinsiyetlerine Göre Okul Yaşında

Nüfusun Statüsü ve Eğitim Seviyesi (7 – 24 yaşı) 2014 32

Tablo 6. 15 Yaş ve Üzeri Nüfusun Tamamlanan

Son Eğitim Seviyesinin Cinsiyete Göre Dağılımı 33

Tablo 7. Parlametoda Kadın Temsili

(Endonezya Cumhuriyet Ulusal Meclis) 76

Tablo 8. Genel Seçim Yasama (Parlamento) Kurumu 2014 Yılındaki

Siyaset Partinin Alınan Oy Sayısı ve Parlametoda Kazanan

Oturma (Sandalye) Hakkıdır 87

Tablo 9. Genel Seçimi Yasama (Parlamento) Kurumları 2014 Yılında Sonucundan Her Siyaset Partisinden Cinsiyetlerine Göre Parlamento Kadın Üyeleri.....	89
Tablo 10. Siyaset Partilerdeki Kadın Ulusal Meclis Eğitimi Durumu	96
Tablo 11. 2014 – 2019 Döneminde Parlamenter Olmadan Önce Kadın Üyelerinin İşleri Her Siyasi Parti.....	99
Tablo 12. 2014 Yılı Genel Seçimi Siyasi Partilerde Aday Liste Numarasına Göre Parlamenta Kadın Üye Seçimi	103
Tablo 13. Siyasi Partilerin Kadın Ulusal Meclis Üyesi ve Görev Dönemleri.	107
Tablo 14. 2014 – 2015 Döneminde Parlamento Kadın Üyeler Akrabalık İlişkileri.....	110

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Endonezya Nüfus Piramidi, 2014.....	30
Grafik 2. Cinsiyet ve Yaşa Göre Nüfus Grupları, 2014.....	30
Grafik 3. 2007 Yılında Eğitim Seviyesine Göre Şiddet Gören Kadınları (%).....	38
Grafik 4. Endonezya’da İşe Katılım Oranı (İKR) Erkekler ve Kadınlar 2010 – 2014.....	39
Grafik 5. 2014 – 2019 Döneminde Parlamento Kadın Üyelerin Yaşı.....	91
Grafik 6. Her Siyasi Partide Parlamento Kadın Üyelerin Yaşı.....	93
Grafik 7. Parlamento Kadın Üyelerin Eğitimi	97
Grafik 8. 2014 – 2019 Döneminde Parlamento Olmadan Önce Kadın Üyelerinin İşleri	98
Grafik 9. 2014 – 2019 Döneminde Aday Listelerine Göre Parlamento Üye Seçimliği	101
Grafik 10. Parlamentoda Kadın Üyeler ve Görev Dönemleri	106
Grafik 11. 2014 – 2015 Döneminde Parlamentodaki Kadın Üyeler ve Akrabalık İlişkileri.....	113

GİRİŞ

A. GENEL TANIM

Endonezya, dünyanın en kalabalık üçüncü demokratik ülkesi (Amerika Birleşik Devletleri ve Hindistan'dan sonra) ve aynı zamanda Güneydoğu Asyanın en kalabalık demokratik ülkesi olarak bilinmektedir. Endonezya, ilginç demokratik gelişmelere sahiptir. Özellikle, Güneydoğu Asya'da demokrasinin gelişmesinde önemli bir örnektir. Endonezya, 17 Ağustos 1945 yılında, Hollanda ve Japonya (sırayla) sömurgeliğinden bağımsızlık kazandıktan sonra, demokratik bir ülke olarak kuruldu. Bununla birlikte, Endonezya, o dönemde devlet uygulamalarında genel olarak demokrasinin temel değerlerinden oldukça uzaktı. Endonezya yeni bir ülke olmasına rağmen, tüm eksikleriyle bağımsızlık kazanma sürecinden devletin kuruluşuna kadar, kadınlar dahil tüm unsurlar devleti kurmak ve geliştirmek için çabalamıştır.

Endonezya bağımsızlık kazanmadan önce, kamu alanında ve özellikle siyasette kadınların tanınması ve katılması için mücadele yapıldı. Eldeki verilere göre, Endonezya'daki 1928 yılında ilk Kadın Kongresi başarıyla yapıldı. Bu kongre Endonezya'da feminist odakların bir hareketi ve güçlü kadın hareketi için bir başlangıç olarak kabul edilir. Daha sonra 1938 yılında, kadınlar, Endonezya'da parlamentonun kurulması ve siyasete katılma haklarını korumak için mücadele yaptı.

Bu talepler arasında, seçme ve seçilme haklarının talep edilmesi sonucunda Hollanda sömürgel hükümeti tarafından bu talepler kabul edilmiştir.

Endonezyalı kadınların seçilme hakkını elde etmesi ile *Gemeenteraad*'da (Yerel Parlamento), bir kaç sandalye kazandılar. Bunlar, Bandung'da Emma Puradierda, Cirebon'da Sri Umiyati, Semarang'da Soenaryo Mangunpuspito ve Surabaya'da Siti Sundari Sudirman'dır.

Endonezya'da toplum ve devlet hayatında kadınların mücadelesi inkar edilmez. Kadınların kamu işlerine ya da toplumsal hayata katılımı, Endonezya'nın bağımsızlığı ile aynı yaşıdır. Endonezya halkının zor dönemlerinde kadınların mücadelesi ana bir nitelik olarak görülmektedir. Ancak bağımsızlık sürecinde (Eski Hükümiyet, Yeni Hükümiyet, Islah Dönemi ve günümüzdeki durum) kadınların rolü azalmış ya da kadınlar yeri marjinalleşmeye başlamıştır.

Demokratik ülkelerde en önemli sorunlardan birisi ülkenin kamu alanlarına kadınların katılması ve bu sorunun çözümünün hala bulunamayışdır. Endonezya'da kamu alanlarına kadınlar katılımı ve parlamentoda ¹ kadınlar katılımının sayısı ne kadar olduğunu belirtmiştir.

Endonezya'da kamusal alanda, özellikle parlamentoda kadınlar katılımı, nicelik olarak azdır. Parlamentoda kadınlar katılımı, bir anahtar gibidir, çünkü kadınlar parlamentoya katılabilirse diğer kurumlara katılabilme fırsatları artar.

---

¹ Endonezyadaki parlamento iki meclisli (*bicameral*) bir sistemdir;

Ulusal Meclis (*People's Representative Council*) Genel olarak Ulusal Meclisin işlevleri ya da yetkileri şunlardır : (1) Yasama işlevi; hükümetle birlikte kanunların yapması, (2) Bütçe işlevi; Bütçe harcama planlamalarının onaylanması ya da onaylanmaması. (3) Gözetim işlevi; Hükümetin Kanunları ve Bütçe Harcama Planını uygulanması denetlenir. Yerel yönetimlerde (il, ilçe ve belediye) bölgesel temsilcilerin görev yaptığı Yerel Meclisler bulunur. Ulusal Meclis ile iliştiirildiğinde hiyerarşik olarak altındadır ve coğrafi olarak sınırlıdır.

Bölgesel Meclis (*Regional Representative Council*) Genel olarak Bölgesel Meclisin işlevleri ya da yetkileri şunlardır : (i) Teklif vermesi, belirli alanlarda uygulanan yasalar tartışmaya katılması ve önem vermesi. (ii) Kanunun uygulanmasının üzerinde denetlemesi.

Ulusal Meclis ve Bölgesel Meclisin tüm üyeleri, bir mecliste (Millet İstişare Meclisini) oluşturur. Endonezya'da, güç ve yetkilerine göre, Ulusal Meclis, Bölgesel Meclise göre daha güçlüdür. Bu durum iki meclisli sistemi kullanan diğer ülkelerden farklıdır. Bu tezde, Parlamento kavamı Ulusal Meclisi ifade etmektedir.

Parlementonun en önemli görevi kanunu yapmaktır. Parlamentoda kadınların sayısı anlamlı bir düzeyde olursa kadınların kendi sorunlarına dikkat çekmeleri daha etkili olabilir. Parlamentoda kadınların temsili için hala büyük engeller bulunmaktadır. Örnek olarak, birçok ülkede seçim sisteminde, toplumsal cinsiyet konusunda toplumsal cinsiyet eşitliği (*gender mainstreaming*) hakkında sorunlar bulunmaktadır. Bu nedenle, günlük yaşamda Endonezyalı kadınların toplumsal yaşama katılması önemli bir deneyimdir.

Bu tez çerçevesinde, parlamento seçim sistemi ve kadınların temsili arasındaki ilişkiler dikkatimi çekti. Daha sonra, seçim sisteminin sorunlarını ve parlamentoda kadınların sayısı ile ilgili araştırma ve incelenmeye devam ettim. Bu tezde, parlamento seçimlerinde kadınlar ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunları ile toplumsal koşullar, hukuki düzenlemelerde ve genel seçim mevzuatında kadınların temsilini teşvik eden husular sorgulanmıştır.

Bu çerçevede, ilk genel seçimden günümüze kadar kadınların katılımı ve temsili incelenmektedir. Siyasal yaşamda, özellikle genel seçimlerde kadınların temsilini kolaylaştıran ve daha büyük olanaklar yaratan kadın hareketleri irdelenmiştir.

B. HİPOTEZ

Bu çalışma, seçim sistemi ile kadınların parlamentoda temsili arasında bir ilişki olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu bağlamda, Endonezya'nın genel seçim sistemi kadınların parlamentoda temsilini azaltmakta mıdır, yoksa artırmakta mıdır? Çalışma, bu soruya yanıt arayacaktır.

C. ARAŞTIRMA AMACI

Bu araştırmanın amacı, Endonezya'daki genel seçim sistemi ve parlamentoda kadın katılımı arasında genel bir değerlendirme yapmaktır. Bu çerçevede, Endonezya'da kadınların toplumsal ve siyasal yaşama katılımına gelişimi irdelenmektedir.

D. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Endonezya'da kadınların siyasal yaşamda temsili konusunda yapılan bu araştırma ve değerlendirmede kullanılan yöntem aşağıda açıklanmaktadır.

1. Bu araştırmada, tümevarım yaklaşımı kullanılmış ve tespitler yapmaya yöneliktir.
2. Bu araştırmada Endonezya Cumhuriyetinin Başkenti, Cakarta araştırma alanını oluşturmaktadır. Başkentnin stratejik önemi ve siyasetin yoğunlaşması tercih nedenleri arasındadır. Ayrıca, Cakarta'da veriler daha kolay elde edilmektedir.
3. Bu araştırmada kullanılan veriler, iki tipten oluşmaktadır:
  - a. Birincil veriler mülakat yaptıktan sonra elde edilen nitel veridir. Bu veriler, Endonezya siyasetinde, genel seçim sisteminin özellikleri ve kadınların temsili konusunda yeterince bilgili sahip olan kişiler ile doğrudan derinlemesine görüşmeler yapılarak elde edilen verilerdir.
  - b. Araştırma ve değerlendirmeyi tamamlamak amacıyla kullanılan ikincil veriler, konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalardan elde edilmiştir.

4. Veriler aşağıda sayılan araçlarla toplanmıştır:

a. Literatür incelemeği

Literatür kaynaklarından, hem genel belgeler hem de bilimsel değerlendirmeler elde edilmiştir.

b. Mülakat

Önceden belirlenen denekler ile derinlemesine mülakat (*indepth interview*) yapıldı. Bu mülakatın yapılmasının amacı Endonezyadaki genel seçim sistemi ve kadın temsili ile ilişkili değerlendirmeleri tespit etmektir.

5. Veriler Analizi

Siyasal hayata ilişkin elde edilen verilerin nitel analizi yapılarak; araştırma sorunsalına ilişkin veriler derinlemesine görüşmelerden elde edilen bilgiler ve teorik yaklaşımlar (kavramasal çerçeve) kullanarak analiz edildi. Mülakat ve gözlemlerden alınan veriler, değerlendirildikten sonra araştırma ile ilgili sonuçlar açıklanmıştır.

I. BÖLÜM

ENDONEZYA'DA KADIN DURUMU

Günümüzde en belirgin sorunlardan birisi, hayatın tüm alanlarında kadınlar ve erkekler arasında eşitlik sorunu, ya da toplumsal cinsiyet sorunudur. Cinsiyet (*Gender*) İngilizce bir kavramdır ve anlam olarak bir bölgede kendi yerel sosyal-kültürel yapıya bağlı olarak, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları anlatır. Bu yüzden, her toplumda ve her ülkede toplumsal cinsiyet yapısı farklıdır². Çünkü toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasında doğuştan insan olmaktan³ kaynaklanmaz.

Eşitlik kavramı, yaşam alanlarında kadınların ve erkeklerin konumlarının ayn olması ve eşitlik durumuna sahip olan yeni bir toplumsal yapılara ulaşmaya yöneliktir. Örnek olarak, eğitim ve iş olanaklarının eşit olarak verilmesi, ev hayatında hoşgörü ve karı koca arasında görevlerin adaletli olarak paylaşması ve kadının tüm hakları ve kadınların sorumluluklarını eşitlikçi bir yasa ile korunmaktadır. Kadınlara, özellikle, kamu sektöründe, örneğin, bir parlamento üyesi olarak, daha fazla fırsat verebilmek amacıyla, kadınların siyasete daha fazla katılımının sağlanması gerekiyor.

Kadınların, özellikle, siyasette parlamento üyesi olarak kamu sektörüne katılması, kamu sektörüne katılmak isteyen diğer kadınlar için bir başlangıç

---

² Örnek : (1) Endonezya toplumunda, kamusal alanda kadınların sigara içmesi yaygın değildir, çünkü sigara içen kadınlar kötü bir kadın olarak düşünülebilir. Ancak bu sosyal anlayış batı ülkelerinde insanlar için geçerli değildir. (2) Endonezya'da toplumsal olarak, erkek çocuklar cesur ve gerçek lideri olarak tanımlanır ve “erkekler ağlamaz” anlayışı geçerlidir. Bununla birlikte, bu bakış açısı ve sosyal yapı başka bir toplumlarda geçerli değildir.

³ Kadın, hamile kalabilir, doğum yapabilir, çocuğunu büyütür vb.

noktası oluşturmaktadır. Bu durum, çok yüksek bir beklenti değil, çünkü, kadınlar parlamento üyesi olarak, diğer kadınlarınle, ne yasal düzenlemeler yaparak bunu sağlayabilirler.

Bundan dolayı, kamusal alanlarında, özellikle parlamentoda, kadınların katılımını teşvik etmek ve arttırmak amacıyla birçok unsurun devreye konulması gerekir. İyi bir demokratik sisteme sahip olunması yanında, diğer unsurlar, başta mevcut mevzuatın bu yönde destek vermesi ve garanti sağlaması, yansız bir eğitim sistemi, güvenilir bir çalışma dünyası önem taşımaktadır. Her şeyden önce, ailenin ve yakın akrabaların desteği ve aynı zamanda kadınların kamusal alanlarda katılımını sağlamak amacıyla, sosyal yapının kadınlara destek vermesini gerekmektedir.

A. KADINLARI HUKUKİ KONUMU

Hukuk devletin, demokrasinin en önemli garantisidir. Bir ülkede demokrasinin anlamı, yani adaletli bir hukukun varlığı, kadınların, erkeklerin, gençlerin, yaşlıların, zenginlerin ya da fakirlerin her vatandaşın korunmasını gerektirir. Bununla birlikte, adil bir hukuk sistemi, toplumsal cinsiyet konusuna ya da kadınların varlığına duyarlı olmayabilir.

Birçok bilimsel yaklaşımda, adil bir hukuk sistemin, tarafsız veya objektif olması gerektiği ifade edilir. Feministler (kadın haklarının savunucuları) için, böyle bir varsayım aslında toplumsalda cinsiyet eşitsizliği, kabile yaşantısı, ırklarına göre insanların sınıf olarak farklılaşmasını kabul etmek anlamına gelir⁴. Böylece, Amerika Bileşik Devletlerinde ve Avrupa Ülkelerinde 1960'ların sonundan ve 1970'lere kadar, feministler tarafsızlık hukuku ile eşleştirilmeye başlamıştır. O zamandan beri feministler, hukuk teorisinde feminist bakış açısı olarak (*feminist jurisprudence*) oluşturmak üzere çalışmışlardır⁵.

Feminist hukuk teorisi, Batı literatüründe yer almış, ancak Endonezya'da Raden Ajeng Kartini⁶ bu teorileri okuyup, Endonezya'daki kadınların hareketine kadını özgürleşme amacıyla geliştirmiştir. Feminist hukuk teorisi cinsiyet ayrımcılığı sorunu ile ilgili olarak yerel ve küresel düzeyde dikkate alınmasa da, evrensel ⁷ olarak etki yaratmıştır. Cinsiyet ayrımcılığının kökleri ataerkil

---

⁴ Erman Rajagukguk, *Filsafat Hukum*, Jakarta: Program Pascasarjana Fakultas Hukum Universitas Indonesia, 2011. Sayfa 108.

⁵ Erman Rajagukguk, *Filsafat Hukum*, Jakarta: Program Pascasarjana Fakultas Hukum Universitas Indonesia, 2011. Sayfa 110.

⁶ Endonezya'da kadınların özgürleşme hareketi sembolü ve Endonezya ulusal kahramanı 21 Nisan 1879'da doğdu ve Rembang'da 17 Eylül 1904'te vefat etti.

⁷ Griffiths, Anne, "Remaking Law: Gender, Ethnography and Legal Discourse" *Law & Society Review*, 2001, Cilt 35. Sayfa 12.

değerlerin ve kültürün sonucu olarak, yani kadınlar ve erkeklerin eşitsiz güç ilişkilerini ifade eder⁸. Cinsiyet ayrımcılığı, etnik azınlıklar, ırk, renk, sınıf ve sömürge⁹ tarihinin belli bir gelişmelerinden ortaya çıkarak ve çok katmanlı ayrımcılık olgusunun her toplumda olduğu belirtilmektedir.

Hukuk veya kurallar toplumsal cinsiyet meselesine duyarlı olmadığından, kadınların faaliyetlerini engellemiştir. Bir ülkede kullanan hukuk ve kuralları esasında, temel sosyal değerlerden gelmesi ve toplumda uygulanmasıdır. Günümüzde bir toplumun sosyal değerleri erkeksi ya da ataerkil niteliktedir. Bazen kabul edilen hukuk ve kurallar devlet tarafından hazırlanırken, kanun koyucu veya karar vericilerin toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olup olmamasına göre şekillenmektedir.

Kadınlar, bireyler ya da vatandaşlar olarak, hakları, yükümlülükleri ve fırsatları dikkate alındığında, hayatın her alanında erkeklerle eşittir. Endonezya Cumhuriyeti Anayasası eşitlik ilkesini 1945¹⁰ tarihinde güvence altına aldı. Resmi yasalara göre, siyaset alanında kadınların katılımı Endonezya bağımsızlığını kazanmadan önce başladı. 1938 yılında, *pribumi*¹¹ kadınlar için o zamandaki seçimlerde seçilme hakkı ve oy kullanma hakkı mücadelesi Hollanda sömürge hükümeti tarafından kabul edildi. Endonezya bağımsızlık kazandığı zaman¹² kadınların siyaset hakları erkeklerden farklı değildi.

---

⁸ Erman Rajagukguk, *Filsafat Hukum*, Jakarta: Program Pascasarjana Fakultas Hukum Universitas Indonesia, 2011. Sayfa 78.

⁹ Moore, Henrietta L (1988), *Feminist and Antropology*, Great Britain: University of Minnesota Press.

¹⁰ Endonezya Cumhuriyet Anayasası yılında Endonezya Bağımsızlık Hazırlık Komitesi tarafından Anayasa olarak 18 Ağustos 1945 yılında kabul edildi.

¹¹ Endonezya asli sakinleri ve Endonezya'da yaşayanlar.

¹² 17 Ağustos 1945.

Zamanla kadınlar, sosyal ve siyasal olarak toplumdaki toplumsal cinsiyet meselesi sonucunda, marjinallaşmaya yaşadı. Yeni kurulan siyasal hayatta ve devlet görevlerinde sadece erkekler yer aldı. Daha sonra 1998 yılında, reform ve açıklık dönemine girdikten sonra kadınların mücadelesi ortaya çıktı. Kadın eylemcileri, kamu alanlarında (özellikle siyaset hakkında) kadınların katılımı daha fazla özgür yapabilmek amacıyla devletin çeşitli araçlarıyla teşvik edildi. Örnek olarak, bu konuda destekleyici hukuk araçları (kanun) geliştirildi.

A.1. Kadına Karşı Tarafsızlık ve Objektiflik Hukuku

Toplumda insan davranışları uygulanan sosyal kurallarına bağlıdır ve ayrılamaz. Bu sosyal kurallar, toplumun her üyesinin davranışına yol gösterir, ne yapılabilir ya da ne yapılamaz veya ne yasak ya da ne tavsiye olarak gösterilir. Sosyal kurallar veya dinsel normlar, ahlak kuralları, günlük yaşamı kuralları ve hukuk kurallarından (resmi – yasal) oluşur. Bir başka deyişle, toplumda hukuk birçok sosyal kuraldan birisidir ve toplumsal yaşamda insanların davranışlarını düzenleyen bir araçtır. Hukuk bir topluluk (devlet) içinde en yüksek düzeyde yapılır, özel yaptırımlar içerir.

Hukuk kuralları, insanları toplum içinde korumak için uygulanır¹³. Hukukun temel işlevi, insanları tehlikeden ve zararlı olabileceği işlemlerden korumak ve güvenlik duygusu sağlamaktır. Ayrıca, hukuk tüm insanlar için adaleti sağlamak ve refah yaratmak için bir araçtır. Hukuk öznesi, kadınlar dahil, toplumsal tüm katmanları ve mevcut olan unsurların, korunması, adalet ve refahın

---

¹³ Sudikno Mertokusumo, *Mengenal Hukum Suatu Pengantar*. Yogyakarta, Liberty 2005. Sayfa 179.

sağlanmasını amaçlar. Kadınlar ve erkekler, vatandaşlar ya da insan kaynakları olarak, her alanın gelişmesinde oynadıkları rol dikkate alındığında, hakları, yükümlükleri ve fırsatları eşittir.

Hukukta tarafsızlık ve objektiflik prensipleri, kural olarak doğrudur. Ancak hukukun uygulanması için *sine qua non* durumu olması gerekir. Bu durumda, prensip *kanun önünde eşitlik* sağlanır.

Ancak çok katmanlı bir toplumda, yani ekonomik eşitsizliğine göre, çok zengin ve politik olarak güçlü olan insanların grupları, orta sınıf grupları ve alt gruplardan oluşur. Hukuk önünde eşitlik uygulandığında ve özellikle toplum içerisinde adaletsizliğe neden olan durumlarda eşitlik zedelenir. İnsanlar ırk, sınıf, dinsel azınlık ve cinsiyet farklılığı dikkate alındığında eşit değildir. Buna karşılık kanun önünde eşitlik prensibinin uygulanması sorunlar yarattı. Kanunlarda ve gündelik hayatta “öteki” kavramı gündeme geldi.

Hukuk gerçekte "iki ucu keskin kılıç" olarak görünür. Hukuk bir yanda en dürüst kaynakları desteklerken, diğer yanda, yetkiyi ve konumu belirlemek için bir “araç” olarak kullanılabilir. Bu durum adaletsizlik yaratırken, bazı kişiler mağdur olabilir. Hukuk sonsuza kadar ulaşılmayan alana uygulanabilir¹⁴. Bu durumda, hukukun kime ve nasıl uygulanacağı önem kazanır. Buna göre hukuk iyi ya da kötü olarak tanımlanabilir.

Aslında Endonezya’da hukuk reform yapılması girişimi oldu. Örneğin, eşitlik ve adaleti sağlamak üzere, çeşitli hukuk araçları bulunmaktadır. Bunların kaynakları uluslararası sözleşmeler, ulusal pozitif hukuk kuralları ve bilimsel

---

¹⁴ Smart, Carol. *Feminism and the Power of Law*, USA: Routledge, a division of Routledge, Chapman and Hall, Inc, 1990. Sayfa 89.

görüşlerdir (*jurisprudence*). Bu konuda, Endonezya Cumhuriyeti Anayasası'nın, 27. Madde, 1. fıkrası dikkate alınabilir¹⁵. Ayrıca, Endonezya Cumhuriyeti Kanunları 7. Numara 1984¹⁶ yılında hayatın her alanında ayrımcılık yasağını düzenlemiştir. Bundan başka, bu konuları düzenleyen diğer kanunlar da vardır.

Ancak “hukukta olması gereken (*das sollen*) ve günlük hayatta bunun uygulanışı arasında derin bir boşluk vardır (*das sein*). Sonuç olarak, hukuk sadece bir “hayal şemsiyesi”¹⁷ olarak kabul edilebilir. Önceden kadınlara adalet ve eşitlik getiren kanunlar daha sonra getirilen düzenlemeler ile zayıflatıldı. Örneğin, Evlilik Kanunları, Göç Kanunları, Sağlık Kanunları ve diğer kanunlarında *cinsiyet* meselesine duyarlı olmayan hükümler yer aldı.

Endonezya’da, birçok geleneksel normlarda kadınlara karşı ayrımcılık yapma niteliği vardır¹⁸. Birçok etnik gruplarda, kadınların doğal kaynaklara ulaşabilmesi ve arazi mülkiyeti de dahil olmak üzere erkekler ile aynı fırsatlara sahip olmadıkları söz konusudur. Kadınlar, *patrilineal*¹⁹ akrabalık toplumlarında, babası veya kocası tarafından varis olarak kabul edilmez. Bu arada, *matrilineal*²⁰ akrabalık toplumlarında, soyluk ve varis anne soyundan hesaplanırsa da, servetin kontrolü, annenin erkek kardeşindedir. Bu arada, *bilateral/ parental*²¹ akrabalık

---

¹⁵ Bütün vatandaşlar, hukuk ve yönetime karşı eşittir ve hukuk ve yönetimin herhangi istisna görmeyerek uygulanması gerekmektedir.

¹⁶Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Againsts Women/ CEDAW*).

¹⁷ Gandhi-Lapian, LM. *Hayali Şemsiye Hukukleri, Şemsiye Ekranı*, Kadınların sözleşmesini ne kadar uzak gittiğini araştıran bir çalışma, 11. Madde yönetmenlik çalışma kanunlarına Kabul edildi, Convention Watch, 1995.

¹⁸ Soerjono Soekanto, *Hukum Adat Indonesia* Jakarta: PT. Raja Grafindo Indonesia Persada, 1981. Sayfa 260.

¹⁹ Baba soyundan gelen topluluk (örnek Batak etnik grubu).

²⁰ Anne soyundan gelen topluluk (örnek Minangkabau etnik grubu).

²¹ Baba ve anne soyundan gelen topluluk (örnek Java etnik grubu).

ilişkilerinde, yani baba ve anne soyundan gelenler topluluğunda, kadınlar, erkeklerden aldıkları şeylerin sadece yarısını alabilirdi²².

Daha önce söylendiği gibi kadınlar ve erkekler arasında eşitlik ve adaleti garanti eden çeşitli kanunlar vardır. Ancak bazı kanunlar ve hükümet kararlarında kadınları ikincil sayan, hatta kadınlara karşı ayrımcılık ve adaletsizlik oluşturan hükümler bulunmaktadır. Bu, hem dikey hem de yatay²³, çeşitli kanunlar birbirleri ile çatışır.

Örnek olarak, Endonezya Cumhuriyeti Anayasası'nın 27. Maddesinin, 1. fıkrasında şöyle ifade edilir: “Bütün vatandaşlar hukuk ve yönetim karşısında eşittir ve hukuk ve yönetim herhangi istina olmadan uygulanır”. Buna karşılık, 1974 Yılında çıkartılan Kanunda, evlilik konusunu düzenleyen 31. Madde, 3. Fıkrasında şu hüküm yer almıştır: “Koca aile reisi ve karısı ev hanımıdır”. Bu kanunlar, kadınlar için büyük etkiler yarattı. Çalışan kadınlar bu düzenlemede dikkate alınmadı. Diğer bir deyişle, kadın ev hayatına mahkum oldu.

Diğer kanunlarda, göç ve vatandaşlık ile ilgili olarak, örneğin kadınların yabancı erkeklerle (diğer ülkelerin vatandaşları) evlendiği zaman, kendisi ve oğlu için vatandaşlığını belirlemek için kadınlara seçme hakkı tanınmadı. Bu durum, kadınlar için yabancı uyruklu kocasından boşanırsa, çok büyük bir etki yarattı. Ayrıca, birçok bölgesel kurallarında kadınların kamusal alanlarda görev

---

²² Sulistyowati Irianto, *Perempuan Diantara Berbagai Pilihan Hukum*, Jakarta, Yayasan Obor Indonesia, 2003. Sayfa 100 – 101.

²³ Hiyerarşik olarak, alt kanunların üst kanunlar ile çatışması.
Yatay yani eşit seviyedeki çeşitli kanunlar arasındaki herhangi bir çatışma.

almamaları yaygındır. Örneğin, kadınlar için uygun kıyafet kuralı²⁴ ya da kadınlar için gece çalışma saatini sınırlayıcı bir kural²⁵ vardır.

Yukarıdaki kanun ve kurallar, hem kadınları marjinalleştirdi hem de onları belli hayat tarzına “mahkum” etti. Ayrıca, kamu alanda kadınların hareketlerinin sınırlaması onları doğrudan evde yaşamaya zorladı. Bu durumu hukukun tarafsız ve objektif olmadığını gösterdi. Güç sahipleri (erkekler) ve güç sahip olmayanlar (kadınlar) için çifte standartlar uygulandı. Hukuk ve kültür birbirinden ayrılmaz. Her ikisi birbirini etkiler. Hukuk metinler toplumsal kültürün izlerini taşır. Endonezya’da toplumda hukuk kültürü oldukça ataerkil niteliktedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, birçok kanunda ve düzenlemede eşitlik ve adalet sağlayıcı iyileştirmeler yanında, bu kavramları destekleyici girişimler yapıldı. Örneğin, gazeteciler, özgürlük ve kamu alanlarında özellikle siyaset alanda kadınların katılmasını teşvik etti. Özellikle, bürokratik yapılarda kural dışı uygulamaların (örneğin, rüşvet vb.) olması hukuki iyileştirmeleri engellemektedir. Azınlık grupları üzerindeki sınırlamalar da cinsiyet politikalarında etkili olmaktadır.

Sonuç olarak, hukuk, toplumsal eşitlik ve adalet sağlanmasında ve toplumsal cinsiyet politikalarında en önemli araçtır. Hukuk kurallarının belli grupların lehine olarak düzenlenmesi bu aracı etkisiz kılmaktadır.

---

²⁴ Aceh İlindeki bölgesel kuralda Kadınların İslam hukukuna göre elbise giymesi gerekir yani başörtüsü takması ve etek giymesi gerekir.

²⁵ Banten İlindeki bölgesel kuralda kadınlar için gece çalışma saatinde saat kısıtlamaları vardır.

A.2. Endonezya Cumhuriyet Kanunlarında Kadınların Yeri

Endonezya’da kadınların mücadelesi 19. yüzyılın başlarından itibaren kadınların ulusal bağımsızlık hareketinde oynadıkları önemli rol ile başlamıştır. Endonezya’da kadının statüsü, rolü ve kadının gelişmesi de dahil olmak üzere, Birinci Endonezya Kadın Kongresi, 28 Aralık 1928’da "Endonezya Birlik Hareketi" için önemli bir tarihtir. Bu aynı zamanda Endonezya milliyetçi hareketin ayrılmayan bir parçasıdır. Baştan beri Endonezya’da kadınları mücadelesi, kadın hakları ve haklarının uygun olarak uygulanabilmesi için, Endonezya Cumhuriyeti Anayasası’nın 1945 yılında kadın ve erkeklerin eşit olduğu kabul edildi²⁶.

Endonezya’nın bağımsızlığını 17 Ağustos 1945 tarihinde kazanmasından sonra, birçok yasada kadının rolü ve siyasal yaşamdaki konumu düzenlenmemiştir. Kadınların, parlamentoda doğrudan seçilmesi ve temsili sayı olarak sınırlıydı.. Endonezya’nın bugünkü hukuk sistemi Hollanda’nın sömürge hukukunun mirasıdır. *Uti Posidentis*, yani bağımsızlıktan önceki değişmeyen ya da değişmeyen kurallar uygulanmaktadır. Bunlar, kadınların siyasal konumu için önemli bir engel oluşturmaktadır.

Burgerlijk Wetboek (Hollanda miras hukuku) kural olarak, kadınların hakları ikincil önemdedir. Kadınlar hukuk konularında yetersiz olarak nitelendirilir; bu nedenle, kocaları tarafından temsil edilirler. Böyle olmasına rağmen, Yargıtay’ın 3 Numaralı kararı ile 1963 yılında bu kurallar kaldırıldı.

Diğer düzenlemeler, örneğin, Ceza Kanunu kadınları aynı şekilde gören bir bakış

---

²⁶ *Kongres Wanita Indonesia, Sejarah setengah Abad Kesatuan Pergerakan Wanita Indonesia*, Balai Pustaka, Jakarta 1986. dan Sukanti Suryochondro, *Potret Pergerakan wanita Indonesia*, CV Rajawali untuk Yayasan Ilum-Ilmu Sosial, Jakarta, 1984. Sayfa 45.

açısına sahipti. Bu Endonezya hukukunda kadınların konumunu olumsuz etkilemiştir.

Endonezya asli kültüründe kadınların rolünü marjinalleşmesi, milletin karakterini şekillendirmede büyük bir etkiye sahiptir. Örnek olarak, kadınların ikinci cinsiyet olarak tanımlanması, hatta sözlü kültürde erkeklerin, toplumda kadınlara göre yüksek konumunu vurgulayan şu atasözleri bulunmaktadır: “*cennete uğrar, cehenneme katılır*”²⁷. Aslında, Endonezya toplumunda insanlar bu gelenekten ilham almıştır. Toplumsal Cinsiyet Adaleti ve İnsan Hakları Yasal Kaynakları Merkezi bilgilerine göre, Kasım 2010’dan Ekim 2011’e kadar, Endonezya’da 632 şiddet olayında 1.277 kadın yaralanmış ve 34 kadın ölmüştür.²⁸

Endonezya Cumhuriyeti 1. Numaralı Kanunu 1974 yılında, evlenme konusunda, kadınları koruyan kurallardan birisini kabul etmiştir. Bununla birlikte, bu düzenleme kadınların temsili konusunu düzenlememektedir. Bu düzenleme ile kadınların ev yaşamındaki konumunun erkelerden farklı olduğu (evin reisi kocadır) ifade edilmiştir. Bu düzenleme, ayrıca, çocuğun evlenmesine izin verilmesi, kadınlar için evlenme yaşının erkeklerden daha erken olmasında yönelik sınırlamalar ve erkek çok eşlilik kurallarına izin vermektedir. Bu kanunla birlikte, kadınlara karşı ayrımcılık ve şiddet sürdürmek eğilimi arttı ve kadınların kanun önünde eşitlik talebi azaldı.

---

²⁷ Riswan, Yulianingsih. *Identitas Perempuan Indonesia: Status, Perjuangan Relasi Gender, dan Perjuangan Ekonomi Politik*. Depok: Desantara. 2010. Sayfa 3.

²⁸ <http://www.tempo.co/read/news/2011/11/25/058368494/Kekerasan-Perempuan-Jawa-Tengah-Meningkat>

Görüleceği gibi, aslında kadının konumunun güçlendirmesi ve kadın hakları mücadelesi hareketi dünya düzeyinde ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, 1935 yılında devlet yöneticileri kadınların statüsüne medeni ve siyasi haklarını düşünmeye başlamışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, Birleşmiş Milletler kuruldu. Bunun sonucunda imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde, kadınlar ve erkekler arasında hak eşitliği ilan edildi.

Bu belgede, tüm insanların, insan hakları istinasız olarak, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi düşünce, ulusal veya sosyal kökenlere bakmaksızın, doğuştan itibaren insan haklarına sahip oldukları kabul edildi.

İnsan Hakları Beyannamesi açıklandıktan sonra, kadınlar aile hayatında ve toplumdaki konumuna yönelik çeşitli uluslararası insan hakları belgelerinde düzenlendi. Örnek olarak, 1953 yılında Kadının Siyasi Haklar Sözleşmesi yapıldı. Sözleşme daha sonra 68 Numaralı Endonezya Cumhuriyeti Kanunu olarak 1956 yılında²⁹ Endonezya Devleti tarafından onaylandı. Daha sonra 18 Aralık 1979 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesini (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Againsts Women/ CEDAW*) kabul etti.

Birleşmiş Milletlerin 20 üye ülkesinin imzalanmasında sonra bu sözleşme yürürlüğe girdi. Endonezya bu sözleşmeyi, 7 Numaralı Endonezya Cumhuriyet Kanunu olarak 1984³⁰ yılında kabul etti. Bu düzenleme, kadınlara yönelik iyileştirmelerin bir başlangıcı olarak kabul edilebilir. Daha önce, kadınlara

---

²⁹ Kadının Siyasal Haklar Sözleşmesinin Onaylanması.

³⁰ Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Her Türlü Ortadan Kaldırılma Sözleşmesi (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Againsts Women/ CEDAW*).

yönelik düzenlemeler sayıca azdı. Endonezya hükümeti, kadınların haklarını korumak amacıyla, kadınların haklarını erkeklerin haklarıyla eşit kılmak ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını kaldırmak üzere mevcut düzenlemeleri iptal etmesi gerektiği³¹.

Daha sonra 1999 yılında, Endonezya hükümeti, 39 numaralı Cumhuriyeti Kanunu ile insan hakları hakkında bir kanunu kabul etti. Bu Kanunda, insan haklarına istisnasız olarak saygı duyulması ve korunması gerektiği vurgulandı. 2000 yılı başlarında, 9 Numaralı Endonezya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı talimatı ile toplumsal cinsiyet eşitliği³² (*gender streaming*) hakkı düzenlendi. Bu düzenleme amacı, hükümet politikalarının planlanması, düzenlemesi, izleme ve değerlendirilmesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin dikkate alınmasıydı. Bu tür düzenlemelere rağmen, Aile Planlaması³³ programlarının başarısızlığından dolayı toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanamadı. Aile Planlaması uygulamaları alt ekonomik seviyedeki kadınları hedef alarak "zorlama" yoluyla uygulandı. Kadınlara doğru doğum kontrolünü seçme fırsatı verilmeyerek kadın sağlığı olumsuz etkilenmiştir.

Kadınların çalışma hayatına katılımı ile ilgili olarak, 13 Numara Kanun 2003 yılında bazı düzenlemeler getirmiştir. Örneğin, kadınlar için mesai saatleri koruması (saat 07:00 başlayan 23.00 kadar), dinlenme saatlerinde beslenme

---

³¹ Sihite, Romany. *Perempuan, Kesetaraan, Keadilan*. Jakarta: PT. Rajagrafindo. 2007. Sayfa 45.

³² Sihite, Romany. *Perempuan, Kesetaraan, Keadilan*. Jakarta: PT. Rajagrafindo. 2007. Sayfa 33.

³³ Aile planlaması Endonezya Hükümeti tarafından 1970 yılında başlatılan bir programdır. Program doğumu sınırlayarak (nüfus artışını baskılamak), sağlıklı ve güvenli bir aile kurmayı hedeflemekteydi. Bir ailede, *ideal* (uygun) olarak sadece iki çocuğu bulunuyordu. Bunu anlamı, ailelerin çocuk sayısını planlayarak doğum kontrolü yapması ya da doğum önleme araçları kullanmalarıydı. Ancak, bu program sonucunda kadınlar nesne haline dönüşmüş ve mağdur olmuşlardır. Çünkü doğum oranını sınırlamak için sadece kadınlara yönelik uygulama yapıldı.

olanaklarının sağlanması, kadın işçilere adet döneminde birinci ve ikinci günlerinde işe gitmeme izninin verilmesi, 1,5 ay doğum öncesi ve 1,5 ay doğum sonrası tam maaş ile izin düzenlenmiştir. Çalışma hayatına katılmayan diğer kadınlara, çeşitli fırsatlar sağlayarak eşitlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Şirketlerin kadınlara yönelik bu tür düzenlemeleri uygulamaması yanında, yetkili kurumların denetim eksikliği sonucunda kadın işçiler zorluklar ile karşılaşmışlardır.

Bu konuda umut verici bir gelişme, 23 numaralı ve 2004 yılında kabul edilen aile içi şiddetin önlenmesine ilişkin kanundur. Bu kanunla düzenlendiği başlıca konular şunlardır; şiddetin tanımı, ev tanımlaması, ev kapsamına giren şiddet/ kötülük tanımlaması, suçlular için ceza tanımlamaları ve şiddet görenlerin haklarıdır. Bu düzenlemeler yerli bir etki yaratmamıştır. Bu kanunların toplumsallaşma sürecinde etkili olan değerler ve normlar ile bütünleşmemesi sonucunda, aile içi şiddet konusu önemini korumaktadır. Bununla birlikte, bu yasal düzenleme ile ; kadının ekonomik bağımlılığı, kadının geleceği ve çocukların durumu³⁴ gibi konularda destek farkındalık yarattı.

2008 yılında, Endonezya hükümeti tarafından Kabul edilen 10 numaralı kanun ile genel seçim ve parlamento üyeliği ile ilgili düzenlemeler getirildi. Kanunun amaçlarından birisi parlamentodaki kadın temsili arttırmaktı. Böylece, bir yandan kadın temsili artırılması, öte yandan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması düşünülmüştür. Ancak, bu düzenlemelerin amaçlarına ulaşamamıştır. 2009 – 2014 döneminde, 560 milletvekilinden sadece 102 tanesi (%18.2)

---

³⁴ Sihite, Romany. *Perempuan, Kesetaraan, Keadilan*. Jakarta: PT. Rajagrafindo. 2007. Sayfa 15.

kadıdır. 2014 yılında yapılan genel seçimlerde kadın üye sayısı 97'ye düşmüştür (%17,3).

Endonezya'da kadınlar ile ilgili kanunların sayısı azdır. Gerek hükümetin gerekse kadınların bu konudaki ilgisizliği önemli bir unsurdur. Bunun temel nedeni, uzun zamandır sosyal baskı altında olan kadınlar, hak ve yükümlülüklerinin korunmasını talep etme düşüncesinden oldukça uzaktadırlar. Roscoe Pound teorisine göre hukuk, sosyal kontrolün aracıdır³⁵. Kanunlar, vatandaşları toplumun istenilen davranışları veya hareketleri yönünde davranmaya yöneltmek üzere düzenlenir. Kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğin sağlanması, toplumla olarak kabul görececek düzenlemeler ile olanaklıdır.

Sosyal mühendislik olarak hukukun işlevinin azalmasında belli unsurlar etkilidir. *Birinci* olarak, hukukun (yasal düzenlemelerin toplumsal yaşamda dikkate alınmaması) yokluğunda kadını koruma çabalarına yönelik belirsizlik ve soru işaretleri doğurur. *İkinci olarak*, hukuk savunan kişilerin bu konularda liderlik yapmaları beklenir. Kadınları koruyan hukuki düzenlemelerin etkili olması, bu konuda kişilerin etkin çabalarını gerektirmektedir.

Üçüncü olarak, toplum hukukun gerçekleşmesinde aktif bir rol alırsa hukukun operasyonel işlevi ve sonuçlar elde edilir. Son olarak veya *dördüncü* unsur, destek mekanizma ve altyapı bütünlüğü, kadınları ile ilgili kanunların uygulanmasını destekleyecek ve sonuçta bu tür düzenlemeleri yapan kişiler tarafından veya hedef olan kişilere bir çok kolaylık sağlayacaktır.

---

³⁵ Roscoe Pound in Soekanto Soerjono, *Pokok-Pokok Sosiologi Hukum*, Jakarta, Rajawali Pers, 2009. Sayfa 135.

B. KADINLAR VE EĞİTİM

Eğitim modern çağda insan varlığı ve gelişimi için temel bir unsurdur. Ayrıca, insan hayatındaki eğitiminde toplumsal cinsiyet sorunları gibi sosyal sorunların olduğunu görülür. Eğitim dünyasındaki toplumsal cinsiyet sorunları, sadece eğitim ile ilgili değildir. Eğitimcilerin de toplumsal cinsiyet eşitliğini görmezden geldikleri bir olgudur. Okullar bilgi almak veya eğitim kazanmak için tek bir yer olmayabilir. Birlikte, toplumun büyük bir bölümünde, okul, resmi bir eğitim kurumu olarak bilinir. Bu nedenle, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik değerlerinin okulda veya eğitiminde başladığı söylenir.

Birçok gelişmiş ülkede, eğitim hayatında kadınların sayısının erkeklerden daha yüksek olduğu görülür Birleşmiş Milletlerin Yenyüzyıl Kalkınma Hedefleri (*Millenium Development Goals*) tarafından belirlenen hedeflerden birisi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdır³⁶.

Kadınların mücadelesinde, eğitime ulaşabilmek daha büyük hedeflerin bir başlangıcıdır. Böylece, her alanda, özellikle, kamu alanında kadınlar ve erkeklerin eşitliği sağlanabilir. Bu hedef, eğitim yoluyla, kadınlar ve erkekler arasındaki güç ilişkilerinin yeniden tanımlanması ve yapılandırılmasını amaçlanmaktadır. Öte yandan, feminist eğitimin fonksiyonları arasında yer alan, (1) kadınların eleştirme kapasitesinin geliştirilmesi, ve (2) kadınların dönüşüm hareketliliğinin desteklenmesi ve barışı gerçekleştirebilmek üzere *yapıcı diyalogların* artırılması öngörülmektedir³⁷.

---

³⁶ <http://www.unmillenniumproject.org/goals/>.

³⁷ Jurnal Perempuan Untuk Pencerahan Dan Kesetaraan, *Pendidikan Untuk Semua*, Sayı 66. Jakarta 2010. Sayfa 62.

B.1. Endonezyadaki Eğitim Durumu Sömürge Döneminden Önce

Endonezya'daki eğitim iki büyük dönemde incelenir. Birinci dönem, yani, Hollandalılar tarafından uygulanan siyasetin belirlediği sömürge döneminde uygulanan eğitimidir. İkinci dönem ise bağımsızlık kazandıktan sonra uygulanan eğitim politikasından oluşmaktadır. 1945 yılında kabul edilen Endonezya Cumhuriyeti Anayasası'nın 31. Maddesinde düzenlenmiştir³⁸.

Eğitim ve öğretim tarihine bakıldığında, hala geleneksel ve yerel niteliğe sahip olduğu görülür. Eğitim müfredatı, hayat bilgisi, sosyal ilişkiler ve insan ile doğa arasındaki ilişkiler ile devlet ve iktidar ile (Kral, Sultan ve Soylular/ Seçkinler) ilgili bilgileri kapsar.

Endonezya halkı, sömürgecilik gelmeden önce okul kavramını biliyordu. Örnek olarak, okullarda *padepokan*³⁹, yani eğitim altyapısı, dövüş sanatları, sosyal ilişkiler ve din konularını içerirdi. Fakat özellikle İslam eğitim kurumları arasında, *pesantren* veya medreseler denilen eğitim kurumlarında, din eğitimi ve öğretimi ağırlıktaydı. Yukarıdaki eğitim kurumlarının ve öğretim amacı yani savaşa hazırlık, dinin yayılması ve insanlar arasında sosyal ilişkilerin geliştirilmesiydi. Eğitim ve öğretimin amaçlarında, Hindu, Buddha ve İslam'ın varlığından Avrupa (sömürgeye ait) getiren bilginin varlığına kadar karışık oldu. Avrupa kaynaklı bilgi ve Latin alfabesini öğreten bilimler sık sık yanlışlıkla Hristiyan bilimi olarak⁴⁰ tanımlandı.

---

³⁸ 31. Madde

(1) Her vatandaş eğitim hakkına sahiptir.

(2) Hükümet ulusal bir eğitim sistemini yönetir, örgütler ve bunlar kanunla düzenlenir.

³⁹ Gençliğin, öğretmeni takip ederek, ilim öğrenmek ve becerilerinin geliştirmesi sağlanırdı.

⁴⁰ Jurnal Perempuan Untuk Pencerahan Dan Kesetaraan, Cetakan Pertama, *Sekolah Mahal*, Edisi 70. Jakarta Juli 2011. Sayfa 24.

Prensip olarak, eski dönemde eğitim ve bilim geleneksel nitelikteydi. Doğal olarak, büyük ölçüde iktidar sahiplerinin (Kral ve onun soyundan gelenleri) tarafını güçlerini muhafaza etmelerini amaçladı. Hatta öğrenme sürecinde, toplumsal cinsiyet farklılıkları uygulanarak özellikle, din, siyaset ve ekonomik ile ilgili, kadınlar için öğrenilmesine gerek olmayan konular yer aldı. Kadınlar için genel olarak, eğitim ve bilim, anneden çocuğa kişisel olarak öğretildi. Aile hayatı ile ilgili olarak, örneğin, yemek yapmak, iyi bir kadın olmak, kocası için iyi bir eş olmak ve çocuklar için iyi bir anne olmak öğretildi. Bir başka deyişle, o dönemdeki eğitim, kadınların ev hayatında kalmasını amaçlanmaktaydı.

B.2. Endonezyadaki Eğitim ve Kadın Eşitlik Hareketi

Hollandalı sömürgeciler, Endonezya'ya geldiği zaman çeşitli fikir ve düşüncelerini getirdiler. Bunlardan birisi eğitimdi. Hollandalı'dan Endonezya'ya getirilen eğitim kavramı o zamandaki Endonezya'da geleneksel eğitim veya bilgidan kesinlikle farklıdır. Endonezya geleneksel toplumu bugün olduğu gibi, çoğunlukla Latin alfabesindeki harf ve yazıları anlamadı. O zamandaki Endonezya'nın nüfusu yerel dili ve yerel alfabeyi ve Arapça biliyordu. XX. Yüzyılın başında, Java Adası'nda (Endonezya), ortalama olarak 1000 kişiden sadece 16 kişi (15 kişi erkek ve 1 kadın) okuma ve yazma⁴¹ biliyordu.

Hollanda sömürge döneminde, Endonezya'da eğitim sadece sınırlı kişilere ulaşılabilirdi. Çünkü o zamanda, Endonezya toplumu Hollandalılar tarafından genel olarak üç gruba veya sınıfa ayrılırdı: (1) *Birinci Sınıf*, Hollandalılar. Devlet

---

⁴¹ Muljana, Slamet. *Kesadaran Nasional Dari Kolonialisme Smapai Kemerdekaan Jilid I*. Penerbit LKIS, Yogyakarta 2008. Sayfa 11.

sistemini kontrol eden veya yönetici olan kişiler; (2) *İkinci Sınıf*; Çin ve Hindistan'dan gelen kişiler (göçmenler), onlar ticaret ve hizmet sektörlerinde etkili kişiler. (3) *Üçüncü Sınıf*; yerli Endonezya halkıtarım, ağaçlandırma ve kamu görevlisi olarak çalışanlar. Ayrıca, yerli Endonezya halk tekrardan dört sınıfa ayrılmıştır. Bular, (1) Yoksullar (2) Orta sınıf , (3) Eğitimliler ve (4) Eşraf/soylular/ seçkinler. Endonezya toplumsal sınıfları arasında, dördüncü sınıftaki insanlar, yani soylular eğitime ulaşabilmek için daha büyük bir fırsata sahiptiler. Fakat soylu sınıfından gelen erkeklere soylu sınıfından gelen kadınlara göre eğitim fırsatına ulaşabilmede daha büyük imkan sağlanmıştır.

Toplumsal sınıflara göre kadınların eğitim durumu hakkında şunlar söylenebilir. (1) Yoksul kesimden kadınlar eğitim alamadı. Bunlar genellikle tarlada çalışıp ve ürünleri satarlardı. (2) Orta sınıftan kadınlar okula gidemedi sadece ev işleri yapardı. 12 – 15 yaşı girdiklerinde evlendiriliyordudiler. (3) Eğitimli sınıftan kadınlar okula gidemedi, ama evde din eğitimi alıyordu. Onlarda da 15 yaşına girdiği zaman evlendiriyordu. (4) Soylular/ seçkinlerden gelen kadınlar eğitime ulaşabilir fakat genel olarak sadece ilk okul düzeyinde eğitim aldıktan sonra 12 yaşında girdiği zaman evlendiriliyordu⁴².

1892 yılında eğitim alanında *etik* (törebilim) siyasetleri gerçekleştirmek için Hollanda sömürge hükümeti tarafından üst sınıflar, soylular ve seçkinler için Birinci Sınıf okullar inşa edildi. Daha sonra, yoksullar için ikinci sınıf okulları inşa edildi. 1914 yılında, birinci sınıf okullarının adı *Hollandsch Inlandsche Scholen (HIS)* olarak değiştirilmiştir. 1914 yılında Hollanda sömürge hükümeti

---

⁴² De Stuers - Cora Vreede, *Sejarah Gerakan Perempuan Indonesia: Gerakan & Pencapaian*, Komunitas Bambu, Jakarta 2008. Sayfa 63-64.

tarafından orta okul seviyesinde *Meer Uitgebreid Lager Onderwijs (MULO)* kuruldu. Bu ilköğretimi tamamlamış olan Endonezya seçkinleri, Çinli ve Avrupalılar için tasarlanmıştır. Ondan sonra 1919 yılında Hollanda Sömürge Hükümeti tarafından lise seviyesinde *Algemeene Middelbare School (AMS)* ve *Hoogere Burger School (HGB)* kuruldu⁴³.

Endonezya’da ilk üniversite, *Technische Hoogeschool* (Bandung Mühendislik Okulları) adıyla Bandung’da 1920 yılında açıldı, . Daha sonra 1927 yılında, Cakarta’da Tıp Yüksek Okulu kuruldu. İlk okuldan üniversiteye kadar eğitim kurulmasına rağmen, sadece üst sınıfları, seçkin insanlar ve özellikle erkekler için bu olanaklardan yararlanmıştır.

Bu okullarda kadınlar da eğitim almakla birlikte, erkeklerle karşılaştırılsa sayıları azdır. Bu karşılaştırmalar aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir:

Tablo 1. Hollands Indische Scholen (Devlet İlk Okulunda)

Devlet Okulunda Endonezyalı Öğrenciler⁴⁴

Yıl	Erkekler	Kadınlar
1915	18.970	3.490
1925	28.722	10.195
1929 – 1930	29.984	11.917
1934 – 1935	31.231	15.492
1939 – 1940	34.307	19.605

⁴³ Ricklefs, H.C. *Sejarah Indonesia Modern*. Diterjemahkan dalam bahasa Indonesia dari *A History of Modern Indonesia*, oleh Darmono Hardjowidjono. Yogyakarta 1991. Halaman 238-240. Ricklefs, H.C. *Endonezya Modern Tarihleri*. Endonezçe olarak çevrilir, *A History of Modern Indonesia*’dan, Darmono Hardjowidjono ile. Yogyakarta 1991. Sayfa 238 – 240.

⁴⁴ Kees Groeneboer, *Weg tot het Western. Het Nederlands voor Indie, 1600-1950* (Leiden: KTLV Press, 1993). Verhandelingen 158, Appendix XVIII. 498. Sayfa.

**Tablo 2. *Hollands Indische Scholen* (Özel İlk Okulunda)
(Özel İlk Okulunda Endonezyalı Öğrenciler)⁴⁵**

Yıl	Erkekler	Kadınlar
1915	1.195	1.049
1925	14.529	6.258
1929 – 1930	14.055	6.941
1934 – 1935	14.077	8.355
1939 – 1940	15.915	10.838

**Tablo 3. *Europa Lagere Scholen* (Avrupa Devlet İlk Okulunda)
Okulunda Endonezyalı Öğrenciler⁴⁶**

Yıl	Erkekler	Kadınlar
1900	1.327	218
1905	3.244	508
1910	2.915	548
1915	3.339	858
1920	4.029	1.358
1925	2.932	1.424
1929 – 1930	2.036	1.362
1934 – 1935	2.063	1.698
1939 – 1940	2.080	1.954

---

⁴⁵ A.e., Sayfa 498.

⁴⁶ A.e., Sayfa 497.

**Tablo 4. *Europa Lagere Scholen* (Avrupa Özel İlk Okulunda)
Okulunda Endonezyalı Öğrenciler⁴⁷**

Yıl	Erkekler	Kadınlar
1900	50	20
1905	143	40
1910	189	58
1915	148	97
1920	565	201
1925	586	235
1929 – 1930	375	340
1934 – 1935	537	529
1939 – 1940	542	574

Yukarıdaki tablolara göre, görebiliriz ki, Hollanda sömürge döneminde kadınlar ve erkekler arasında ilk okul eğitime katılma düzeyleri dikkat çekici farklılıklar göstermektedir. Endonezya toplumu Raden Ajeng Kartini düşüncelerini yani kadınlar için eğitimin önemini kabul ettiğinden en az farklılıklar özel ilk okul düzeyinde olmuştur.

Dünya üzerinde feminist hareketlerin yaygınlaşması Endonezya'daki feminist hareketleri etkilemiştir. Raden Ajeng Kartini ve Roehana Kudus⁴⁸ gibi kişiler kadınlar için eğitim önemini vurgulayarak bu konuda çaba gösterdiler. Toplumsal davranışların değişmesi için bireysel bakış açılarının değişmesi gerektiğini ve eğitimin bu konuda önemli bir araç olduğunu düşündüler.

---

⁴⁷ A.e., Sayfa 497.

⁴⁸ 20 Aralık 1884 Yılında Sumatera Batısında doğdu ve 17 Ağustos 1972 Yılında Cakarta'da vefat etmiş. Endonezya kadın gazeteci ve o zamanda kadın mücadelecisi olarak tanıldı.

Endonezya’da kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik düşüncesi XX. yüzyılında başladı. Bu düşünce yurt içinde ve dışında eğitim alan Endonezya genç seçkinlerden/ soylulardan (eylemci/ *activist*) gelmiştir.

Bu kişilerin amacı, Latin alfabesinin tanınması, okuma ve yazma öğretilmesiydi. Buna karşılık bilimsel çalışmalar yapılamadı. Bunun sebebi Hollandalı sömürgecilerin ırk, etnik ve yönetici sınıflara ilişkin sınırlamaları sonucunda Endonezya halkı için (özellikle kadınlar) bilime ulaşabilmek zordu. Sadece soylu/ seçkin Endonezyalılar eğitime ve bilime ulaşabiliyordu.

Ki Hajar Dewantara⁴⁹ ve Nyi Hajar Dewantara⁵⁰ kadınlar ve erkekler için *Taman Siswa* (Öğrenci Bahçesi) isimlendiren bir eğitim okulları kurdular. Ahmad Dahlan⁵¹ Müslümanlar için bir İslam okulu kurdu. Seküler Hareketi, Kadın Hareketi ve İşçi Hareketi benzer girişimlerde bulundular. O dönemde oluşturulan eğitim ve öğretimin amacı, Hollanda sömürgeciliğinden gelen eğitim kavramlarına (ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet, makam mevki) karşı çıkmaktı.

Genel olarak sömürge döneminde (Hollanda ve Japonya), Endonezya kadınları için eğitim fırsatı çok sınırlıydı ve sadece soylular/ seçkinler sınıftaki kadınlar bu fırsata ulaşabildi. O dönemde kadınlar için iki çeşit eğitim vardı. Bunlar, sadece soylular ya da seçkinlerin ulaşabildiği resmi eğitim ve alt sınıftaki kadınların aldığı resmi olmayan eğitimdi. Burada öğrencilere sadece toplumsal kurallar ve din ilmi öğretilirdi.

---

⁴⁹ 2 Mayıs 1889’da Yogyakarta’da doğdu ve 26 Nisan 1959’da vefat etti. Endonezya Bağımsızlık eylemci, köşe yazarı, siyasetçi, ve Endonezya’da eğitimde rol modeli.

⁵⁰ Endonezya’da eğitimde rol modeli ve Ki Hajar Dewantara’nın eşi.

⁵¹ 1 Ağustos 1868’de Yogyakarta’da doğdu ve 23 Şubat 1923’te vefat etti. Endonezya ulusal kahramanı, Muhamadiyah isimli sosyal dini kurumun kurucusudur. Muhammadiyah kurumunun amacı eğitim ve sağlıktır.

B.3. Eğitim Eşitliğine Ulaşabilme

Daha önce belirtildiği gibi, 1945 tarihli Endonezya Cumhuriyeti Anayasası herkesin eğitim olanaklarından yararlanması öngörülmüştür. Buna göre (Madde 31/1), “Herkes eğitim alma hakkına sahiptir”. Eğitim alanında eşitliğin göstergeleri eğitim süresi, okul sayısı ve ile eğitim olankalarına ulaşan kadın ve erkeklerin oranıdır. Endonezya Cumhuriyeti 47 Numara, 2008 yılında çıkartılan Kanun’un, I. Bölüm, 1. Maddesinde, zorunlu eğitim 9 yıl olarak belirlenmiştir⁵².

Endonezya’daki toplam devlet okullarının 165.018’i devlet ve 41.561’i özel okuldur. Bunların, 133.874’i ilkokul, 22.325’i ortaokul, 5.978’i lise ve 2.841’i meslek lisesidir. Özel öğretim kurumlarının 14.398’i ilkokul, 13.202’i ortaokul, 6.129’i lise ve 7.832’i meslek lisesidir⁵³. 2014 yılına ait verilere göre, 252,04 milyon olan nüfusun 125,38 milyonu (%49,75) kadın ve 126,66 milyonu (%50,25) erkeklerden oluşmaktadır⁵⁴. Cinsiyet ve yaşa göre nüfusun dağılımı Grafik 1’deverilmektedir:

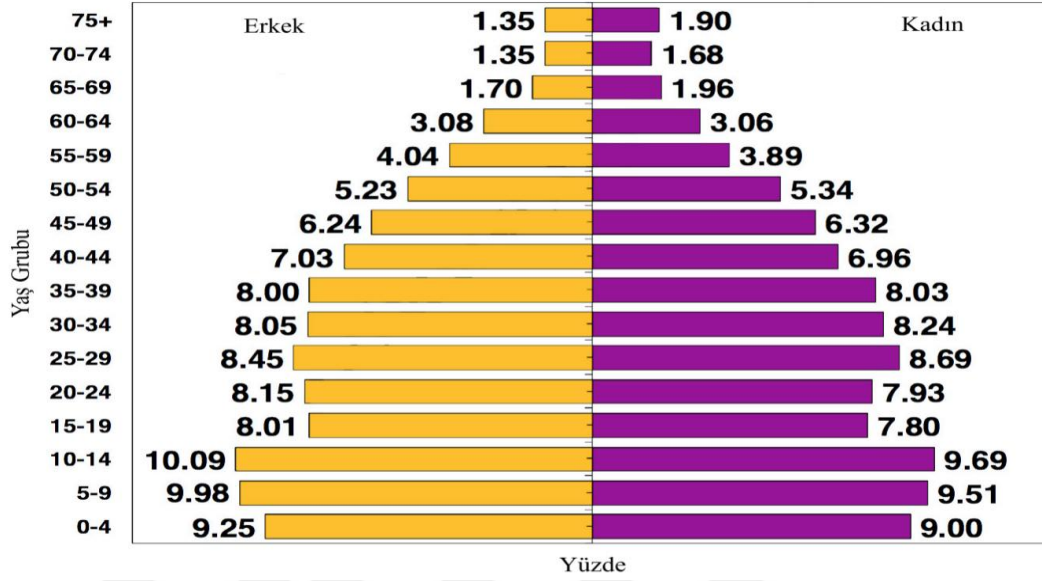
---

⁵² 6 yıl ilkokul, 3 yıl ortaokul ve 3 yıl lise.

⁵³ Katalog BPS *Statistik Pendidikan 2014* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia Desember 2015. Sayfa 3.

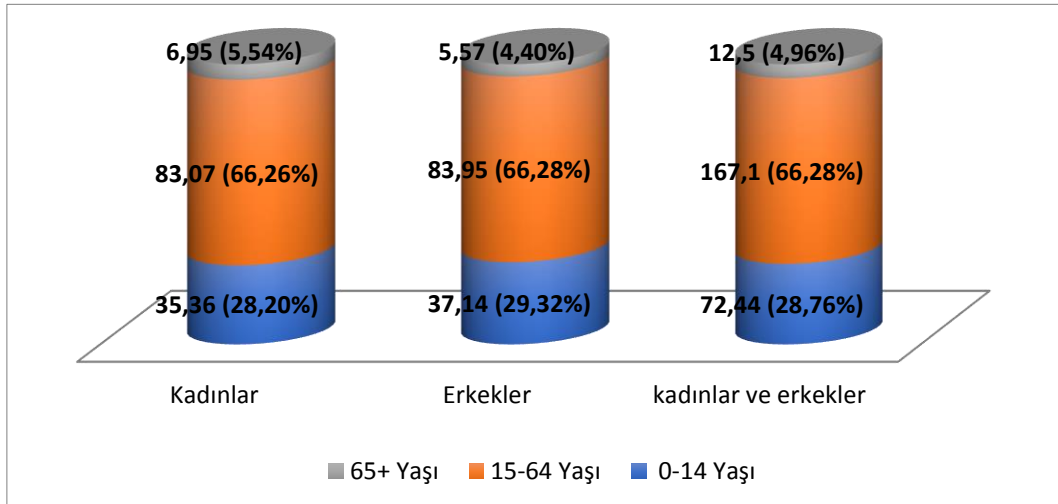
⁵⁴ Katalog BPS: 2104010 *Perempuan dan Laki-Laki di Indonesia 2015* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia Oktober 2015. Sayfa 3.

Grafik 1. Endonezya Nüfus Piramidi, 2014⁵⁵

Nüfusun büyük bir bölümü gençlerden oluşmaktadır. Nüfusun büyük bir bölümü 10 – 14 yaş grubunda yer alırken, 70 – 74 yaş aralığındaki nüfus en küçük grubu oluşturmaktadır.

Grafik 2. Cinsiyet ve Yaşa Göre Nüfus Grupları, 2014⁵⁶

⁵⁵ Katalog BPS: 2104010 *Perempuan dan Laki-Laki di Indonesia 2015* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia Oktober 2015. Sayfa 4.

⁵⁶ A.e., Sayfa 5.

Ekonomik yönden aktif olmayan kadınların (0 – 14 yaş) sayısı 35,36 milyondur ve nüfusun %28,20'ini oluşturmaktadır. Bu yaş grubundaki erkeklerin sayısı 37,14 milyondur (%29,32). Üretken çağıdaki kadınlar (15 – 64 yaş) 83,07 milyondur (%66,26). Aynı gruptaki erkeklerin sayısı 83,95 milyondur (%66,28). 65 ve üzeri yaştaki 6,9 milyondur (%5,54). Bu gruptaki erkeklerin sayısı ise 5,57 milyondur (%4,40).

Hukuki düzenlemeler sonucunda kadın ve erkek nüfus arasında eşitliğin sağlanması eğitim alanında izlenecek politikalara bağlıdır. İyi ve seviyeli bir eğitim olanağı insan kaynaklarının geliştirilmesinin başlıca yoludur. Endonezya hükümeti, kaliteli bir eğitimi geliştirilmek için birçok girişimde bulunmakta; eğitim olanaklarının nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi hedeflenmektedir. Uygulanan programlardan birisi, Endonezya'nın her yerinde ilköğretim düzeyinde ücretsiz bir eğitim sağlanmasıdır.

Bununla birlikte, bu politikanın uygulanmasında bölgeler arasında uyumsuzluklar ve farklılıklar bulunmaktadır. Okuma yazma oranı hedeflerin çok altındadır. Öğretmen sayısı her yerde yeterli değildir. Nüfusun okula katılımları, okul çağındaki nüfusun⁵⁷ yüzdesi olarak aşağıdaki Tablo 5'te verilmektedir.

---

⁵⁷ Endonezyadaki okul çağında Sınıflandırılması aşağıdaki görülebilir: ilkokul: 6 yıl eğitim süresi, 7 yaşından başlayarak 12 yaşına kadar; ortaokul: 3 yıl eğitim süresi, 13 yaşından başlayarak 15 yaşına kadar ve lise: 3 yıl eğitim süresi, 16 yaşından başlayarak 18 yaşına kadar. Üniversite : 18 yaşının üzerinde

Tablo 5. Cinsiyetlerine Göre Okul Yaşında Nüfusun Statüsü ve Eğitim Seviyesi (7 – 24 yaş) 2014⁵⁸

Cinsiyet	Okula Gitmeyen/ Henüz Gitmeyen	Okula Giden				Okula Giden Toplam	Okula Gitmeyen Toplam	Toplam
		İlk Okul	Orta Okul	Lise	Yüksek Okulu – Üniversite			
Erkekler	0,85	38,04	15,41	11,34	6,38	71,17	27,98	100,00
Kadınlar	0,82	37,12	15,78	11,37	6,95	71,22	27,96	100,00
Erkekler ve Kadınlar	0,84	37,59	15,59	11,36	6,65	71,19	27,97	100,00

Bu Tabloya göre, okul çağındaki erkek nüfusun okula gitmeyen veya henüz gitmeyen oranı %0,85'tir. Bu oran, aynı yaş grubundaki kadınlara göre farklı değildir. Aynı şekilde, okul çağındaki erkek ve kadınların okula gidenlerin oranı yaklaşık %71'dir. Buna bağlı olarak, okul çağında olup, okula girmeyenlerin oranı erke ve kadınlar için aynıdır. Bir başka deyişle, kadınlar ve erkekler arasında eğitim seviyesinde eşitlik olduğu söylenebilir. Ancak, bu eşitliğin özellikle kamu alanlarında çalışan nüfusun cinsiyeti yönünden incelenmesi gerekir.

⁵⁸ Katalog BPS: 4101002 *Statistik Kesejahteraan Rakyat Welfare Statistics 2014* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia Oktober 2015. Sayfa 100.

Son bitirilen okul seviyesi bir ülkede nüfusun insane kaynakları yönünden önemli bir göstergesidir. Aşağıda Tablo 6'da her eğitim seviyesinde cinsiyete göre bitirilen okul seviyesi gösterilmektedir:

Tablo 6. 15 Yaş ve Üzeri Nüfusun Tamamlanan Son Eğitim Seviyesinin Cinsiyete Göre Dağılımı⁵⁹

Cinsiyet	Hiç Okula Gitmeyen	Bitirilen Eğitim Seviyesi/ En Yüksek Eğitim Seviyesi				Toplam
		İlk Okul	Orta Okul	Lise	Üniversite	
Erkekler	15,87	27,47	21,15	28,10	7,41	100,00
Kadınlar	22,37	27,35	20,49	22,27	7,52	100,00
Erkekler ve Kadınlar	19,13	27,41	20,82	25,18	7,46	100,00

⁵⁹ Katalog BPS *Statistik Pendidikan 2014* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia Desember 2015. Sayfa 92.

Yukarıdaki Tablo 6'ya göre, kadın nüfusun hiç okula gitmeyen oranı %22,37 iken erkeklerde bu oran %15,87'dir. Buna karşılık, üniversite eğitimi tamamlayan, kadın ve erkek nüfus arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Okullaşma oranı dışında eğitim konusunda bir başka önemli husus, okuma ve yazma bilmektir. 15 – 24 yaş grubundaki nüfusun okuma yazma bilen oranı %99,68⁶⁰.

Ancak gerç bu durum, kadınların erkekler ile kamu görevlerinde yarışabilmesi anlamına gelmez. Çünkü çalışan kadınların evde (eş ve anne olarak) bazı görevleri yerine getirmek durumunda kaldılar. Bu nedenle, kadınlar çoğu kez evde eş ya da anne görevini üstlendiler.

Bu nedenle, kadınlar eğitime fazla önem vermemektedir. İstatistik verilere göre kadınların %19,5 erkeklerin ise %1,79'u⁶¹ okula gitmemektedirler. Bundan dolayı, kadınların okula katılımını arttırmak için eğitimde büyük fırsatlar sağlanması yanında, Cinsiyet politikası ve ailede işbölümü anlayışının geliştirilmesi gerekmektedir.

---

⁶⁰ Katalog BPS *Statistik Pendidikan 2014* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia Desember 2015. Halaman 97.

⁶¹ **A.e.**, Sayfa 89.

C. KAMU YAŞAMINDA KADINLAR

Kadının aile ve toplumsal yaşamda önemli bir rolü bulunmaktadır. Öncelikle, kadınlar, aile içinde eş ve anne olarak gelecek nesillerin üretilmesine ve yetiştirilmesine katkıda bulunurlar. Kadınlar, ev dışında çalışmayı seçseler de, ailevi sorumluluklar öncelik taşımaktadır.

Aile yaşamı insan kaynakları gelişmesinde temel yapı taşıdır. Bundan nedenle, evde iş bölümü önem taşır. Hem kadın hem de erkeklerin evin dışında sosyal faaliyetleri vardır. Ailede, eşler ve çocuklar arasında geliştirilecek eşit ilişkiler en yakın ve daha üst seviyelerde sosyal ortamı etkiler. Daha sonra evin dışında, kamusal alanlarda toplumsal cinsiyet ilişkileri eşit bir temele dayanır. İkinci olarak, güçlü bir sivil toplum ve demokrasinin varlığında kadınların toplumdaki konumu güçlenir. Toplumda kadınlar ile ilgili farklı bakış açıları, bu hedefe ulaşılmasını engellemektedir. Bunun sağlanması, kadınların eşitlik, demokrasi ve toplumsal konumlarına ilişkin değerleri gerçekleştirebilmek için sürekli ve devamlı çabalara ihtiyaç duymaktadır .

C.1. Aile Hayatında Kadınlar

Endonezya’da toplum, çoğunlukla kadınları evlilik kurumunun bir unsuru olarak görmektedir ve bu konum kadının sosyal statüsünü belirler. İslami bakış açısına göre, Kur’an’da ve Hadiste kadınlara şiddet ve eziyet onaylanmamaktadır. İnsan, kadınlar ve erkekler olarak, doğuştan yetenekleri ile eşittir. Allah, kadın ve

erkek arasında farklılık görmemekte, insanları sınıf olarak ayırmamakta, ancak insanları dindarlık seviyelerine göre ayırmaktadır⁶².

İnsanların sosyal ilişkilerinde de, insanların sosyal statüsü, cinsiyeti ve diğer niteliklerine bakılmaması emredilmektedir. İslam dini, kadınlar ve erkekler arasında fark gözetilmemesini, saygı ilişkilerin geliştirilmesini ve birbirine yardımcı olunmasını⁶³ emreder. Evlilikte, erkeklerin (kocaların) eşlerine uygun bir şekilde davranması gerekir⁶⁴.

İslamın emirlerine karşın, toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeyen hukuk araçları, din tefsirliği ve ataerkil sosyal yapı kadınları ikincil konuma yerleştirdi. 1974 tarihli ve 1 sayılı Endonezya Cumhuriyeti Kanunu’nun, evlenme konusunu düzenleyen, 31. Madde 1. fıkrası. “Erkeğin (koca) aile reisi ve kadının ev hanımı” olduğunu Kabul etti. Bir başka deyişle, mevcut kanunlar toplumsal cinsiyet desteklemeyen bir niteliktedir. Bunun sonucunda, kadınlar toplumda güçsüz bir konumda yer aldılar; şiddete maruz kaldılar ve sonuçta çeşitli adaletsizlikler oluştu. En sık ayrımcık, kadınların aile içi şiddete maruz kalması ile erkek çocuklara kız çocuklardan daha fazla önem verilmesidir.

“Ev hanımı olma” (*Housewifization*) kavramı, üretim ile toplumsal cinsiyet yaklaşımı arasında Buna göre, kadınlar, sosyal olarak ev hanımı olarak tanımlanırken, kocaların maaşına bağlı olarak Kabul edildiler. Böylece, aileye

---

⁶² Al Hujurat 49:3

⁶³ At Taubah 9:71

⁶⁴ An Nisa 4:9

katkılarına bakılmaksızın, kadınlar, sosyal olarak erkeklerin geçimine bağlı bir kişi olarak tanınmaktadır⁶⁵.

Ev kadınlığı statüsü verimsiz olarak görüldü ve her türlü sömürüye açık kaldı. Ataerkil düşüncelerin etkisiyle, sömürü yanında kadınlara karşı her türlü ayrımcılık devam etti.

İstatistik verilerin sınırlı ve güvenilir olmayışı nedeniyle kadına şiddet konusunda yakın tarihli veriler bulunmamaktadır.⁶⁶ Eldeki son verilere göre, 2006 yılında Endonezyadaki her 10.000 kadından 307'si şiddete maruz kalmıştır. 2006 yılında şiddete maruz kalan kadın sayısı toplamı 2,27 milyondur⁶⁷.

Endonezya Çocukları Koruma Ulusal Komisyonu verilerine göre 2006 yılında çocuklara karşı 788 şiddet olayı tespit edilmiştir. Sadece 2007 yılının Ocak- Ağustos döneminde 600 şiddet olayı gerçekleşmiş ve bunların çoğunda kız çocukları kurban olarak seçilmiştir.

Kadına karşı şiddet olayları genellikle toplumda küçük duruma düşmemek için polise bildirilmemektedir. Eldeki verilere göre, Endonezya'da şiddete maruz kalan kadınların sadece %53'ünün⁶⁸ eşleri suçlu bulundu. Şiddete maruz kalan kadınların %39,8'i iş kadını %55,5'i ev hanımıdır⁶⁹.

Kadınların eğitim seviyesi ile eşinden şiddet gören kadın sayısı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (Bkz. Grafik 3).

---

⁶⁵ Mies Maria, *Fighting on Two Fronts: Women's Struggles and Research*, (ed). ISS Den Hag, 1982. Sayfa 180.

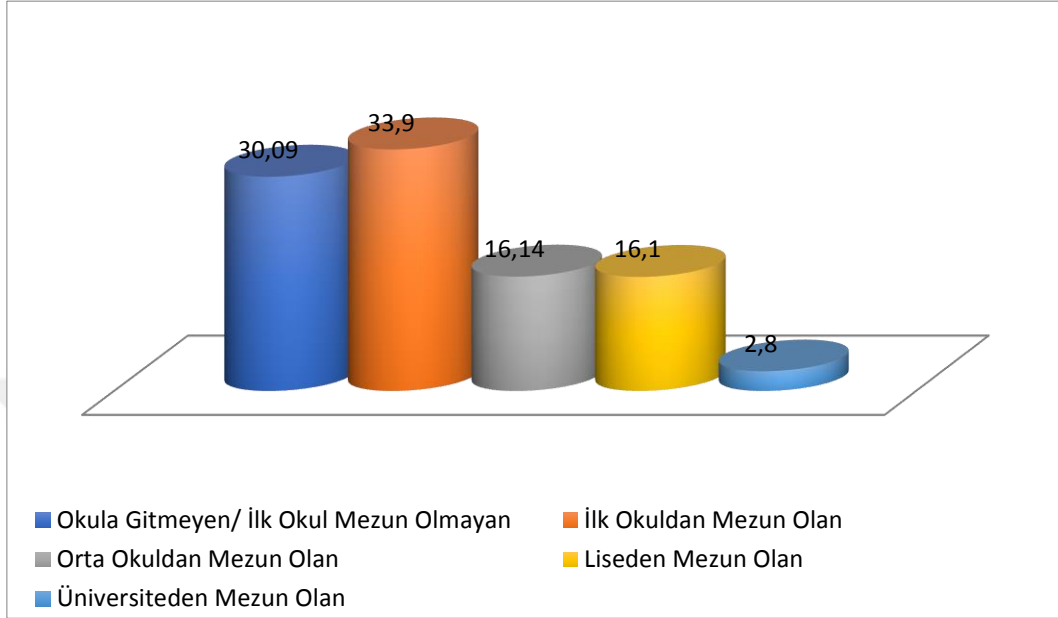
⁶⁶ "Uncovering the Bigger Picture of Violence Against Women in Indonesia", 8 Mayıs 2016, <http://indonesia.unfpa.org/news/2017/02/uncovering-the-bigger-picture-of-violence-against-women-in-indonesia>

⁶⁷ Katalog BPS: 043300701 *Fenomena Tindak Kekerasan Terhadap Perempuan Dan Anak* Badan Pusat Statistik Dan Kementerian Negara Pemberdayaan Perempuan, Jakarta-Indonesia Desember 2007. Sayfa 5.

⁶⁸ Katalog BPS: 043300701 *Fenomena Tindak Kekerasan Terhadap Perempuan..*, Sayfa 9.

⁶⁹ Katalog BPS: 043300701 *Fenomena Tindak Kekerasan Terhadap Perempuan..*, Sayfa 11.

Grafik 3. 2007 Yılında Eğitim Seviyesine Göre Şiddet Gören Kadınlar (%)⁷⁰

Sonuç olarak, toplumsal yapı ve değerler kadınların eş ve anne olarak aile içerisindeki yeri ve önemini vurgulamaktadır.

C.2. Kadınlar ve İş Dünyası

Kadınların kamusal alanda çalışmasına izin verilmekle birlikte, her görevde ve işte çalışmaları olanaksızdır. Örneğin, mimarlık, mühendislik, polislik, askerlik ve siyaset erkeklere özgü alalar olarak görülmektedir. Diğer işleri ise yani hemşirelik, sekreterlik, öğretmenlik, garsonluk ve benzerleri sadece kadınlar tarafından yapılmaktadır.

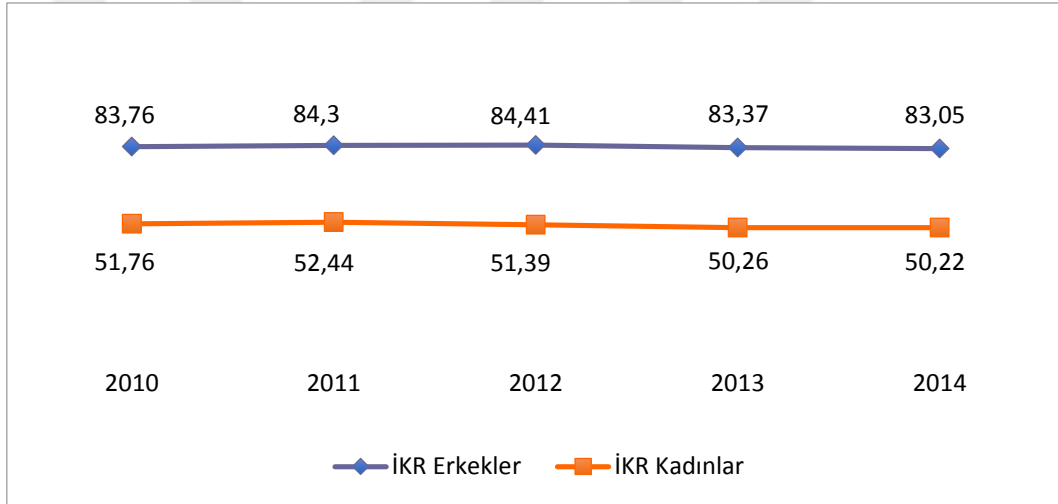
Endonezya'da, ev dışında çalışan kadınlar ile ev kadınları arasında çok fazla farklılık bulunmamaktadır. Endonezya toplumunda iyi bir kadının eş ve çocukların ihtiyaçlarını karşılayan ve eşinin kariyeri desteklemek üzere ev işlerini

⁷⁰ Katalog BPS: 043300701 *Fenomena Tindak Kekerasan Terhadap Perempuan...*, Sayfa 14

yüklenmesi beklenir. Aslında, ev dışında çalışan kadınların iki rolü bulunmaktadır. Bir yandan, zorlu koşullarda çalışmak, öte yandan evin sorumluluklarını yerine getirmek. 2010 – 2014 yılları arasında kadınların işe %51,21’dir⁷¹. Aynı dönemde, erkeklerin işe katılma oranı ise %83,78’dir. Bu durum, aşağıda Grafik 4’te görülmektedir.

Grafik 4. Endonezya’da İşe Katılımı Oranı (İKR)

Erkekler ve Kadınlar 2010 – 2014⁷²

Grafikte, 2010 – 2014 yılın boyunca işe katılımı rakamı erkekler ve işe katılımı rakamı kadınlar arasında farklılık vardır. Kadınları işe katılımının düşük olması kadınların ev işlerine yönlendirilmeleridir.

⁷¹ **İşe Hayatına Katılan Nüfus** yaşlarına göre işe girebilecek çalışan nüfusu (15 yaş ve üzeri) veya ekonomik olarak aktif ancak halen işsiz kişilerden oluşmaktadır.

İş Hayatına Katılmayan Nüfus, yaşlarına göre işe girebilecek fakat çalışmayan (15 yaş ve üzerinde) ve sadece okula giden, ev işlerine yardımcı olan nüfustan oluşmaktadır.

⁷² Katalog BPS: 3102017 *Indeks Pembangunan Gender 2014* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia November 2015. Halaman 30.

BPS Katalogu: 3102017 *Gender İnşaat Etme İndeksleri 2014* İstatistik Merkez Kurumu, Cakarta-Endonezya Kasım 2015. 30. Sayfa.

D. KADINLARIN SOSYAL STATÜSÜ

Kadınların sosyal statüsü birkaç etkenen etkilenir. Bunlar, ekonomik, siyasal, kültürel (gelenek-görenek) ve yönetimin bu konuda liderlik yapıp yapmamasıdır. Kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik veya doğal farklılıklar ortadadır⁷³. Sosyal düzenlemelerde yaratılan farklılıklar, çoğunlukla erkeklere lehinedir. Kadınlar ikinci cinsiyet olarak varsayıldılar. Bu durum, gelişmiş ülkeler için de geçerlidir.

D.1. Geleneksel Toplumda Kadın Kavramı

Endonezya’da geleneksel toplum ataerkil yapıdadır. Kadınların statüsü erkeklerin altındadır. Kadınlar ve erkekler arasında ilişkiler eşit değildir. Kadınlar, erkeklerin verdiği emirleri yapmak zorundadır. “Kadın Kültürü Hukuk” kadınların erkeklerin hayatında bir mal gibi görülmesine yol açar⁷⁴. Bu düzenlemelerde kadınlar varlığı sadece erkeklerin hayatını tamamlayan bir unsurdur.

Endonezya geleneksel toplumunda, kadınlar tamamen ev hayatında veya evin içinde değildir. Kadınlardan kamu alanlarında çalışanlarda vardır. Örneğin, ticaret, tarım ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadırlar. Çalışacak kadınların erkeklerden lider olarak ve iktisaden destekleyici olarak izin alması gerekir.

---

⁷³ Her toplumda, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkileri ayırmak için *cinsiyet* düzenlemeleri vardır. Demokratik ülkelerde ayırım daha azdır. Çünkü, toplumun içerisinde adaletsizlik olayları bildirmek için özel bir yol vardır. Buna karşılık birçok otoriter ve totaliter ülkelerde sosyal ve toplumsal cinsiyet düzenlemeleri aşırı derecededir. Örneğin, Saudi Arabistanda kadınların siyaset veya günlük hayatta birçok sınırlama ile karşı karşıya olduğu açıktır (araba sürmenin yasaklanması). Bu durum, Kur’an tefsirinin erkek egemen bir yaklaşım ile yapılmasıdır.

⁷⁴ Sastroatmodjo, Suryanto. 2006. *Citra Diri Orang Jawa*. Yogyakarta, Penerbit Narasi. Sayfa 114.

Endonezya geleneksel toplumunda, kadınlar değerli mücevher olarak görünür. Kadınları iyice korumak ve ilgilenmek gerektiği düşünülür. Hatta, kadınlar melek olarak ta görülür. Diğer yandan, kadınlar güçsüz ve akılsız görülür. Bundan dolayı, kadınlar için en iyi yer evdir. Kadınlar melek ve akılsız insanların karışımıdır, sonuçta onlar akılsız melek⁷⁵ olarak görülürler.

Endonezya geleneksel toplumunda, kadınların liderlik yaptığı bölgeler vardır. Örneğin, Batı Sumatra Bölgesi'nde, Padang bunlardan biridir. Bu bölge insanların kurduğu *Ninik Mamak*⁷⁶ sisteminde her şey kadınlar tarafından yapılır miras hukuku anne soyundan gelir. Ancak bu sistemde kadınların aile hayatında erkeklerin düşüncelerini de almaları gerekir.

D.2. Endonezya'daki Kadınların Sömürge Dönemindeki Durumu

Sömürge döneminde, Endonezya toplumu Hollanda tarafından üç sınıf olarak sınıflandırdı: (1) Birinci sınıfta yöneten ve hakem rolü üstlenen Hollandalılar (2) İkinci sınıfta Çinli ve Hindistanlı tüccar ve hizmet sektöründe çalışanlar ve (3) Üçüncü sınıf Endonezyalılar. Tarım ve bürokrasinin alt seviyelerini oluşturdular. Bu sınıflandırmada, kadınlar dolaylı bir biçimde en alt sınıf veya üçüncü sınıf olarak yerleştirdi.

Sömürge döneminde kadınların erkeklere göre daha düşük seviyede olmasını daha sonra Endonezyalı erkekler kendi üstünlüklerini korumak amacıyla bu konuda düzenlemeler yaparak sürdürdüler. Sömürge döneminde, kadınların eğitimi çok geri kaldı. Yukarıda açıklandığı gibi, Hollanda sömürge döneminde

---

⁷⁵ Ir. Soekarno (Presiden I, Republik Indonesia), *Sarinah Kewajiban Wanita Dalam Perjuangan Republik Indonesia*, Jakarta. Yayasan Bung Karno dan Penerbit Media Pressindo, 2014. Sayfa 40.

⁷⁶ İlçe Yönetimi.

sadece Endonezyalı seçkinler kolayca eğitime ulaşabilir. Seçkin sınıfların içerisinde erkekler eğitim aldılar. Kadınlardan daha genç olmasına rağmen erkekler üst seviyede yer aldı olarak görüldü. Bu durum din tefsiri ile güçlendirildi.

Kadınlar⁷⁷ sömürge döneminin getirdiği bilimsel gelişmelerden uzak durmadı, ancak bunlara gizli olarak ulaşabildi. Raden Ajeng Kartini, Endonezya kadınlardan bilim ve bilgiye ulaşabilen az kişilerden bir tanesi örnek verilir. Soylu ailesinden geldiğinden dolayı, Raden Ajeng Kartini bilim ve bilgi ulaşmak için alt sınıflar gelen kadınlardan daha geniş bir fırsata sahipti. Raden Ajeng Kartini mektuplarında, toplumsal cinsiyet meselesinden söz etti ve bu düşünceleri Endonezya, özellikle, Java toplumlarının geleneksel kültürüne ulaştı.

Raden Ajeng Kartini çok eşlilik mağduru olarak, bu konuları tartışarak toplumda önemli yer edinmesini sağladı. Raden Ajeng Kartini'nin verdiği ilhamlar, Endonezyalı gençlerin 1912 yılında *Poetri Mardika* adlı ilk kadın örgütünü kurmasına yol açtı. Daha sonra birçok kadın örgütleri veya kadın hareketleri ortaya çıktı ve diğer unsurlar ile birlikte Endonezya bağımsızlık hareketine katıldı.

---

⁷⁷ Özellikle soylu gelen kadınlar

D.3. Günümüzde Endonezya’da Kadınların Durumu

Endonezya’da kadınların sosyal statüsünün tarihsel olarak geride kalmasının sonucunda, kadınlar sadece ev hayatıyla sınırlandırıldılar. Kamusal alanlarda (özel veya devlet sektörü) az başarılı kadınlar bu alanda sadece “adalet sağlamanın” tamamlayıcısı olarak görünür. Kadınlar hakkında sosyal düzenlemeleri değiştirmeye girişimleri 1970 yılında başladı. Kalkınma Sürecinde Kadınlar (*Women In Development/ WID*), düşüncesi dünyanın her yerinde olduğu gibi Endonezya’da da çok etkili oldu.

Endonezya Hükümeti kadınların kalkınmadaki rolü yaklaşımı ile kadınların toplumdaki yeri ve önemine vurgu yaptı. Kadınların girişimcilikte yer alması kadın ve erkek arasındaki eşitliğin gerçekleşmesinde ümit verdi. Endonezya Hükümeti 1990 yılında Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (*Gender and Development/ GAD*) programıyla kadınların ve erkeklerin kalkınma sürecine katılmasını bir yaklaşım olarak benimsedi.

Sosyal ilişkilerin kadınlara yüklediği geleneksel rol ve statünün getirdiği olumsuzlukların azaltılmasına çalışıldı. Bu konudaki olumsuzlukların erkeklerin davranışlarının değişimiyle gelişeceği düşünüldü. Örneğin, kadınların günlük hayatta iki rolü yerine getirmesi gibi erkeklerin de günlük faaliyetlerinde bu tür sorumluluklar üstlenmesi gerekir. Bu tür değişikliklerin kadınların çalışma hayatına ilişkin gelişmelere neden olacağı ileri sürüldü.

Kadınlar ve erkekler arasında eşitliği sağlamak üzere iki önemli program geliştirilmiştir. İlk olarak; *Gender Mainstreaming*⁷⁸ ya da toplumsal cinsiyet önceliği, yani hükümette çalışan kadınlar siyasete ve kamu hayatına katılımının desteklemesiyle, kanunların kadınları bu durumunu dikkate alacak şekilde düzenlenmesi planlandı. İkinci olarak, Toplumsal Cinsiyet Bütçesi ile harcamalarda kadın-erkek dengesinin korunması hedeflendi. Toplumsal cinsiyet bütçesi, kadınların ve erkeklerin kalkınma sürecinde ne kadar etki yaptıklarını karşılaştırmak için kullanıldı. Dolayısıyla, kadınların lehine çok fazla bir gelişim sağlanamadı.

Şimdiki sosyal gelişim açısından, kadınların sosyal hayata aktif olarak katılamadığı kabul edilir. Bunun sebebi kadınlara ilişkin sosyal düzenlemelerin erkeklerinkinden daha dezavantajlı olmalarıdır. Örnek olarak, kadınlar için eğitim, iş ve iş fırsatlarına ulaşmak sınırlandırıldı.

Bu ikilik sosyal düzenlemeler nedeniyle daha kötüleşti. Kadınlar gerçek olarak erkeklerin egemenliğine girdiler.

---

⁷⁸ *Gender Mainstreaming* kavramı ilk olarak Birleşmiş Milletler tarafından 1985 Yılında 3. Kadın kongresi, Nairobi/ Kenya da söylendi.

II. BÖLÜM

ENDONEZYADA KADINLAR VE SİYASET

Maria Mies ve arkadaşlarının yazdıklarına göre, kadınlar *the last colony*⁷⁹ olarak tanımlanır. İkinci Dünya Savaşı'nda sömürge bölgelerinden en son bağımsızlığını kazanan bölgeler bu şekilde tanımlanır. Kadınlara Tanrı'nın verdiği sıfat, erkeklerden şekil ve fonksiyon olarak farklıdır. Örnek olarak, biyolojik yapı, doğurganlık ve benzeri farklılıklar vardır.

Endonezya'da uygulanan toplumsal cinsiyet düzenlemeleri, kadınları erkeklerin altında bir statüye yerleştirdi. Kadınların güçsüz, duygusal ve ev hayatına uygun insanlar⁸⁰ veya *kuyu*, *mutfak* ve *yatak* şeklinde tasvir edilmesine neden oldu. Sonunda kamu alanlarında özellikle siyaset alanında katılımın rakamı azdır.

Normal olarak toplumu yaratmak için, Plato ve Aristoteles'e göre siyaset en iyi bir çabadır. Bunun sebebi, eskiden beri doğal kaynakların sınırı sorununu çözmek için toplum birlikte çalıştı ve doğal kaynakları adaletli olarak dağıtıp toplumun mutluluğunu sağladılar⁸¹. Plato ve Aristoteles en iyi toplumu gerçekleştirmek için toplumun içerisinde unsurların birlikte katılımını sağlamak gereklidir. Peter Merkl'a göre, "En iyi siyaset şekilleri yani iyi ve adaletli sosyal

---

⁷⁹ Maria Mies, Veronika Bennholdt-Thomsen, and Claudia von Werlhof, 1988, *Women: The Last Colony*, London: Zed Books. Sayfa 34.

⁸⁰ Kadınlar sadece ev içindeki işleri halledebilir.

⁸¹ Miriam Budiardjo, *Dasar-Dasar Ilmu Politik*, CV Prima Grafika, Jakarta, Oktober 2013. Sayfa 13-14.

dizilişleri ulaşmak için çabasıdır (*Politics, at its best is a noble quest for a good order and justice*)⁸².

Kadınlar siyasete katılmaktansı uzak durmadılar. Fakat siyasete kadınların katılımı kolay bir iş değildi. Siyaset sadece erkekler içindir, gaddar bir şeydir ve amaca ulaşmak için her yol mübahtır. Tam tersinde, kadınlar güçsüz ve ev insandır ve siyasete katılmayı uygun değildir. Böyle gibi bakış açısı kadınları siyaset dünyasından uzaklaştırdı.

---

⁸² Peter H. Merkl, *Countinuity and Change*, New York; Harper and Row, 1967. 13. Sayfa.

A. KADIN HAKLARI

Endonezya’da kadın hareketlerinin varlığı, dünyadaki çeşitli kadın hareketlerinden etkilenir. Bu konuda, Raden Ajeng Kartini Endonezya kadın kahramanı olarak görüldü. Raden Ajeng Kartini’ye göre özellikle evlenmede veya ev içinde eşitlik ve özgürlük önemlidir. Raden Ajeng Kartini, kadın hareketine bir ilham olarak kullanıldığında; kendi tecrübelerinden ve Endonezya kadınlarının sesi olarak geleneksel-kültürün ayrımcılık, ikinci plana koyma ve eziyet etme davranışlarını arındırmaya çalıştı.

Endonezya’da kadın hareketi yeniden inşa etmesi ve varlığını görmek için dört gelişim safhası bulunmaktadır: (1) sömürge dönemi (Hollanda ve Japonya). Bağımsızlık dönemi de üç ayrı bölümde incelenir: (2) Eski Hükümet Dönemi (1945 – 1967), (3) Yeni Hükümet Dönemi (1967 – 1998), (4) Islah Dönemi (1998 – Günümüzde).

A.1. Sömürge Döneminde (Hollanda ve Japonya) Kadın Hakları

Endonezya’da kadınların kamu yaşamına katılımı sorunları XIX. yüzyılda başladı. Bu hareket, XVIII. yüzyıldaki feminist liberal düşüncelerden etkilenir. Bu dönemde, en önemli sorun eğitim hakları kazanmasıdır. Fakat, o dönemdeki kadın hareketlerinin niteliği, şahsi, yerel veya bölgesel olarak sınırlıdır.

O dönemdeki kadın hareketin önemli kişileri, çoğunlukla üst sınıflardan geldi. Örnek olarak, Cut Nyak Dien⁸³, Nyi Ageng Serang⁸⁴ ve benzerleri

---

⁸³ Tjoet Nja Dhien yazdı, Lampadang, Aceh Krallığı’nda doğdu ve 06 Kasım 1908 yılında Sumedang, Batı Java’da vefat etti. Kadın mücadelesinde önemli rolü ve Endonezya ulusal kahramanıdır.

sayılabilir. Bu mücadele, kadınların Hollanda sömürgeciliğine karşı kocalarına yardım etmelerinin başlangıcı oldu. Sonra hem Cut Nyak Dien hem de Nyi Ageng Serang kocalarının savaşta şehit olmaları üzerine, savaşta komutanı olarak önemli bir rol aldılar. Raden Dewi Sartika⁸⁵ ve Raden Ajeng Kartini kadın haklarının evlenme ve eğitim hakkında mücadele ettiler.

Onlara göre, kadınlar evlenme hayatında, yeterli eğitim, toplumda yüksek mevki kazanmalı ve bu konularda adalet sağlanmalıdır. Cut Nyak Dien, Nyi Ageng Serang, Dewi Sartika, Raden Ajeng Kartini ve benzerleri, günümüze kadar kadınlar için ilham kaynakları olarak görünür.

XX. yüzyılın başlangıcında, ulusal hareket organizasyonu ortaya çıkmasıyla, kadınların aynı organizasyonlara katılması ayrı süreçlerdir. Örnek olarak ilk kurulan kadın organizasyon, yani Poetri Mardika (1912), Boedi Oetomo⁸⁶ yardımı ile kuruldu. Ondan sonra birçok organizasyon/ kadın hareketleri, ulusal hareketlerinden/ ulusal organizasyonun parçası olarak ortaya çıktı. Örnek olarak dini organizasyon olan Muhammadiyah⁸⁷, kadınlar için

---

⁸⁴ Purwodadi 1752 yılında doğdu ve Yogyakarta 1828 yılında vefat etti. Kadın mücadelesinde önemli rolü ve Endonezya ulusal kahramanıdır.

⁸⁵ Bandung, 04 Aralık 1884'te doğdu ve Tasikmalaya 11 Eylül 1947'de vefat etti. Kadınlar mücadelesinde önemli rolü ve Endonezya ulusal kahramanıdır.

⁸⁶ **Budi Utomo** (van Ophuijsen söyleyişi: **Boedi Oetomo**) Dr. Sutomo ve Stovia Üniversitesi'nden öğrenciler tarafından kuruldu. Goenawan Mangoenkoesoemo ve Soeraji, 20 Mayıs 1908. Bu organizasyon Dr. Wahidin Sudirohusodo'nun düşüncelerinden kuruldu. Organizasyonun sosyal, işletme ve kültürel nitelikleri vardır fakat siyaset sıfatı yoktur. Budi Utomo Endonezya'nın bağımsızlığını kazanmak için bir başlangıç hareketidir, fakat o dönemde bu organizasyonun sadece Java'daki eğitimli olan kişilere yöneliktir.

⁸⁷ K.H. Ahmad Dahlan tarafından Muhammadiyah Kurumları, Yogyakarta'daki Kauman ilçesinde, 18 Kasım 1912 (8 Dzulhijjah 1330 H) tarihinde kuruldu. Muhammadiyah Endonezya'da büyük bir İslam kurumudur. Muhammadiyah ismini Peygamber Effendimiz Muhammad SAV'tan geldi. Diğer anlamı Muhammadiyah yani Muhammad SAV Peygamberin Risalesini takip edilen ümetler anlamına geldi.

Aisyyah alt organizasyonu kurdu⁸⁸. Nahdlatul Ulama⁸⁹ ise kadınlar için Muslimat Nahdlatul Ulama⁹⁰ alt organizasyonunu kurdu.

Endonezya Hristiyan Kadınlar Birliği⁹¹ hareketi, Endonezya Cumhuriyet Katolik Kadınlar⁹² ve benzerleri diğer organizasyonlardır. O zamandaki kadın hareketlerin iki özelliği bulunmaktadır: *Birincisi*, o zamandaki kadın hareketi, büyük organizasyonların bir parçası veya bir bölümdür. Organizasyonlar ulusal, dini veya komünist niteliktedir. *İkinci olarak*, kadın hareket/ organizasyonları dine bağlı hareket organizasyonları, diğer kadın hareket/ organizasyonlarına göre toplumun daha çok dikkatini çekti ve daha çok üyeye sahip oldu. Bunun sebebi, daha geniş bölgeyi kapsamasıdır.

Yukarıdaki söylediklerine gibi, yani kadın hareketi yerel veya bölgesel olarak başladı ve dünyada olduğu gibi kadın hareketlerinden, özellikle, batı ülkelerinden etkilendi. Bölgesel kadın hareketi, 22 – 25 Aralık 1928 yılında, Yogyakarta’da ilk kongresini yapıldı.

Bu kongrede aşağı yukarı otuz tane kadın organizasyonu ve üç kadın hareketinden etkilendi. Bunlar, Soekanto Hanım Utomo Kadın Organizasyonu, Nyi Hajar Dewantara Öğrenci Bahçe Kadın Organizasyonu ve Soejatim Hanım Endonezya Kadın Organizasyonlarıdır. Kadın Kongresi yöneticileri Utomo Kadın,

---

⁸⁸ Aisyyah yani Muhammadiyahtan Kadın Kurumu bir parçasıdır. Nyai Ahmad Dahlan (K.H. Ahmad Dahlan yani Muhammadiyah Kurumu kurucunun karısı) tarafından, Yogyakarta’da, 27 Rajab 1335 H veya 19 Mayıs 1917 yılında kuruldu.

⁸⁹ **Nahdlatul 'Ulama** (*'Alimler Yeniden Doğması* veya *İslam İlimi Bilen Kişi Yeniden Doğması*), kısaca **NU**, Endonezya’da en büyük İslam kurumudur. Bu kurumu 31 Ocak 1926 yılında kuruldu, ve eğitim, sosyal ve iktisat alanlarına ilgilendi. Nahdlatul Ulama birkaç ‘alim’ tarafından kuruldu, onlardan birisi K.H. Hasjim Asy’aridir.

⁹⁰ Muslimat Nahdlatul Ulama kurumu yani Nahdlatul Ulama bir parçadır, resmi olarak 29 Mart 1946 yılında veya 26 Rabiul Akhir 1365 kuruldu.

⁹¹ 28 Şubat 1946 yılında kuruldu.

⁹² Endonezya Cumhuriyet Katolik Kadınlar 1924 yılında o zamanda kadın önemli kişi Raden Ajeng Maria Soelastri düşüncelerine göre kuruldu.

Öğrenci Bahçe Kadını, Endonezya Kadın, Aisyiah, Katolik Kadınlar, Jong Islamietenbond-amesafseling ve Jong Java Kadınlarından⁹³ geldi.

Bu kongreden en önemli kararı, bütün kadın organizasyon/ hareketleri büyük organizasyon olarak birleştirecek, yani Endonezya Kadın Birlik Federasyonu oluşturulacaktır. Endonezya Kadın Birliğin varlığının amacı yani bütün kadın organizasyon/ hareketi elementlerinin içinde milliyetçilik, din veya komünist eğilimler bulunuyordu. Bu hareketleri birleştirip aynı çatı altında toplamak amaçlandı. Bu dönemde kadın meseleri çok önemli değildi.

1929 yılında Endonezya Kadın Birliği, Endonezya Kadın Birlik Toplantısı ismini değiştirdi. 1935 yılında Cakarta'da İkinci Kadın Kongresi yapıldı. Bu kongrede, Endonezya Kadın Birlik varlığını sona erdirdi ve Endonezya Kadın Kongresi⁹⁴ ismini aldı. Daha sonbra, Kadın Kongresi Bandungda 1938 yılında ve Semarangda 1941 yılında yapıldı.

Hollanda sömürgeciliğinden, Japonya sömürgeciliğine (1942 – 1945) devam ederken kadın hareketi hala önceki mücadelelerin hedeflerini esas almıştır. Kadın organizasyon/ hareketi içinde ulusal birlik ve sömürgeleikten en kısa sürede kurtulmak amaçlandı. Fakat Japonya Endonezya'yı sömürge yaptığı zaman tüm kadın organizasyonları kapatıldı ve tek bir kadın organizasyonu yani *Fujinkai Jawa Hokokai*⁹⁵ kuruldu ve çok sıkı olarak kontrol edildi.

Bunun amacı, kadın hareketini kolayca kontrol edilebilmek ve onların yetkisinin altında Asya ülkelerinde birleşmeyi (Büyük Doğu Asya Birliği)

---

⁹³ Dr. Riant Nugroho, *Gender Dan Strategi Pengarus-Utamaannya Di Indonesia*, Yogyakarta, Pustaka Pelajar, Mei 2011. Sayfa 92.

⁹⁴ Endonezya Kadın Kongresi hala devam etmektedir. Endonezya Kadın Kongresi yani kadın organizasyon merkezidir ve hepsi Endonezyadaki kadın organizasyonlar toplama yeridir.

⁹⁵ Kadın Toplumu

istediler. Sömürge zamanında kadın organizasyon/ hareketin üyeleri üst sınıflardan geldiler ve doğal olarak kendi sorunları için mücadele ettiler.

A.2. Eski Hükümet Döneminde Kadın Hakları (1945 – 1967)

Endonezya bağımsızlığı 17 Ağustos 1945 yılında, hepsi elementler için çok umut verdi. Bunun yanında, bağımsızlık bize millet nesibi nasıl olacağını ve kadınlar için her alanda daha geniş fırsatı kendimiz ile karar verebildik. Bunlar kadınlar Endonezya bağımsızlığını tutması ve daha anlamlı bir olayı gerçekleştirmek için, mücadelelerine katılmalarını görebildik. Kadınlar birçok silahlı askerlerine katıldılar, örnek: Endonezya Kadınlar Askeri, Endonezya Hareket Merkezi, Endonezya Kadın Birliği ve benzeri. Hollandalı asker saldırganları yani Hollanda tarafından tekrar Endonezyayı sömürge yapabilen bir hareketin amaçlandılar ve kadınlar bu saldırganlara karşı hareketlerine katıldılar.

Bağımsızlık tutmak için fiziksel inkılap zamanı (1947 – 1952) bittikten sonra, kadın toplantısında kadınlar gelişmesi sorunu ortaya çıktı. Bu zamanda kadınlar mücadelesi yani yoksulluk ve adaletsizlik, siyaset, eğitim ve iş fırsatına eşitlik mücadelesi. Teori ve resmi olarak yani Endonezya Cumhuriyeti Anayasası'nın 1945⁹⁶ yılında 27. Madde ve Endonezya Cumhuriyet Kanunları 1957⁹⁷ yılında 80. Numarada kadınlar haklarını güvenilmesine rağmen kadınları ayırım yapma davranışı hiç azaltmadı.

---

⁹⁶ (1) Her milletler Hukuk ve Hükümetine karşı eşit olarak görünür ve Hukuk ve Hükümetine karşı itaat olması gerekir. (2) Her milletler iş ve insanlık için iyi yaşam hakları vardır. (3) Her milletler ülke savunmak çabalar hakkında hakkı ve sorumluluğu var.

⁹⁷ Uluslararası İşçi Organizasyondaki 100 Numarasında, maaşlar hakkında yani aynı değeri yapılan işler kadın ve erkek arasında aynı maaş almayı bahsetti

1952 – 1960 yılında kadar, kadın organizasyon/ hareketi mücadelesinde çok fazla evlenmede veya ev içinde kadın sorunları uğraştı, bunlar Bandung'daki 1952 yılında yapılan Kadın Kongresinde bahsetti. Kongereden alınan iki tane hükümete söylenecek kararları var, yani yeni evlenme kanunları gerektiğini ve din mahkemesinde kadın temsili gerektiğini ve önemli olduğunu karar alındı.

Diğeri ise kongreden sonuçlarında önemli noktalar; kadınlar için eğitim komisyonu kurmasını öneri vermesi, genel seçiminde kadın seçme hakkını kullandığını öneri vermesi, eşit almayan maaşları hakkında bahsetmeyi (mücadele etmeyi) öneri vermesi, çocuk kreşi, çalışan kadınların ortamında çok fazla alfabeyi bilmeyen kadınlar varlığı ve iş alanlarına göre eğitim yeri gerektiğini önemli noktaları yazıldı⁹⁸.

Kadın organizasyon/ hareketi mücadelesi, evlenmede kadın hakları önemli noktalarını vurdu, çünkü o zamanında çok eşlilik evlenme, çocuk alt yaşında evlenme, istemeyerek evlendirme ve din evlenme⁹⁹. Kadın hareket mücadelesinde evlenme kanunları (kadınlar için adaletli olarak) yaptırmayı ve çok eşlilik evlenme şartları şıkıştırmak (zorlayarak) için zor engeller ortaya çıkarttı. Çünkü kadınlar hareketi iki grup olarak ayırdı, din grubu ve milletçilik ve sosyalis grubu (sol), din grubu hükümet kanunları çok eşlilik evlenme hakkında, 19. Numarada 1952 yılında¹⁰⁰ hükümet kanunlarını kabul etti.

---

⁹⁸ Saskia Eleonora Wieringa, *Penghancuran Gerakan Perempuan, Politik Seksual Di Indonesia Pascakejatuhan Partai Komunis Indonesia*. Penterjemah, Harusutejo, Yogyakarta, Penerbit Galangpress Center, 2010. Sayfa 182.

⁹⁹ Evlenme sadece resmi din kesinliğine göre temeli var, positif hukukleri (hükümet hukukları) sahip olmadı.

¹⁰⁰ Bu kuralın içinde, çok eşlilik evlenecek erkekler/ koca, erkekler karılarınıadil olarak davranmak lazım ve birinci karından izin almak lazımdır.

Diğer tarafta, milletçilik ve sosyalis grubu bunu hakkında reddetti ve daha adil bir evlenme kanunları düzenlemesini istedi. O zamandaki kadınlar mücadelesi, her alanlarında özellikle evlenmede kadın ve erkek ilişkilerinde eşitlik gerçekleştirebilmek için, iki büyük engeller var. (1) Endonezya toplumu hala çok feodal sıfatı sahiptir ve (2) Endonezya toplumu çok dindar ve çok eşlilik evlenme din içinde (islam) bir kesinlik olduğunu sandılar.

Kadın hareketi evlenmede hakların mücadelesi ve çok eşlilik evlenme karşı tarafa tuttuğunda, başka büyük bir engel var, yani Cumhurbaşkanı Soekarno¹⁰¹ Hartini¹⁰² ile dördüncü evlenme olduğunu ortaya çıktı. Bundan sonra, Cumhurbaşkanı Soekarno bazı kadın organizasyon/ hareket mücadelesi ile büyük bir mesafe oldu. Bunun sebebi kadın hareketinden çoğunlukla Cumhurbaşkanı Soekarno çok eşlilik evlenmeyi kararı karşına tepki verdi ve Fatmawati'yi (Cumhurbaşkanı Soekarno'nun eski karısı) savundu, Cumhurbaşkanlığı Sarayından çıkmasını istediler.

Cumhurbaşkan Soekarno ile kadın organizasyon/ hareketi tartışmasının sonucunda evlenme kanunları yenilenmesinde başarısız oldu. Hatta kadın organizasyon/ hareketini kontrol edebilmek için, 1960 yılında organizasyonlar siyaset partisi altında olmak gerektiğini karar verdi. Endonezya Kadın Hareket

---

¹⁰¹ Endonezya ilk Cumhurbaşkanı, 18 Ağustos 1945 yılından 12 Mart 1967 yılına kadar Cumhurbaşkanı oldu.

¹⁰² Soekarno'nun dördüncü evlenmesine rağmen, fakat çok eşlilik evlenme durumu iltir. Çünkü, Fatmawati ile üçüncü evlenme olmadan önce önceki eşlerini yani Oetari ve İnggit ile boşandı. Fakat, Hartini ile dördüncü evlenme olacağı zaman, Soekarno ile Fatmawati hala boşanmadı. Soekarno önemi (1965 yılına kadar), Endonezyadaki hem siyasette hem de sosyal düzenlemelerinde *ideal* uygun ve önemli bir kişidir. Bunun sebebi, ilk Endonezya Cumhurbaşkanı yanında, Soekarno (Muhammad Hatta ila) Endonezya Bağımsızlığı ilan etti. Soekarno, başka anlamı Endonezyada siyaset hareketi tek liderdir, toplumlar onu saygı gösterdi ve onun gibi benzer bir kişi yok. Sonuçta, Soekarno'nun davranışı ve kararı korkacak şeyleri ve ulusal siyaset kapsamında ölçüsüdür.

organizasyonu isimden değistirdi, ö yeni organizasyonlar yani Endonezya Ülkenin Kadın Birliği ve Endonezya Ülkenin Kadın fakat ikisinden birleşip Endonezya Cumhuriyeti Kadın Birlięi¹⁰³ olarak tanıldı.

Endonezya milletin tarihinden sonra siyaset hakkında büyük bir olay çıktı, yani hükümet darbesi deneyi oldu, bu olayı 30 Eylül 1965 hareketi olarak adlandırıldı ve Endonezya Komünist Partisi bu olayın sorumluluğunu üzerinde aldı. Diğeri ise bu olayı kadın organizasyon/ hareketine etkilenir çünkü o zamandaki en büyük varan kadın organizasyonu yani Endonezya Kadın Hareketi ¹⁰⁴, bu olayına katkısı var olduğunu ve katıldığını sanıyorlardı. Endonezya Kadın Hareketi 30 Eylül 1965 olayına katılma işareti, kadın organizasyon/ hareketi ve Endonezya Kadın Hareketi kendisi için vurdu. Bunu General Soeharto ¹⁰⁵ (Cumhurbaşkan olduktan sonra), tamamen kadın organizasyon/ hareketi kontrol altındadır ve kadın varlığında ev hayatına (anneleşmeye) oldu.

---

¹⁰³ Paulus Wirotomo, *Sistem Sosial Indonesia*, Jakarta, Universitas Indonesia, 2012. Sayfa 184.

¹⁰⁴ Endonezya Kadın Hareketi, kadın organizasyon Haziran 1950 yılında kuruldu (Mart 1966 yılına kadar), Endonezya tarihinde en büyük kadın organizasyon olarak yazıldı. Endonezya Kadın Hareketin üyeleri, 1961 yılında yaklaşık 1 milyon kişiler vardır. Endonezya Kadın Hareketi yani Endonezya Komünist Partisi bir kadın bölümüdür, 30 Eylül 1965 hareketine katılmayı, onların rölü 6 General ve 1 Subay Endonezya Ulusal Askerler Kara Kuvvetine (Endonezya Ulusal Askerler Kara Kuvveti versiyona göre) şiddetlik yapması ve öldürmesini sanıldı. Fakat, Endonezya Kadın Hareket bu olaya katılmayı, Saskia Eleonora Wieringa'nın kitabında *Endoneya Kadınlar Hareketi Yıkımı, Endonezya Komünist Partisi Yetkisi Altında Cinsel Siyaseti*. Çevirci, Harusutejo, Yogyakarta, Galangpress Center Yayımlı, 2010 reddetti.

¹⁰⁵ İkinci Endonezya Cumhurbaşkanı, 12 Mart 1967 yılından 21 Mayıs 1998 yılına kadar yetkisi aldı.

A.3. Yeni Hükümet Döneminde Kadın Hakları (1967 – 1998)

27 Mart 1967 tarihinde geçici Milli İstişare Meclisi (geçici *Congress*)¹⁰⁶ Cumhurbaşkanı Soekarno ile yapılan toplantı sonucunda Soeharto'a yetki vermesiyle yeni hükümet resmen kuruldu. Gerek askeri deneyimi gerekse kara kuvvet komutanlığından aldığı destek sonucu General Soeharto'ya Cumhurbaşkanlığı yolu açılmış oldu. Bilhassa 1967 – 1998 yılları arasındaki kadın politikalarını anlayabilmek için Cumhurbaşkanı Soeharto'nun kişisel yaklaşımına daha yakından bakmak gerekmektedir. Cumhurbaşkanı Soeharto 32 yıl boyunca rejimi korudu ve kadınları “nazik” ve “kocasına itaat eden bireyler” olarak gördü. Kadınların daha çok iyi bir “anne” olması, ev işlerini idame eden ve iş hayatına katılımdan çok ev hayatında aktif olması yönünde politikaları tercih etti.

Soeharto döneminde, siyasi mekanizmalar daha fazla kontrol altındaydı ve Cumhurbaşkanı Soeharto askeri ve bürokratik güç ve yetkisini kullanarak siyasi otoritesini artırmıştı. Bu bağlamda gazetecileri, siyasi partileri, üniversite öğrencilerini ve kadın hareketlerini daha sıkı kontrol etmiştir. Böylece bütün tarafların hükümete destek vermesini ve Cumhurbaşkanı Soeharto aleyhine propaganda yapılmasını engellenmeye çalışmıştır. Hem kamu alanlarında ve hem siyasette kadın faaliyetleri de bundan doğal olarak etkilenmiştir. Önceki dönemlerde siyaset ve kamu alanlarında kadınların katılımı olağan görülürken bu

---

¹⁰⁶ Geçici Milli İstişare Meclisi (geçici *Congress*), Soekarno Cumhurbaşkanı Kararı ile 05 Temmuz 1959 Yılına göre kuruldu. Geçici Milli İstişare Meclisi (geçici *Congress*), Milli İstişare Meclisi (*Congress*)den başlangıçtır.

süreçte kadınların hayata aktif katılımı zedelenmiştir. Buna karşın, kadın çalışmalarına hükümete “destek vermesi” durumunda izin verilmiştir¹⁰⁷.

A.4. İslah Döneminde Kadın Hakları (1998’ den – Günümüze)

1998 yılında Endonezya’nın büyük şehirleri olan Jakarta, Yogyakarta, Medan ve Makassar gibi yerlerde Cumhurbaşkanı Soeharto’ya karşı büyük protestolar yapılmıştır. Soeharto hükümeti döneminde, rüşvetin artması ve iktisadi sorunların çözülememesi halkın hükümete karşı protestolarında önemli rol oynamıştır. Bu protestolara birçok kadın organizasyonları da (Anne İlgilenme Sesi-Gadis Arivia) katıldı. Soeharto hükümeti, ıslah hareketinden geri adım atmasıyla daha demokratik yaşama adım atmış oldu. Demokratikleşmenin artmasıyla toplumun farklı kesimleri gibi kadınlar da faydalanmaya başladı.

Başlayan bu ıslah hareketiyle yerel ve uluslararası birçok kadın organizasyonları ortaya çıkmıştır. Kadınların katılımının artmasının toplum için daha iyi olacağını ve ülke için bir fırsat olduğu hükümete anlatılmaya başlanmıştır. Birçok kadın organizasyonu desteklenmeye (konferans, panel gibi) başlanmış ve kadın sorunları daha çok gündeme gelmiştir. Kadınlar sadece kadın şiddeti, eğitim, iş ve sağlık erişimi dışında gerek yasama kurumları gerekse parlamentoya kadınların katılımı gibi sıkıntılarla mücadele etmişlerdir.

---

¹⁰⁷ Aile Planlama Programı

Aile planlaması Endonezya Hükümeti tarafından 1970 yılında başlatılan bir program. Program doğumu sınırlayarak (nüfus artışını baskılamak), sağlıklı ve güvenli bir aile kurmayı hedefliyordu. Bir ailede, ideal olarak sadece iki çocuk olmalıydı. Bunu anlamı, doğum önleme araçları mesela prezervatif, spiraller, ve benzeri aracılığıyla doğum kontrolüydü. Ancak, bu program da kadınları basitçe kurban veya nesne olarak kabul etmekle eleştirilmiştir. Çünkü kadın vücuduna doğum kontrolü için bir alet takılmasıyla, doğum oranını sınırlamak için sadece kadınlara külfet yüklüyordu.

Parlamentoda kadın sayısını artırmak gerekliliği yönünde hükümet karar almıştır. Hükümet tarafından alınan kararlar, sadece kadın sayısını artırmamış, marjinal gruplar ve azınlık sınıflar da bu durumdan faydalanmıştır. Parlamento ve kamu alanlarında kadın temsiliinin artması umut edildi. Bunun yanında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak kanunların çıkarılması beklendi. Bu kanunlarla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanacağı ümit edildi.

B. PARLAMENTODA KADIN TEMSİLİ

Demokratik sistemlerde parlamento siyasetin üretildiği ve denetlendiği temel kurumudur. Parlamentoda toplumun her kesimi için kamu politikaları belirlenmektedir. Ancak, dünyanın pek çok ülkesinde parlamentoda kadın temsili olması gereken düzeyde değildir.

B.1. Temsil Kavramı

Genel olarak temsil anlamı, hem Endonezya hem dünyada yeni bir kavram değildir. Tambunan¹⁰⁸ “Milattan önce eski krallıklarda Asur, Babil, Çin, Hindistan ve Mısır’da temsili kurumlar olduğunu” ifade etmektedir. Ona göre IV. yüzyılda Roma Katolik Kilise tarafından temsilci veya başpiskoposlar toplantıya çağrıldığına, onların da bir temsil fonksiyonu vardı¹⁰⁹.

Monica Brito Vieira ve David Runciman, ‘Sieves’in temsili siyaset kavramı bilinmeden önce de bir şekilde temsiliyetin gündelik hayatta uygulandığından söz ettiğini naklemektedir. Temsili işlev olarak: (Sanatçı sahnedeki karakterleri, mahkemede avukatlar müvekkillerini, ticarete ajanslar şirketleri temsil etti vb)¹¹⁰.

Bu anlamıyla temsil kavramını Endonezya’daki geleneksel toplumlarda da görebiliriz. (Örnek olarak Papua toplumlarında bunu görmek mümkündür).¹¹¹ Dağ

---

¹⁰⁸ Tambunan *Fungsi Dewan Perwakilan Rakyat Republik Indonesia Menurut Undang-Undang Dasar Negara Republik Indonesia Tahun 1945*. Sayfa 43.

Tambunan *Endonezya Cumhuriyeti Anayasası’nın 1945 Yılında Endonezya Cumhuriyeti Ulusal Millet Vekili Fonksiyonları*. Cakarta, Puporis Publishers Yayıncılık, 2001, Sayfa 43.

¹⁰⁹ Efriza, *Studi Parlemen: Sejarah, Konsep dan Lanskap Politik Indonesia*, Malang, Setara Press (Kelompok Intrans Publishing), 2014. Sayfa 1.

¹¹⁰ Jean-Jacques Rousseau, in Monica Brito Vieira’dan David Runciman, *Representation*, Cambridge: Polity Press, 2008. Sayfa 3.

¹¹¹ (1) Jayawijaya İlçesi, (2) Nduga İlçesi, (3) Yakuhimo İlçesi, (4) Puncak İlçesi, (5) Puncak Jaya

içi bölgelerde topluluklar, önemli kararlarını her toplantıda önemli kişiye veya kabile başı olarak tanınan kişiye ve onların fikirlerini kabile başı¹¹² ile aynı ya da aynı olmayan temsilciye bırakırlar. Papua geleneksel toplumunun siyasi taleplerini kabile başları temsil ettiler¹¹³ ve bu da “*noken*”¹¹⁴ sistemi olarak isimlendirildi.

Temsil, bireysel ve grupsal anlamda diğer şahıs veya grupların talep ve kanaatlerinin aktarımı anlamını taşımaktadır. Siyasetteki temsil de özü bakımından aslında bundan çok farklı bir anlam taşımamaktadır. Arbi Sanit’e göre; “Siyaset temsili daha büyük grupları tarafından yetkisine inanılan veya o grupları hakkında hareket etme ve konuşması sorumluluğunu taşıyan kişi veya gruptur. Bunda temsil veren gruplarından temsilci olacak kişinin, söz konusu grupla sembolik bir bağlantı ; (ii) duygudaşlık ve (iii) temsili veren gruplar ile sıkıca iletişim içinde olması gerekir¹¹⁵.

Fakat geleneksel temsil kavramı pratikte uygulandığı zaman azınlıklar ve marjinal gruplar kendi temsilcileri aracılığıyla kendilerini temsil etmeyi hissetmemişlerdir (kadınlar dahil). Öte yandan toplumsal cinsiyet sorunu ve kadın-erkek ilişkileri açısından da geleneksel temsil sistemi sorunludur. Bu

---

İlçesi, (6) Tolikara İlçesi, (7) Yalimo İlçesi, (8) Pegunungan Bintang İlçesi, (9) Pantai İlçesi, (10) Intan Jaya İlçesi, (11) Dogiyai İlçesi, (12) Deyai İlçesi.

¹¹² Kabile Başı, Papua geleneksel toplumun lideri, genelde karaktere, soya ve yaşa göre seçilirdi.

¹¹³ Kabile başı bağımsız ve tam yetkisi ile yasama kurumları genel seçimi (parlamento), Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı genel seçimi ve Bölge Valisi ve Bölge Veli Yardımcısı genel seçiminde bu söz konusudur.

¹¹⁴ (1) *Noken* gündelik hayatta geleneksel taşıyıcılar, çanta gibi nesneleri ifade etmek için kullanılır. Örnek olarak pazardan aldığı malzemeler koymak için, okul çantası olarak ve benzeri gibi. (2) Papua geleneksel toplumunda iki “*noken*” sistemi vardır, biri (i) *big man*: bu seçim (oy verme) hakkı tamamen kabile başına verilmiş. Bunun anlamı o bölgeden seçilen temsilci tamamen kabile başına göre karar verildi. (ii) *noken* bağlı deseni : temsilciye oy vermeden önce iştirake yapılan bir sistemdir.

¹¹⁵ Efriza, *Studi Parlemen: Sejarah, Konsep dan Lanskap Politik Indonesia*, Malang, Setara Press (Kelompok Intrans Publishing), 2014. Sayfa 20.

yüzden de feministler, siyasi teşebbüslerini devam ettirerek kadınların siyaset alanında daha çok söz sahibi olmasını arzulamıştır. Bana göre, burada parlamento ya da yasama kurumlarında kadın temsili daha geniş bir anlamda anlamalıyız. Kadınlara toplum dışına itildikleri için daha çok fırsat ve imkan tanınmalıdır.

B.2. Endonezya’da Siyasi Sistemi

Kadınların kamu alanları, siyaset ve özellikle parlamentoda varlığının ve az temsil edilmesinin sebebi siyasi düzenlemelerin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu uygulanan sistemde gerek cinsiyet gerek farklı statülerdeki insanlara ne kadar geniş bir fırsat verip verilmediğini incelemek gerekmektedir. Bu açıdan bakılması gereken siyasi sistem, iktidardaki hükümetin faaliyetlerini yapabilmek için takip ettiği değer, kural ve hukuki çerçeveyi ifade eder.

17 Ağustos 1945 yılından itibaren bağımsızlık sonrası Endonezya’da siyaset sistemi demokrasi (Pancasila) Endonezya Cumhuriyet Anayasa’sı uygulanmaktadır. Vatandaşlar tarafından ülkeyi yönetecek idarecilere verilecek yetki, kuvvetler ayrılığı ilkesi çerçevesinde üç kısımda ele alınabilir. Montesquieu’nün üç parçalı olarak tanımladığı kuvvetler ayrılığı açısından Endonezya’ya bakacak olursak, yürütme veya hükümet, Cumhurbaşkanı (Cumhurbaşkan Yardımcısı) tarafından temsil edilmektedir. Sonrasında *yargı* vardır ve bunu da Yargıtay, Anayasa Mahkemesi ve *Yargı Komisyonu* temsil etmektedir. Üçüncü olarak yasama kurumları gelir ve bunu da Ulusal Meclis, Bölgesel Meclis ve Millet İstişare Meclisi temsil eder.

Endonezya’da Cumhurbaşkanlık sisteminde, Cumhurbaşkanı ülke lideri ve hükümet lideri olarak görev yapar. Parlamento veya Ulusal Meclisi karşısına sorumlu değildir. Çünkü vatandaşlar tarafından hem parlamento üyeleri, hem de Cumhurbaşkanı yetkileri, direkt, serbest, gizli, dürüst ve adil sıfatlara sahip olan genel seçimlerde seçilir. Bunun anlamı Cumhurbaşkanı ve parlamento üyelerinin, vatandaşların direkt seçilmiş temsilcisi olmasıdır.

Modern ve gelişmiş ülkelerde demokrasi algısı Endonezya’ya göre farklılık göstermektedir. Doğal olarak Endonezya’nın dahil olduğu demokrasi sistemi ayrı kategoride değerlendirilmektedir. Endonezya’da iki meclisi veya bicameral sistemi (Millet İstişare Meclisi içinde Ulusal Meclisi/ Alt Meclisi ve Bölgesel Meclisi/ Üst Meclisi) gibi üyelerden oluşmaktadır. Ulusal Meclisi aynı zamanda temsilci olarak kabul edilmektedir¹¹⁶. Endonezya’da bicameral sistemin geçerli olma nedeni; ülkenin bölgeler olarak ayrılması ve nüfus dağılımının dengesiz dağılımıdır.

B.3. Endonezya’da Genel Seçim Sistemi

a. Genel Seçim Sistemi

Bir ülkede demokrasinin geçerli olup olmadığını anlamak için birçok kriter geliştirilebilir. Bunlardan biri de, şu iki faktörün birlikte var olup olmadığıdır. (1) Toplumun her sınıfında siyasete katılmak isteyen kişilerin hakları ve sorumluluklarını savunabilecek hukuk araçlarının olması; (2) Siyasi

---

¹¹⁶ Kacung Marijan, *Sistem Politik Indonesia : Konsolidasi Demokrasi Pasca Orde-Baru*, Jakarta, Kencana Prenada Media Group, 2010. Sayfa 47.

haklar ve seçimlerin yapıldığı dönemde seçim propagandasının hukuki kurallarına göre yapılması.

Her ülkede genel seçim sistemi farklılık göstermektedir. Bölgeye, nüfusa göre seçim sistemleri değişiklik göstermektedir. Siyaset biliminde çeşitli genel seçim sistemleri mevcuttur, ancak iki farklı prensibe dayanmaktadır:

- a) *Single-member Constituency* (Bir seçim bölgesi; bir temsilci seçme; genelde Bölge Sistemi olarak bilinmektedir).
- b) *Multi-member Constituency* (Bir seçim bölgesi birkaç temsilci seçme; genelde Orantılı Sistemi olarak bilinmekte)¹¹⁷.

Dünya'daki ülkeler iki sistemden birini genel olarak kullanmaktadır. Çoğunlukla kullanılan bölge sistemi, yani ülkelerin siyaset sisteminde, iki büyük siyaset partisi sahip oldu, örnek olarak ABD, Malezya ve İngiltere. Orantılı seçim sistemi, toplam genel nüfusa bağlı olarak, aynı seçim çevresinde farklı partilerden birden fazla temsilci çıkarmaya imkan vermektedir. Bunu uygulayan ülkeler ise Hollanda, İsveç ve Endonezya olarak sayılabilmektedir.

Kadınların temsili açısından iki sistem arasında farklılıklar mevcuttur. İstatistiklere göre ülkelerdeki parlamentoda sandalyeye sahip olmak kriteri bakımından *çoğunluk temsil sistemi majority representation system* hiçbir ülkede %30 kadın temsili yer bulmamaktadır. Bu seçim sistemleri arasında *proportional*

---

¹¹⁷ Jean Blondel, "Electoral System and the Influence of Electoral System on Party System" in *An Introduction to Comparative Government*. London: Methuen and Co. Ltd., 1954. Sayfa 45 dan 59. and Miriam Budiardjo, *Demokrasi di Indonesia*. Sayfa 246.

representation system veya *parçalı orantılı temsil sistemi partially proportional representation system* kadınlara daha çok imkan tanımaktadır.¹¹⁸

b. Endonezya'daki Genel Seçim Sistemi

Endonezyadaki genel seçim sistemi¹¹⁹ sadece parlamento üyeleri seçmek için idare edildi¹²⁰ ancak Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı, bölge velileri ve bölge velileri yardımcılarını seçmek için de idare edildi. Fakat, tezimde sadece ulusal parlamento veya Ulusal Meclis vekili seçim sistemine odaklandım.

17 Ağustos 1945 yılından itibaren bağımsızlığını kazanan Endonezya'da toplam 11 genel seçim yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Soekarno veya eski hükümet döneminde, 1955 yılında seçim yapılmıştır. Altı kez ise Cumhurbaşkanı Soeharto veya Yeni Hükümet Döneminde, 1971, 1977, 1982, 1987, 1992 ve 1997 yıllarında seçimler yapılmıştır. Dört kez ise, İslah Döneminde, 1999, 2004, 2009 ve 2014

---

¹¹⁸ Jurnal Perempuan Untuk Pencerahan Dan Kesetaraan Vol. 18 No. 4. November 2013, *Pemilu Dan Keterwakilan* Edisi 79. Jakarta, November 2013. Sayfa 67.

¹¹⁹ Endonezyada Genel Seçimi 1955, 1971, 1977, 1982, 1987, 1992, 1997 ve 1999 yıllarda sadece ulusal ve yerel parlamento üyeleri (Millet Vekili) seçim yaptı. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçimi, genel seçiminde seçilen parlamento üyeleri tarafından seçilecek. Bölge Valisi ve Bölge Vali Yardımcısı (Belediye Başkan ve Veli), Eski Hükümet Döneminde (1945 – 1967), Cumhurbaşkanı tarafından karar verildi. Yeni Hükümet Döneminde (1967 – 1998) ise, Bölgesel Vekil tarafından karar verildi.

Ondan sonra 2004, 2009 ve 2014 yıllarda Genel Seçimin Süreci değişiklik yaptı, yani bu genel seçim sisteminde, sadece parlamento üyeleri (ulusal ve bölge) oy vermedi, fakat farklı vaktinde Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı ile Bölge Valisi ve Bölge Vali Yardımcısı (Belediye Başkan ve Veli) da oy verdi.

¹²⁰ Ulusal Meclis Vekilli, Yerel Meclis Vekilli ve Bölgesel Meclis Vekilli.

Endonezyadaki parlamento iki meclisi (*bicameral*) bir sistemdir:

- (1) **Ulusal Meclis** (*People's Representative Council/ Lower House/ Alt Meclisi*) : Seçilen üyeler Ulusal Meclis vekilinde oturacak kişi ö bölgelerden nüfus toplamı ve bölge alanlarına göre (yada orantılı sistemine göre) karar verildi.
Yerel Millet Vekili : Her bölgede yerleştiren parlamentodur
- (2) **Bölgesel Meclis** (*Regional Representative Council/ Senate /Upper House/ Üst Meclisi*) : Seçilen üyeler Bölgesel Meclis vekilinde oturacak kişi, ö bölgelerden nüfus toplamı ve bölge alanlarına göre hiç bağlantısı yok (yada bölgesel sistemine göre). Her bölgede 4 kişi bölgesel vekili üyelerinden geldi.

yıllarında seçim yapılmıştır. Endonezya’da yapılan 11 genel seçimin hepsi orantılı sistem (her genel seçimde) şeklinde yapılmıştır.

b.i. Eski Hükümet Döneminden Genel Seçim Sistemine (1945 – 1967)

Endonezya bağımsızlığı kazandıktan sonra genel seçimi en kısa zamanda Ekim 1945 yılında yapılacaktı. Fakat o tarihte genel seçimin tarihi ertelendi, çünkü Endonezya siyasi durumu istikrara kavuşmadı. Sebep olarak Endonezya içerisindeki darbeler, Endonezya’dan ayrılmak isteyen bölgelerle ilgili sorunlar yaşanmış, Hollanda sömürgecileri tekrar Endonezya’ya dönmek isteyenlerle mücadele etmiştir.

İlk genel seçim 1955 yılında yeni yapılmasına rağmen, Endonezya’da bir komisyon oluşturuldu. Endonezya Ulusal Merkez Komisyonu 1945 – 1950 yıllarında görev yaptı ve 137 üyeye sahip oldu. Cumhurbaşkanı hükümeti düzenleme yapmak için görevlendirildi. Genel seçim 1955 yılında yapılmadan önce, (1950 – 1955 yıllarında), Hükümet tarafından Geçici Ulusal Meclis (geçici parlamento) kurdu, 236 üyeleri vardı ve bunlar 9 kadın ve 227 erkek üyelerden oluşmaktaydı. 1953 yılında 7 numaralı kanunla genel seçim kanun temelinin adımları atılmıştır.

Toplum Siyasi Partilere veya Parlamento Üye adayları Seçmen Kurumu adaylarına¹²¹ oy verebildi. Endonezya Cumhuriyet Kanunları 1953 yılında, 7. numara, her Endonezya vatandaşlarına kanunlarına bağlı kabile, din ve cinsiyet bakmaksızın seçim hakkı ve seçilme hakkı vermiştir. Fakat, bu genel seçim

---

¹²¹ Seçim kurumun görevi Endonezya Cumhuriyet anayasasındaki 1945 Yılına değişiklik ve düzeltmek içindir.

kanunları normal sıfatta değerlendirilmektedir. Diğer faktörler düşünülmemiştir; örnek olarak parlamentodaki az sayıdaki kadın Ulusal Meclisinin fikirleri dikkate alınmamıştır.

1955 yılındaki genel seçim Endonezya tarihinde en başarılı genel seçimlerden biridir. Bağımsızlık sonrası ilk yapılan genel seçim olması ve seçime birçok siyasi partinin katılımında aktif olması da önemliydi. 1955 genel seçimde iki safha mevcuttu. İlk safha parlamento üyelerini seçmek için 29 Eylül 1955 seçim yapmıştır. Sonuç ise 272 parlamento üyeleri seçilmiş ve onun içerisinde parlamentoyu 17 kişi %6,3 kadın temsil etmiştir.

Seçimin ikinci safhasında ise seçmen kurumu üyeleri 15 Aralık 1955 tarihinde Endonezya Cumhuriyet Anayasasında değişiklik ve düzeltme görevi almışlardır. Sonuç olarak 488 Seçmen Kurumu üyeler seçilmiş ve onun içinde 25 kişi veya %5,1 kadın vekilden oluşmaktadır.

1955 genel seçim sonrasında Cumhurbaşkanı Soekarno yetkisi bitene kadar Endonezya 'da genel seçim yapılmamıştır. Bunun nedeni ise Endonezya'da siyasette denge ve istikrar olmamasıdır ve Cumhurbaşkanı Soekarno etrafında yetki karmaşası oluşmuştur. Cumhurbaşkanı Soekarno 5 Temmuz 1959 yılında ise seçmen kurumunu iptal etmek için açıklama yaparak tekrar 1945 Endonezya Cumhuriyet Anayasasına dönmeyi emretmiştir.¹²² 4 Haziran 1960 yılında ise 1955 yılında kurulan parlamento ve ulusal milletvekillerini meclis dışına itmeye karar vermiştir. Böylece ve Ulusal Meclis İş Birliği ve Geçici Millet İstişare Meclisi kurulmuş ve bu kurumların üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından seçilmiştir.

---

¹²² Seçmen kurumu Endonezya Cumhuriyet Anayasa 1945 Yılında değişiklik ve düzeltme görevi vardır, sonra bu kurumlar görevi uygun yapmadığı sebebi Cumhurbaşkanı Soekarno tarafından yıkıldı.

b.ii. Yeni Hükümet Döneminde Genel Seçim Sistemi (1966 – 1998)

Cumhurbaşkanı Soekarno döneminden sonra, Soeharto'a¹²³ 7 Mart 1967 yılında resmi olarak yetki verildi. Soeharto hükümet dönemi (Yeni Hükümet), önceki döneminden daha iyi standartlarda bir demokrasi yaşamı olacağı yönünde umut verdi. Daha iyi bir demokrasinin kalıcı ve sağlıklı işlemesi için Kara Kuvvet Okulu ile Bandung Şehrinde Haziran 1966'da görüşmelerde bulundu. 460 parlamento üyesinden 100 kişi hükümetten (Cumhurbaşkanı Soeharto) seçilen kişilerdi. 75 kişi Endonezya Cumhuriyet Silahlı Kuvvetlerinden¹²⁴ ve diğer 25 kişi ise Endonezya Cumhuriyet Silah Kuvvetleri dışından geldi. Endonezya Cumhuriyet Silah Kuvvetleri dışından¹²⁵ özel gruplardan (din adamı, bürokrat, eylemci ve benzeri) ve bölge temsilcilerinden oluşmaktadır.

---

¹²³ Cumhurbaşkanı Soekarno yetkisi dengesizliği 30 Eylül 1965 Hareketinden sonra oldu, bu hareketi Endonezya Komünis Partisi tarafından suçlandı. Bu olayında, Endonezya Komünis Partisi 6 General ve 1 Yüzbaşı Endonezya Ulusal Askeri Kara Kuvvetini kaçırdı ve öldürdü. Bu olayı olduktan sonra Endonezya siyaset durumunu karmaşıklık ve dengesizlik oldu. O zamanda Toplum ve General Soeharto'a göre, Cumhurbaşkanı Soekarno Endonezya durumu liderlik yapamadı ve zaptetmediğini sanıldı. Bunlar General Soeharto, Cumhurbaşkanı Soekarno tarafından yavaşça (sürünme darbesi) yetkisini aldı. Cumhurbaşkanı Soekarno yetkisi alma sürecin başlangıcında, Geçici Millet İstişare Meclisi, Mart 1967 yılında özel toplantı yapıldı, bu özel toplantı sonucu 22 Şubat 1967 yılında Geçici Millet İstişare Meclisi XXXIII. Numara/ 1967 kararında Cumhurbaşkanı Soekarno tarafından General Soeharto'ya yetkisi vermeyi karar verdi. Sonra 7 Mart 1967 yılında, Geçici Millet İstişare Meclisi özel toplantıda, Cumhurbaşkanı Soekarno tarafından General Soeharto yetkisi aldı. General Soeharto Cumhurbaşkanı hakkında genel seçimin sonucundan aldığı kararına kadar bu görevi yapacağını karar verildi. 12 Mart 1967 yılında Cumhurbaşkanı Soekarno sorumluluk açıklanmaları Geçici Millet İstişare Meclisi tarafından reddedildikten, sonra General Soeharto Cumhurbaşkanı görevi aldığını karar verildi. Sonra 27 Mart 1968 yılında resmi olarak General Soeharto, Cumhurbaşkanı olduğunu Geçici Millet İstişare Meclisi genel toplantıdan (Geçici Millet İstişare Meclisi Kararı XLIV. Numara/ Geçici Millet İstişare Meclisi/ 1968), kararı çıkardıktan sonra Cumhurbaşkanı Soeharto yetkisini Yeni Hükümet Dönemi olarak isimlendirdi.

¹²⁴ Endonezya Cumhuriyet Silahlı Kuvvetleri, yani; Endonezya Ulusal Askeri Kara Kuvveti, Endonezya Ulusal Askeri Hava Kuvveti, Endonezya Ulusal Askeri Deniz Kuvveti ve Endonezya Cumhuriyet Polisleri.

¹²⁵ Miriam Budiardjo, *Dasar-Dasar Ilmu Politik*, CV Prima Grafika, Jakarta, Oktober 2013, Sayfa 476.

Dört yıl yetki aldıktan sonra, yani 5 Temmuz 1971 yılında ¹²⁶, Cumhurbaşkanı Soeharto yetkisi altında yeni hükümet, ikinci genel seçim yaparak 10 siyasi parti ¹²⁷ katıldı. Genel seçim 1971 yılında Endonezya Cumhuriyet Kanunları 15. ve 16. sayılı yasa gereğince 1969 yılında yürürlüğe girdi.

Endonezya'daki seçim sisteminde, orantılı sistem (kapalı listesi) kullanarak yedi kez genel seçim yapılmıştır. Genel seçimler ise 1971, 1977, 1982, 1987, 1992, 1997 ve 1999 yıllarında olmuştur. Bu genel seçimde 460 parlamento (Ulusal Meclisi) üyeleri seçildiği kişilerden, 36 kişi %7,8 kadından oluşmaktadır. Önceki genel seçimi ve Cumhurbaşkanı Soeharto zamanında yapılan genel seçimde kadın temsili kompozisyonu bakarsak, çok fazla farklılık görülmemektedir. Bunun sebebi ise hukuksal meseleler; kanunlar ve uygulanan

---

¹²⁶ Geçici Milli İstişare Meclisi tarafından 1967 yılında, General Soeharto eski Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Soekarno yetkisini resmi olarak açıklandı. Fakat General Soeharto yetkisi dengeliğini gerçekleştirmek için genel seçimi hemen yapılmadı. Geçici Millet İstişare Meclisi Kararı XI. Numara 1966 Yılında, genel seçimi 1968 yılında yapılabileceğini açıklandı, fakat General Soeharto tarafından Geçici Millet İstişare Meclisi Toplantıdaki 1967 Yılında, genel seçimi 1971 yılında yapılacağını kararı değişti.

¹²⁷ Genel seçimi 1971 yılında siyaset partiler liste numarası: (1) Endonezya Katolik Partisi, (2) Endonezya İslam Birliği Partisi, (3) Nahdlatul Ulema Partisi, (4) Endonezya Müslüman Partisi, (5) Yaratıcı Grubu, (6) Endonezya Hristiyan Partisi, (7) Vatandaş İstişare Partisi, (8) Endonezya Ulusal Partisi, (9) İslam Eğitimli Birliği Partisi, (10) Endonezya Bağımsızlık Destekleyici Birliği Partisi.

Bunlar genel seçimden siyasi partilerin aldığı oylar / sandalye sayısı (Ulusal Millet Vekili) (1) Yaratıcı Grubu (34.348.673 oylar/ 236 oturma yeri), (2) Nahdlatul Ulama Partisi (10.213.650 oylar/ 58 oturma yeri), (3) Endonezya Müslüman Partisi (2.930.746 oylar/ 24 oturma yeri), (4) Endonezya Ulusal Partisi (3.793.266 oylar/ 20 oturma yeri), (5) Endonezya İslam Birliği Partisi (1.308.237 oylar/ 10 oturma yeri), (6) Endonezya Hristiyan Partisi (733.359 oylar/ 7 oturma yeri), (7) Endonezya Katolik Partisi (603.740 oylar/ 3 oturma yeri), (8) İslam Eğitimli Birliği Partisi (381.309 oylar/ 2 oturma yeri), (9) Endonezya Bağımsızlık Destekleyici Birliği Partisi (338.403 oylar/ 0 oturma yeri), (10) Vatandaş İstişare Partisi (48.126 oylar/ 0 oturma yeri).

Parlamentoda toplam üyeleri 460 kişidir, kompozisyon olarak 360 kişi genel seçiminden geldi (siyaset partilerden) ve 100 kişi hükümet (Cumhurbaşkanı Soehato) tarafından seçildi. Toplam kadın sayısı 36 kişidir (%7,8).

genel seçim sistemi¹²⁸ . Siyasi faaliyetlerde özellikle kadınlar avantajlı hale getirilerek kadın ve erkek arasındaki farklılığın kapatılması denenmiştir.

1975 yılında ise yeni hükümet Endonezya Cumhuriyet Kanunları, 3. Numara, Siyasi Parti ve yaratıcı grubu hakkında düzenleme yapılmıştır. Bu kanunlar hükümet ve siyasi partiler arasını birleştirmek istemiştir. Sonuçta iki siyasi parti mevcuttur. Birincisi, din temelli parti (İnşaat Birlik Partisi) İkincisi ulusal temelli parti, (Endonezya Demokrasi Partisi ve Yaratıcı Grubu) ¹²⁹ . Cumhurbaşkanı Soeharto yetkisi altında yapılan genel seçimlere 1977, 1982, 1987, 1992 ve 1997 sadece iki siyaset parti (İnşaat Birlik Partisi ve Endonezya Demokrasi Partisi ve Yaratıcı Grubu) katılmıştır.

Aslında yeni hükümet döneminde yapılan genel seçimde parlamentodaki kadın temsilde nicelik veya nitelik olarak anlamlı bir değişiklik yoktu. Endonezya kadın kongresinin (*Women Convention/ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*) 18 Aralık 1979 yılında yapılan kongresine veya 1984 Yılında 7. Numaralı kanun onaylanmasına rağmen çok fazla değişiklik olmadı.

---

¹²⁸ Benim söylediğim özel davranışı (*affirmative action*), yani parlamentoda kadın sayısı arttırmak için geçici özel davranıştır. Geçici özel davranıştır uygulanabilir eğer parlamentoda kadın temsiline sayısı yeterli bulunuyorsa. Örnek olarak, kadınlara özel kontenjan vermesi.

¹²⁹ Cumhurbaşkanı Soeharto veya yeni hükümette, İnşaat Birlik Partisi ve Endonezya Demokratik Partisi Hükümetine karşı olarak sınıflandıran partilerdir. Bunun için onlara ayırım yapma davranışı çok aldılar. Örnek olarak kampanya yasaklanması ve ilçeye kadar siyaset parti ofislerin inşa etmesinin yasaklanması. Fakat tam tersinde Yaratıcı Grubuna böyle bir ayırım yapma davranışı almadılar.

Yaratıcı Grubu, Endonezya Ulusal Askeri 1964 yılında kuruldu, amacı Endonezya Komünist Partisinin güçleri yarıştırmak içindir. Yeni Hükümet zamanında, Yaratıcı Grubu Cumhurbaşkanı Soeharto siyaset araçları olarak kullanır ve 32 yıl boyunca başarılı ile yetkisi aldı. Endonezya Cumhuriyet Kanunları 1975 Yılında, 3. Numara, Yaratıcı Grubu siyasi parti olarak sayılmadı, fakat siyasi parti sıfatına sahiptir. Çünkü yetki araçları olarak, güçlü toplamak için kullanıldı.

Yeni hükümet döneminde parlamentoda kadın temsiline nicelik veya nitelik olarak az olmasının birkaç sebebi vardı. *Birincisi*; siyasete kadın katılımı arttırmak için gerekli kanun ve hukuksal zemin yoktu. *İkincisi*; hükümetin 100 parlamento üyesini seçme hakkı vardı, ancak bu hakkı uygun şekilde kullanmamıştı. Seçilen 100 kişiden 75'inin erkek olması geri kalanın ise kadın temsilci olarak belirlemişti. *Üçüncüsü*; seçim toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınmamıştı.

Dördüncüsü; kadınlar yeni hükümet döneminde daha çok “eve ait” olarak görülmüştü. Daha çok anne ve kocaların kariyerlerine destek veren “ev hanımı” olarak görülmüştü. Beşincisi; seçilen kadın temsilcilerin bir bölümünün feodal temsili vardı; yani yetki ailelerden veya devlet çalışanlarından gelmekteydi.

Altıncısı; orantılı genel seçim sistemi kapalı liste şeklinde yapılmıştı; seçim sisteminde seçmenler sadece siyasi partiye oy verebilmişti ve siyasi partiler tarafından parlamento üyelerin en üst sırasına erkekler koyulmuştu. Parlamento üyelerin sıralanışı açık bir şekilde yapılmamıştı ve genel olarak akrabalara ayrıcalıklar tanınmıştı.

b.iii. İslah Döneminden Genel Seçim Sistemine (1998 ‘den – Günümüze)

Cumhurbaşkanı Soeharto en son genel seçimini 1997 yılında yapmıştır. Bir yıl sonrasında Soeharto Mısır’dan dönünce Endonezya’nın büyük şehirlerinde çoğunlukla üniversite öğrencilerinden oluşan büyük protestolarla karşılaşmıştır. Protestocular Cumhurbaşkanının gerek iktisadi krizlerden gerekse rüşvetin artması ve akrabalara iltimas olmasından dolayı istifa etmesini istemişlerdir. Bu

nedenlerden dolayı Soeharto yetkisini Cumhurbaşkanı yardımcısı olan Bacharuddin Jusuf Habibie'na devretti. Ancak tepkiler dinmemiş ve protestolar devam etmiştir. Buna rağmen Bacharuddin Jusuf Habibie yetkisine devam etmiştir.

Cumhurbaşkanı Bacharuddin Jusuf Habibie yeni hükümetin temsilcisi olarak görülüyordu. Eski Cumhurbaşkanı Soeharto açısından güvenilir biriydi ve onun yardımcısı olmuştu. Sonuçta Bacharuddin Jusuf Habibie kısa zamanda genel seçim yapılması gerektiğini savundu. Endonezya Cumhuriyet 3 ve 4 numaralı kanunları gereğince 1999 yılında genel seçimin yapılmasına karar verdi ve 7 Haziran 1999 yılında Habibie parlamento üyelerini seçebilmek için genel seçim yaptı.

Ancak 1999 yılında yapılan genel seçim sonucunda da parlamentoda temsil edilen kadın sayısında değişiklik olmadı. Cumhurbaşkanı görevde bulunduğu süreçte gerek kanun gerekse genel seçim sisteminde değişiklik yapmadığından dolayı bir fark olmadı. Genel seçime katılan siyasi parti sayısı 48'i buldu. 1999 yılı genel seçim sonuçlarına göre 500 parlamento üyesinden 45 kişi %9 kadın parlamenterden oluşmaktaydı.

Yıllar geçtikçe parlamentodaki kadın temsili artış göstermemiş gerek kamu alanlarında gerekse yasama organlarında kadın temsili artırılması gerekmektedir. Çünkü parlamento ya da yasama kurumları ülke politikalarını yönlendirebilmektedir. Her ne kadar parlamentoda kadın temsiline artması beklendiyse de istenilen sonuç çıkmamış oldu.

Parlamentoda kadın temsili artırma umudu 2003 yılında çıkan Endonezya Cumhuriyet 12 sayılı kanununa göre 2004 yılındaki seçim için uygulanması beklenmişti. Bu kanuna göre 65. Madde, 1. Fırka “Her siyasi parti genel seçimine Ulusal Meclis (Ulusal Parlamento) ve Yerel Meclis (Yerel Parlamento), her seçim bölgede kadın temsili en az %30 olmalı.” Hukuka dayalı kadın temsili barajı olan %30 kontenjan önemli bir orandır. BM araştırmalarına göre en az %30 değişiklik yapmak için *critical mass*’a¹³⁰ olarak görülmelidir.¹³¹

Genel seçim 2004 yılında yeni bir yasama kurumları sayesinde kuruldu. Bölgesel Meclis, Endonezya parlamentoda ikili oda/ iki meclisi veya *bicameral* sistemdir. Bu Ulusal Meclis veya Alt Meclisi (*People’s Representative Council* veya *Lower House*) ve Bölgesel Meclisi veya Üst Meclisi (*Regional Representatives Council* veya *Upper House*). Bölgesel Meclisi varlığında, Endonezya’da bölgeler temsiline bir parçasıdır. Çünkü genel seçiminde üyeleri seçmek için, bölgesel sistem (*non transferable vote* veya *block vote*) çok temsil ile (her belediye dört oturma hak yeri/ sandalye temsil etti), ve katılımcılar siyasi partileri kullanmadan şahsi olarak katılmıştır. Genel seçim 2004 yılında Ulusal Meclisi ve Yerel Meclisi (Ulusal Parlamento ve Yerel Parlamento) üyeleri seçmek için orantılı sistem açık liste ile uygulanmıştır.

Böylece seçmen parlamento üyelerinin adaylarına ve o adayı destekleyen siyasi partiye direkt oy verebildi. Eğer seçmen, siyasi partiye oy veriyorsa adayın en üst listesine oy vermeyi tercih edebilir. Endonezya Kanunlar 2003 Yılında, 12. Numara, özellikle 65. Madde, 1. Fırka, kadınlara geçici özel davranışı

---

¹³⁰ Parlamentodaki kadın temsiline en az ulaşma amacının sayısı %30dur.

¹³¹ Endonezya Cumhuriyet Kanunlar 2003 Yılında, 12. Numara genel seçim (2004 yılı) hakkında. 65. Madde, 1. Fırka.

(*affirmative action*) öngörmesine rağmen, genel seçimde 2004 yılında siyasete ve parlamento kadını temsilinde çok değişiklik olmadı. Kanıt olarak 550 parlamento üyelerden 63 kişi veya %11,5 kadın vekil olmasıdır.

2004 yılındaki genel seçim sonuca göre %30 kadın temsili *critical mass*'tan hala uzaktır. Bunun sebebi Endonezya Cumhuriyet Kanunları 2003 Yılında, 12. Numara, geçici özel davranışı (*affirmative action*) parlamento kadını temsili %30 kontenjan olması, sadece “tavsiye” sıfatı vardır. Çünkü bu kanunlar içinde genel seçime katılan siyasi partiler %30 kontenjan takip etmediğinde cezai yaptırım olmadığından uygulanmamıştır.

Parlamentoda kadın temsili arttırmak için geçici özel davranış (*affirmative action*) içinde, genel seçim sistemi ve Genel Seçim Komisyon kuralları belirlenmiştir. Örnek olarak Endonezya Cumhuriyet Kanunları 2008 Yılında, 10. Numara yani parlamento üyeleri hakkında düzenleme yaptı. Oradaki kanunlar 53. Maddede “Adaylar Listesi (parlamento üyeleri) en az %30 kadın temsili olmalı”.

Diğeri ise 55. Madde, 2. Fırka “Adaylar listesinde (parlamento üyeleri), her 3 (üç) adayların içinde en az 1 (bir) kadın aday var olmalı.¹³²” İkinci maddenin amacı parlamentoda kadın temsili sayısını artırmaktır. Fakat maalesef, genel seçime katılan ve parlamento üyelerini destekleyen adayları siyasi partilerde %30 uyup uyulmadığına dair cezai yaptırımlar yoktu.

Bana göre kanunlarda kadınlara (parlamento üyeleri) geçici özel davranış (*affirmative action*) düzenlemesine rağmen otomatik ve çok belli olarak parlamentoda kadın temsili arttırmayı hedeflemişti. Bunlara 2009 ve 2014

---

¹³² zipper system ile söylendi

yılındaki genel seçim sonucuna bakabiliriz, 2009 yılındaki genel seçimin sonucunda, 560 toplam parlamento üyelerden, sadece 102 kişi veya %18,2 parlamento kadın üyeleri mevcuttu. Diğer 2014 yılındaki genel seçimin sonucunda 560 toplam parlamento üyelerden, sadece 97 kişi veya %17,3 parlamento kadın üyeleri vardır. Bu sayısı 2009 yılındaki genel seçim sonucundan %1 azdır.

Gelecek seçimlerde daha çok hukuksal desteklerle kadınları avantajlı gruplar olarak değerlendirilerek seçim sisteminde destekler verilmesidir. Çünkü ataerkil ve erkek hegemony olan toplumlarda kadın temsili artırarak kolay gözükmemektedir. İktidar da bu durumları göz önüne alarak kadın temsili artırılması için kanun ile desteklemelidir.

B.4. Parlamentodaki Kadınlar Temsili

Parlamentoda kadın temsili veya varlığını destekleyen veya kararları etkileyen faktörler vardır. Etkenlerden birisi genel seçim sisteminde kadınların ihtiyacını karşılayıp karşılamadığıdır. Özel olarak 2004 genel seçimlerde Endonezya Cumhuriyet Kanununun 12 sayısına göre kadın temsili konusunda düzenleme gelmiştir.¹³³

Yeni hükümet döneminde kadınları ev alanından çıkartabilmek için, kanunlar, kurallar ve genel seçim sistemi belirlenmeye çalışılmıştır. Fakat bu etkenler diğer etkenler ile desteklemesi gerekir ve eğitim, hukuk eşitliği kamu ya da siyaset alanlarında kadın katılımının artması gerekmektedir. Siyasi partilerde

---

¹³³ 65. Madde, 1. Fırka, kadınlara geçici özel davranışı (*affirmative action*).

kadın katılımı, parlamentoda kadın varlığının arttırmak için önemli bir anahtardır. Katılımın anlamı sadece parlamento üyesi olması için cesaretlenmesi değil, aynı zamanda her genel seçimde kadınlara seçmen olarak da destek vermek gerekmektedir.

2014 yılında, İstatistik Merkez Kurumları son dört dönemlik genel seçimine göre (parlamento üyeler veya yasama kurumu), toplam seçmen listeleri gittikçe artmaktadır. 116,3 milyon (1999), 124,5 milyon (2004), 176,4 milyon (2009) ve 186 milyon (2014). Cinsiyet kompozisyonlarına göre, genel seçimi 1999 yılında toplam kadın seçmenler 66,3 milyon (%57) ve erkekler 50,0 milyon (%43). 2004 yılında toplam kadın seçmenler 66,0 milyon (%53) ve erkekler 58,5 milyon (%47). 2009 yılında toplam kadın seçmenler 87,9 milyon (%48,8) ve erkekler 88,6 milyon (%50,2) ve genel seçiminde 2014 yılında toplam kadın seçmenler 93,1 milyon (%59,92) ve erkekler 93,4 milyon (%50,02)¹³⁴.

Eğer genel seçime katılan parlamento üye adaylarına bakarsak, genel seçimde 2009 yılında, 11.218 adaydan 7.317 (%65,22) erkek ve 3.901 (%34,78) kadın temsilci vardır¹³⁵. 2014 yılında katılan parlamento üye adayları arasında da 6.397 üye adaydan 4.043 (%63,15) erkek ve 2.354 (%36,76) kadın mevcuttur¹³⁶. Siyaset dünyasında, hem seçmen hem de parlamento üye adayları olarak kadın katılımı yüksek olduğu için, parlamentoda kadın temsili veya varlığını arttırmasını umut edebiliriz. Fakat her genel seçimi incelersek özellikle 2009 ve 2014 genel

---

¹³⁴ Katalog BPS 4601003 *Statistik Politik 2014* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia 2014. Sayfa 106.

¹³⁵ Katalog BPS 4601003 *Statistik Politik 2012* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia 2012. Sayfa 111.

¹³⁶ Katalog BPS 4601003 *Statistik Politik 2014* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia 2014. Sayfa 120.

seçimde, (toplam kadın seçmenler ve parlamento kadın üye adayları, parlamentoda kadın varlığı düz orantılı olmadı).

1945 yılından 1950 yılına kadar Endonezya bağımsızlık sürecinde, Endonezya’da temsil kurumu ve parlamento yoktu. Fakat Endonezya benzer bir kuruma sahip oldu, bu da Endonezya Ulusal Merkez Komisyonudur. Endonezya Ulusal Merkez Komisyonun üyeleri 137 kişi vardır ve görevi Cumhurbaşkanı Soekarno’a Endonezya Cumhuriyet ülkenin temelini ve kanunlarını düzenlemede etkili rol oynamıştır. Endonezya Ulusal Merkez Komisyonu, Endonezya için yasama kurumlarından (parlamento) önemli bir embriyodur.

1950 yılında, Endonezya geçici yasama kurumu (parlamento) kuruldu ve 1955 yılına kadar görev yaptı. Bu geçici parlamento üyeleri, Cumhurbaşkanı Soekarno tarafından direkt olarak seçildi. 1955 yılında genel seçim hazırlıkları yapılması için görevlendirildi. 1955 yılında genel seçim sistemi sonucunda 227 parlamento üyesinde 9 kişi veya %3,8 kadar kadın vekilden oluşmaktadır. Bağımsızlık tarihinden şimdiye kadar (1945 – 2016), Endonezya 14 kere parlamento üyeleri değişmiştir.

Tablo 7. Parlamentoda Kadın Temsili (Endonezya Cumhuriyet Ulusal Meclis)¹³⁷

Nu.	Ulusal Millet Vekili Görev Dönemi	Kadın	Erkek	Toplam	Açıklama
1	1945 – 1950 Endonezya Ulusal Komisyon Merkezi	Veri Yok	Veri Yok	137 (%100)	Ulusal Meclis Başlangıcı Cumhurbaşkanı görevleri yardım etti
2	1950 – 1955 Geçici Ulusal Meclis	9 (%3.8)	227 (%96.2)	236 (%100)	Genel Seçim henüz yok
3	1955 – 1960	17 (%6.3)	255 (%93.7)	272 (%100)	İlk Genel Seçim
4	1956 – 1959 Seçmen Kurumu	25 (%5.1)	463 (%94.9)	488 (%100)	Seçmen Kurumu Endonezya Cumhuriyet Anayasaları 1945 Yılı değişikliği
5	1960-1966 Ulusal Meclis İşbirliği	26 (%9.19)	257 (%90.81)	283 (%100)	Ulusal Meclis, Cumhurbaşkanı kararı çıkarıldıktan sonra kuruldu (5 Temmuz 1959).
6	Yeni Hükümette Ulusal Meclis (1966-1971)	37 (%10.6)	313 (%89.4)	350 (%100)	Cumhurbaşkan Soekarno'dan General Soeharto'ya yetkisi verdikten sonra Ulusal Meclis
	Yenilenme	29 (%7)	385 (%93)	414 (%100)	
7	1971 – 1977	36 (%7.8)	424 (%92.2)	460 (%100)	İkinci Genel Seçim

¹³⁷ (1). <http://dpr.go.id/tentang/sejarah-dpr>

(2). Ani Soetjipto, *Dampak Diterapkannya Aturan Suara Terbanyak Terhadap Keterwakilan Perempuan Dan Gerakan Perempuan*, Jakarta, 21 Januari 2009, Women Research Institute Yayıncılık. Sayfa 30.

(3). Data dari Kantor Sekretariat Jenderal Dewan Perwakilan Rakyat Republik Indonesia (2015).
Endonezya Cumhuriyeti Ulusal Meclisi Genel Sekreterliğinden veriler aldım (2015).

Açıklama

- (1 ve 4 numara) : Ülke kurumları, parlamento benzeri kurumlar
 (2, 5 ve 6 numara) : Cumhurbaşkanı tarafından veya genel seçimin sonucundan almayan parlamento üyeler
 (3, 7'den 10'a kadar numara) : Genel seçim sonucu oluşan parlamento.

8	1977 – 1982	29 (%6.3)	431 (%93.7)	460 (%100)	Üçüncü Genel Seçim
9	1982 – 1987	39 (%8.5)	421 (%91.5)	460 (%100)	Dördüncü Genel Seçim
10	1987 – 1992	65 (%13)	435 (%87)	500 (%100)	Besinci Genel Seçim
11	1992 – 1997	62 (%12.4)	438 (%87.6)	500 (%100)	Altıncı Genel Seçim
12	1997 – 1999	54 (%10.8)	446 (%89.2)	500 (%100)	Yedinci Genel Seçim
13	1999 – 2004	45 (%9)	455 (%91)	500 (%100)	Sekizinci Genel Seçim
14	2004 – 2009	63 (%11.5)	487 (%88.5)	550 (%100)	Dokuzuncu Genel Seçim Kadınlar için ilk uygulanan geçici özel davranış (<i>affirmatification</i>) en az kontenjan %30 parlamentoda üye adayların listesine göre seçimli
15	2009 – 2014	102 (%18.2)	458 (%81.8)	560 (%100)	Dokuzuncu Genel Seçim
16	2014 – 2019	97 (%17.3)	463 (%82.7)	560 (%100)	Onuncu Genel Seçim

Hukuk, araçlar, yani genel seçiminde kadınlara pozitif ayrımcılık, yapılan genel seçimin kanunları, toplam kadın seçmenler ve parlamento kadın üye adaylarının aşağı yukarı %30 olmasını öngörmesine rağmen, maalesef parlamentoda kadın temsili artmamıştır. Genel olarak parlamentoda kadın temsili arttırmak için birkaç etken vardır. Fakat bana göre, parlamentoda kadın temsili az olduğun sebebi en az beş etkenden söz edilebilir.

Birincisi, zayıf hukuk araçları (kanun ve genel seçim sistemi), amacı kamu alanlarında veya siyasette kadın katılımını arttırmaktır. *İkincisi*, toplumsal alanda, devlet düzeyinde ve kadınlar arasında toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet yanlısı yaklaşım güçlü değildir.

Üçüncüsü, Endonezya’da siyasi parti düzenlemeleri ¹³⁸ “erkeksi”dir. Bundan dolayı kadınlar siyasi parti mevkiini kazanmak için çok zorlanmaktadır. Bunun etkisiyle, parlamento üye adayların listesi düzenlediği zaman toplumsal cinsiyetin ağırlığı fazla hissedilmemektedir. *Dördüncüsü*, genel seçimi düzenleyen kanun veya sistemi, özellikle kadınlara geçici özel davranışı (*affirmative action*), bu kanunlar yerel düzeye/ bölgelere tam bildirmediğinden dolayı bu kanunlar etkili olmamıştır.

Beşincisi, parlamentoda kadın temsili arttırmak için hala geçici özel davranışın (*affirmative action*) gerekmediğini düşünülmüştür. Bir kadın

---

¹³⁸ Genel Seçimi 2014 yılında 12 siyasi parti katıldı, sadece 1 siyasi partinin kadın lideri oldu. Yani Megawati Soekarno Putri, Endonezya Demokrasi Mücadele Partisinin Başkanı. Bunlar Siyaset Partileri Genel Seçimi 2014 yılında, liste numarası olarak; (1) Demokrat Ulusal Partisi. (2) Milletin Kalkınma Partisi. (3) Refah ve Adaletli Partisi. (4) Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi. (5) Yaratıcı Grubu Partisi. (6) Endonezya Büyük Hareket Partisi. (7) Demokrat Partisi. (8) Ulusal Emanet Partisi. (9) İnşa Birliği Partisi. (10) Millet Gönülleri Partisi. (14) Yıldız Ayın Partisi. (15) Endonezya Adalet ve Birlik Partisi.

parlamententerle (2014 – 2019 dönemi) yaptığım mülakatta, onun yaklaşımı da bu yargıyı desteklemektedir:

“Parlamentoda kadın temsili arttırmak için, geçici özel davranışa (affirmative action) ve %30 kontenjana gerek yok. Kadın ve erkek arsında adaletli bir yarışma yapılabilir, kontenjan ile yapılırsa, kadın güçsüz insan konumuna indirgenir.” ¹³⁹.

a. Kadınlar İçin Parlamento Yolundaki Zorluklar ve Engeller

Endonezya Cumhuriyeti 1.904.569 km² genişliğinde olup ve binlerce büyük ve küçük ada vardır¹⁴⁰, nüfus toplamı 252,04 milyon¹⁴¹ olup, Amerika Birleşik Devletleri ve Hindistan sonra üçüncü en büyük demokrasidir. Endonezya, geniş bölge ve fazla nüfusa sahip görece gelişmiş bir ülke olarak, demokrasi ile ilgili bazı sorunları vardır.

Bu engeller, kadın siyasi aktörler için daha ağırdır. Kadın siyasetçiler, parlamento üye adayı olduklarında ne tür zorluklarla karşılaşmaktadır? Bunları şöyle sınıflandırabiliriz: *Birincisi*, siyasi partiler temel olarak, üye adayı belirlerken erkek adayları daha çok tercih etmektedirler; çünkü erkek adayları oy alma potansiyeli (*vote getters*) kadınlardan daha büyüktür. *İkincisi*, kamusal işlerinde genel olarak kadınlar erkeklerin gerisinde kalmış durumdadır. Kadın daha çok ev alanına özgü biçimde yetiştirilmiştir ve bu durum kanıksanmıştır.

---

¹³⁹ Parlamento (Ulusal Millet Vekili 2014 – 2019 döneminde) kadın üyesi ile yapılan mülakat, kendisinin talebine bağlı olarak saklı tutulmuştur, Cakarta 12-03-2015.

¹⁴⁰ Katalog BPS 2102001 *Sensus Penduduk 2010 Penduduk Indonesia Hasil Sensus Penduduk 2010 Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia 2012*. Sayfa 85.

¹⁴¹ Katalog BPS: 2104010 *Perempuan dan Laki-Laki di Indonesia 2015* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia Oktober 2015. Sayfa 3.

Üçüncüsü, önceki sorunlar ile bağlantılı olarak, parlamento üye adayı olma sürecinde, siyasi yarışmaya katılmak için çoğunlukla paraları (iktisat kaynağı) çok fazla olmamıştır. Bir bölümü kocalarının maaşına bağlıdır. *Dördüncüsü*, toplumsal cinsiyet açısından, siyaset “tehlikeli” bir alandır, çok fazla atlatılması gereken badire vardır ve sadece erkekler için uygun bir dünya olarak görülmektedir. Sonuçta, kadınlar siyaset dünyasına katılmakta çekinik durumda kalabilmektedir.

Beşincisi, parlamento üye adayların listesi yazılan kağıtlarında, parlamento üye adayların fotoğrafları yok, sadece parlamento üyelerin isimleri vardır. Bunlar genel seçiminde kazanmakta zorlandılar, çünkü kadınlar kamu ve siyaset alanlarında ismini tanıyan, ünlü olan erkeklere karşı kolayca adaylık ve seçim yarışını kaybetmektedirler¹⁴².

Altıncısı, devlet görevlilerinin eşi olma “kontenjanından” gelen parlamento üye adayları, yetenekleri veya kapasiteleri bakmaksızın ve sadece kadın popülerlik ve oy alma yeteneklerini (*electability*) bakılarak alınmaktadır ve bunun da kadın temsili bakımından sorunları vardır. *Yedincisi*, siyasette mevki kazanma yarışı açık bir şekilde olmamaktadır. Bu da kadınların geride kalması gibi bir sorunu da beraberinde getirmektedir.

Tabii ki, siyaset yolunda parlamento üyeleri olmak sürecinde, diğer zorluklar ve engeller vardır, fakat bu yedi nokta, kadınların siyaset dünyasında parlamento üyeleri olma yolunda karşılaştıkları en en sık ve en önemli engellerdir. Bu engeller ve zorlukların çözümleri bulmak için sadece kadınların görevi

---

¹⁴² Parlamento kadın üyesi ile yapılan mülakat (Ulusal Millet Vekili) 2014 – 2019 döneminde, Maria Astuti, Cakarta 12-03-2015.

değildir. Kadınların kamu ve siyaset alanlarında varlığı, herkesin sorumluluğu ve ödevi olmalıdır.

Oysa kadın temsiliinin ülke ve demokrasi üzerinde çok olumlu etkisi vardır. Parlamentoda kadın temsili yüksek sayısı sahip olan ülkelerde rüşvet oranı düşüktür ve refah seviyesi yüksektir, örnek olarak İsveç (%43,6), Finlandiya (%41,5), İzlanda (%41,3), Norveç (%39,6) Belçika (%39,3), Danimarka (%37,4), Hollanda (%37,3) ve Almanya (%36,5). Kadın temsili yüksek olduğunda parlamentoda kadın temsiliinin yolları da daha fazla genişleyebilmektedir.

b. Kadınlar Parlamento Üyelerinin Karşı Karşıya Oldukları Zorluklar ve Engeller

Endonezya Cumhuriyet Kanunları, özellikle 1945 Yılında Endonezya Cumhuriyeti Anayasası'nın 27. Maddesi¹⁴³ kadınların statü ve haklar bakımından eşitliğini garanti altına almaktadır. Fakat pratik olarak, kadınlara ayırım yapma davranışı ve olumsuz etiketleme (*stereotype*) hala vardır. İstinasız olarak, parlamento üye kadınlara günlük hayatında direkt yada direkt olmayan zorluklar ve engeller de söz konusu olmuştur.

Genel seçimi 2014 yılın sonucunda, önceki genel seçimi sonucundan karşılaştığı zaman, parlamentoda kadın temsiliin sayısı azaldı. Genel seçimi 2009 yılında, parlamentoda toplam üyelerden kadın varlığı 102 kişi veya (%18,2) iken 2014 yılında kadın temsili azaldı, parlamentoda toplam üyelerden kadın varlığı 97 kişi veya (%17,3) oldu.

---

¹⁴³ (1) Her vatandaş hukuk ve hükümetine karşı eşit olarak görünür ve hukuk ve hükümete istisnasız olarak takip etmek zorundadır. (2) Her vatandaş insanlık için iyi bir iş ve yaşamın hakkı vardır. (3) Her vatandaş ülke savunma hareketine katılma hakkı ve sorumluluğu vardır.

Bu zorluklar ve engeller şöyle özetlenebilir: *Birincisi*, parlamentodaki siyaset işlerinde toplumsal cinsiyeti yeterince gözetmeyen bir durum vardır. Yani bazen komisyon görüşmeleri veya ülke bütçe görüşmeleri bazen gece boyunca sürmektedir. Bundan dolayı parlamento kadın üyesi vakti ayırması konusunda çok zorlanmakta, hem kamu görevli olarak hem de evdeki işleri bir arada yürütme sorumluluğu bakımından (Anne ve Eş olarak) zorluklar söz konusu olmaktadır.

İkincisi, her parlamento kadın üyesi, toplumsal cinsiyet sorunları hakkında aynı kanıyı paylaşmamaktadır. Örnek olarak, birkaç parlamento kadın üyesiyle yapılan mülakat, bazı kadın milletvekillerinin kadınlara geçici özel davranışı (*affirmative action*) uygulanmasından yana olmadığını göstermektedir.

Üçüncüsü, parlamento binasının kadınları (toplumsal cinsiyet) göz önüne almayan durumudur. Parlamentoda parlamento kadın üyeleri veya parlamentoda çalışan kadınlar rahat çalışabilmekte çok zorlanmıştır. Örnek olarak parlamento binasında emzirme odası yoktu, engelli insanlar için işaretler belli edilmemişti ve sigara dumandan serbest alan yoktu.

Dördüncüsü, Endonezya Cumhuriyet Kanunları 2003 Yılındaki 12 Numaralı Kanun genel seçimlerde kadınlara geçici özel davranışı (*affirmative action*) öngörse de, bu kanunlar parlamento kadın üyelerine karşı ayrımcılık ve küçümseme davranışı olarak yansıdı. Parlamentoda mevkiini kazanmak için kadınlar erkekler ile adil ve açık bir şekilde yarışamadı.

Beşincisi, sık sık parlamento kadın üyelerine yönelik kaba hiciv ve şakalar başına geldi. Örnek olarak gender cümlesi *genderuwo*¹⁴⁴ cümlesine çevirildi. *Altıncısı*, parlamento kadın üyeleri azalmasının sebebi, parlamento erkek üyeler siyaset hakkında düşünceleri onlardan daha önem verdiğini bir sebeptir.

Yedincisi, Parlamentodaki kadın üyeler için en önemli sorunlardan biri de, onların komisyonlarda stratejik olmayan yerlerde görevlendirilmiş olmalarıdır. Sonuçta görevi yaptıkları süreçte kadın sesleri duyulmamış ve kadın rolü göze çarpmamıştır. Stratejik olmayan alanlarda, yani plantasyon, ticaret ve spor gibi alanlarda bulunmuşlardır. Dolayısıyla sorunumuz, aynı zamanda kadınlara kamu alanlarında veya parlamentoda biçilen roller hakkındadır.

Kadınların parlamentoya katılımı konusunda daha fazla sorumluluk hissetlerimiz gerekir. Çünkü kadınlar kendi hayat deneyimleri ve biyolojik durumlarına göre, sadece kendilerinin özel ihtiyaçlarını anlayabilirler. Örnek olarak, cinsellik, sağlık ve üreme ile bağlantılı sorunlarında, örneğin doğum yaparken ölen anne sayısının yüksekliği 307/ 100.000 veya kadınlar için eğitime önem vermediğinden dolayı okuma yazma bilmeyen kadınlar sayısı fazlalığı ve diğer sorunlar¹⁴⁵. Bunlarla ilgili karar alımında kadın sayısı azdır ve kadınlar açısından çok hayati olan bu sorunlar görüşülürken parlamentoda daha fazla kadın temsili gerekir.

---

¹⁴⁴ Jurnal Perempuan Untuk Kesetaraan Dan Pencerahan Vol. 19 No. 3. Agustus 2014, *Pemilu Agama & Status Perempuan* Edisi 82. Jakarta Agustus 2014. Sayfa 43 – 44.

Genderuwo, Java toplumunda bir çeşit cindir. Büyük bedeni, uzun saç, keskin dişleri ve korkutucu, maymun surati vardır.

¹⁴⁵ Jurnal Perempuan Untuk Pencerahan Dan Kesetaraan, *Catatan Perjuangan Politik Perempuan* Edisi 63. Jakarta. Sayfa 115.

C. 2014 – 2019 DÖNEMİNDE KADIN PARLEMENTO ÜYELERİNİN PROFİLİ

Endonezya'daki siyasette en önemli sorun temsil sorunudur; sebep olarak Endonezya toplumu çok çeşitlidir ve bunlar kabile, ırk, sınıflar, eğitim seviyesi ve yaşlarına göredir. Bundan dolayı, yıllarca hükümet genel seçimde en uygun sistemi bulmaya çalıştı, yani genel seçimin fonksiyonu Endonezyanın farklı toplumun elementler bir köprü olarak kullanılabildi. Parlamentoda kadın temsili durumu bakabilmek için, kadın temsilin sayısı veya yüzde toplam üyeleri ve onların geçmiş rivayetlerini kullanarak bakabiliriz.

Parlamento (kadın) üye geçmiş özellikleri, yani; Parlamentodaki siyaset partilerde kadın üyeler. Parlamentodaki kadın üyelerin yaşı. Parlamentodaki kadın üyelerin eğitimi. Parlamentodaki kadın üyelerin önceden yaptıkları işler. Parlamentodaki kadın üyelerin aday liste numarası. Parlamentodaki kadın üyelerin görev süresi ve son olarak Parlamentodaki kadın üyelerin akraba ilişkileri. Parlamentodaki her kadın üyenin geçmişine bakmak, nereden geldikleri ve onlardan sonraki parlamentodaki kadın temsili arttırması bağlantısını kurabilmeyi amaçlar.

Tarihin kaydettiğine göre, bağımsızlıktan¹⁴⁶ şimdiye kadar, Endonezya'da 14 kere parlamentoda (veya benzer kurumları) değişiklik yapıldı ve onlardan 11 kere genel seçimin¹⁴⁷ kullanarak devir teslim etti. Bunun yanında 3 kere parlamento devir tesliminden genel seçim kullanmayarak devir teslimi etti (Cumhurbaşkan tarafından karar verildi). 2009 genel seçimin sonucundan alınan

---

¹⁴⁶ 17 Ağustos 1945

¹⁴⁷ Genel seçimi 1955, 1971, 1977, 1982, 1987, 1992, 1997, 1999, 2004, 2009 ve genel seçimi 2014.

parlamentoda kadın temsilin sayısı ve yüzdesi en yüksektir, yani toplam 560 parlamento üyeden 102 kişi veya oransal olarak %18,2 kadın üye vardır.

Fakat bu metinde, parlamento kadın üyesinden baştan şimdiye kadar tam geçmişi açıklanmayacağım. Sadece en yeni yapılan genel seçimi, 2014 yılından, parlamento kadın üyelerin geçmiş rivayetini açıklayacağım. Sebep olarak her döneminde, parlamento kadın üyelerin verilerine ulaşmak için, birçok engeller vardır. Mesela zaman, para yetmeyen, ve onların verileri ulaşma imkanı sınırlandı. Diğerleri ise, 2014 yılında genel seçimin sonucundan alınan parlamento kadın üyeleri, onların verilerini ve geçmiş rivayetini kullanarak Endonezya’da parlamento durumuna dair genel bakış açılarını verebileceğini düşündüm.

2014 yılında 12 siyasi parti¹⁴⁸ var ve onlardan sadece 10 tane parti¹⁴⁹ parlamento üyeleri olarak temsil verebildi, çünkü *parliamentary threshold*¹⁵⁰dan

---

¹⁴⁸ Aslında genel seçimi 2014 yılında 15 siyaset partiler katıldı, ayrıntılı olarak 12 ulusal siyaset partiler ve 3 yerel siyaset partilerden geldi. Yerel siyaset partiler sadece Nangroe Aceh Darussalam Bölgesi’den geldi. Fakat bu tezimde, yerel siyaset partiler ayrıntılı olarak girmeyeceğim, çünkü yerel siyaset partilerin kapsamı çok ayrıntılı veya yereldir. Diğerleri ise yerel siyaset partiler Ulusal Meclisi temsili yerleştiremedi. Yerel siyaset partiler sadece bölgesel/ yerel, yani yerel siyaset partiler varan bölgededir.

Genel seçimi 2014 yılında katılan partiler, Siyaset Partiler liste numaralarına göre:

Ulusal Siyasi Parti (siyaset partiler liste numaralarına göre);

1. Demokrat Ulusal Partisi. 2. Milletin Kalkınma Partisi. 3. Refah ve Adaletli Partisi. 4. Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi. 5. Yaratıcı Grubu Partisi. 6. Endonezya Büyük Hareket Partisi. 7. Demokrat Partisi. 8. Ulusal Emanet Partisi. 9. İnşa Birliği Partisi. 10. Millet Gönülleri Partisi. 14. Yıldız Ayın Partisi. 15. Endonezya Adalet ve Birlik Partisi.

Yerel Siyasi Parti (siyaset partiler liste numaralarına göre) ;

11. Aceh Huzur Partisi. 12. Aceh Ulusal Partisi. 13. Aceh Partisi.

¹⁴⁹ Genel Seçimi 2014 yılının sonucundan oy alınan sayısına göre Siyasi Parti listeleri;

1. Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi. 2. Yaratıcı Grubu Partisi. 3. Endonezya Büyük Hareket Partisi. 4. Demokrat Partisi. 5. Ulusal Emanet Partisi. 6. Milletin Kalkınma Partisi. 7. Refah ve Adaletli Partisi. 8. Demokrat Ulusal Partisi. 9. İnşa Birliği Partisi. 10. Millet Gönülleri Partisi.

¹⁵⁰ Seçim barajı; yani Ulusal Meclis oturma hakkı yeri kararına katılabilmek için siyasi partinin en az alınan oyların sayısı. Bu kararı genel seçimi 2009 ilk olarak uygulandı, temel olarak Endonezya Cumhuriyet Kanunları 2008 Yılında, 202. Madde 10. Numara uygulandı. Seçim barajı olarak, bir siyasi partinin ulusal resmi oyların toplamının %2,5’ini alması gerekmektedir.

Sonra genel seçimi 2014 yılında parlamento sınırı (*parliamentary threshold*) %3,5 değişiklik oldu, bunu Ulusal Meclisinde oturma hakkı yeri için kullandı. parlamento sınırı (*parliamentary threshold*) değişikliği Endonezya Cumhuriyet Kanunları 2012 Yılında, 8. Numara temeli sahiptir.

geçebildi. Bu genel seçimden 560 parlamento üyesi seçildi; bunlardan 97 (%17,3) parlamento üyesi kadındır ve 463 (%82,7) parlamento üyesi erkektir.

C.1. Parlamentodaki Siyaset Partilerde Kadın Üyeler

Genel seçimi 2014 yasama kurumları için¹⁵¹, Parlamento üyeler seçmek için yapılan genel seçimdir (Ulusal Meclisi, Yerel Meclis ve Bölgesel Meclis). 12 siyasi parti katıldı fakat sadece 10 parti parlamento üyesi olarak temsil verebildi, çünkü *parliamentary threshold* yani %3,5 geçebildi. On siyasi partiye aşağıdaki.

Tablo 8e bakabiliriz;

Parlamento sınırı (*parliamentary threshold*) destekleyen gruplar bu parlamento sınırı kullanarak parlamentoda küçük gruplar ve radikal gruplar engelleyebileceğini düşündü.

Bu sistem iyidir, çünkü parlamentoyı sadeleştirebilir ve *stable* veya dengeli olan parlamento ve hükümet kurmasına yardım etti. Fakat parlamento sınırı (*parliamentary threshold*) desteklemeyen gruplar bu sistem küçük partilerden millet temsili yok olmayı olabilirdi.

¹⁵¹ Endonezya’da ulusal olarak iki kere Genel Seçimi var yani (i) Genel Seçimi (*legislative*) Yasama Kurumları, yani genel seçimi Parlamento Üyeleri seçmek için yani; Ulusal Millet Vekili, Bölgesel Vekili ve Yerel Millet Vekili. (ii) Genel Seçimi (*executive*) Yönetici, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçmek için.

Sonra yerel veya bölgesel olarak genel seçimi vardır, amacı Vali ve Vali Yardımcısı, Belediye Başkanı ve Belediye Başkanı Yardımcısı seçmek içindir

Tablo 8. Genel Seçim Yasama (Parlamento) Kurumu 2014 Yılındaki

Siyaset Partinin Alınan Oy Sayısı ve Parlamentoda Kazanan Oturma (Sandalye) Hakkıdır

Nu.	Siyaset Partiler	Genel Seçimi 2014 Alınan Oyları		Parlamentoda Oturma Hakkı 2014-2019 Dönemi	
		Alınan Oyları	Yüzde Oyları	Parlamentoda Oturma Hakkı Sayı	Parlamentoda Oturma Hakkı Yüzdesi
1.	Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi	23.681.471	%18,95	109	%19,47
2.	Yaratıcı Grubu Partisi	18.432.312	%14,75	91	%16,25
3.	Endonezya Büyük Hareket Partisi	14.760.371	%11,81	73	%13,04
4.	Demokrat Partisi	12.728.913	%10,19	61	%10,89
5.	Milletin Kalkınma Partisi	11.298.957	%9,04	47	%8,39
6.	Ulusal Emanet Partisi	9.481.621	%7,59	49	%8,75
7.	Refah ve Adaletli Partisi	8.480.204	%6,79	40	%7,14
8.	Demokrat Ulusal Partisi	8.402.812	%6,72	35	%6,25
9.	İnşa Birliği Partisi	8.157.488	%6,53	39	%6,96
10.	Millet Gönülleri Partisi	6.579.498	%5,26	16	%2,86
11.	Yıldız Ayın Partisi ¹⁵²	1.825.750	%1,46	-	-
12.	Endonezya Adalet ve Birlik Partisi ¹⁵³	1.143.094	%0,91	-	-
Toplam		124.972.491	%100,00	560	%100

¹⁵² parliamentary threshold geçmedi

¹⁵³ parliamentary threshold geçmedi

Yukarıdaki Tablo 8e göre, genel seçimi yasama kurumları veya parlamento 2014 yılında en çok oy alan ve en çok sandalye kazanan Endonezya Demokrasi Mücadele Partisidir. Genel seçim 2014 yılında, siyaset partilerin kazanan oy sayısı veya kazanma sırası, o siyaset partilerin temsilcileri parlamentoda oturma hakkı sayısı direk olarak sayılmadı. Bunun sebebi, genel seçimine katılan siiyaset partilerinin kazanan oy sayının toplamı ile parlamentodaki oturma hakkı sayısı bölecek ve sonra her siyaset partisinde en çok oy kazanan parlamento adayına yerleştirecek.

Genel seçimin kurumundan parlamentoda kadın temsili en az %30 sayısı ulaşmak için bir çok çaba gösterdi. Fakat, genel seçimi 2014 yılındaki sonucu 2009 yapılan genel seçiminden %1 azalma vardır, ve tabii ki bu sonuç parlamentoda kadın temsili artırma isteyen kişi için güzel bir haber değildir.

Fakat parlamentoda kadın temsili artırma umudu, iyi bir sonuç vermedi. Parlamentodaki on siyasi partiden, Refah ve Adalet Partisi'nin Parlamentodaki kadın üye sayısı ve yüzdesi azdır, yani sadece 1 kişi veya oransal olarak %2,5 tir. Diğerleri ise, Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi, parlamentodaki kadın üyeye en çok sahip olan siyasi parti, yani 21 kişi veya oransal olarak %19,3 tür. Sonra, İnşa Birlik Partisinden parlamentodaki kadın üyesi, yüzde olarak en çok sahip olan siyasi parti, yani %25,64 veya 10 kişidir. Ayrıntılı olarak aşağıdaki Tablo 9a bakabiliriz;

Tablo 9. Genel Seçimi Yasama (Parlamento) Kurumları 2014 Yılında Sonucundan
Her Siyasi Partiden Cinsiyetlerine Göre Parlamento Kadın Üyeleri

Nu.	Siyaset Partiler	Parlamentoda Oturma Hakkı	Kadınlar (%)	Erkekler (%)
1.	Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi	109	21 (%19,3)	88 (%80,7)
2.	Yaratıcı Grubu Partisi	91	16 (%17,6)	75 (%82,4)
3.	Endonezya Büyük Hareket Partisi	73	11 (%15,1)	62 (%84,9)
4.	Demokrat Partisi	61	13 (%21,3)	48 (%78,7)
5.	Ulusal Emanet Partisi	49	9 (%18,4)	40 (%81,6)
6.	Milletin Kalkınma Partisi	47	10 (%21,3)	37 (%78,7)
7.	Refah ve Adaletli Partisi	40	1 (%2,5)	39 (%97,5)
8.	İnşa Birliği Partisi	39	10 (%25,6)	29 (%74,4)
9.	Demokrat Ulusal Partisi	35	4 (%11,4)	31 (%88,6)
10	Millet Gönülleri Partisi	16	2 (%12,5)	14 (%87,5)
	Toplam	560 (%100)	97 (%17,3)	463 (%82,7)

C.2. Parlamentodaki Kadın Üyelerin Yaşı

Endonezyadaki devlet görevlerinde yaş hakkında çok önemli sorun değildir. Fakat Endonezya bağımsızlık mücadelesinin tarihine bakıldığında, çoğunlukla genç insanlardır. Hatta genç insanlar, Soekarno'yu¹⁵⁴ 17 Ağustos 1945 yılında Endonezya bağımsızlık açıklamasına teşvik etti. Aslında yaşların ülke yönetiminde önemli rolü vardır. Çünkü verimli yaşında çalışanlar profesyonel ise, her iş kapsamının amacına yardım edebilirler. Bunlar siyaset dünyasında uygulandı, özellikle hükümete katılan verimli yaşında kadınlar çok ise Endonezya'nın siyasetinde daha çeşitli etkiler üretebilirler.

Verimli yaşın sınırı bakmak için iki genel bakış açısı vardır. İlk bakış açısı verimli yaşı 15 – 59 yaş, ikinci bakış açısı 15 – 64 yaş olarak sınırlandırdı. Uluslararası standartlara göre, gelişmiş ülke için verimli yaş 15 – 59, ilerlemiş ülke (ABD, İngiltere ve benzeri) için 15 – 64 yaştır.

Endonezya'da yaş sınıfı üç sınıf olarak ayrıldı, verimli yaş (15 yaşından 64 yaşına kadar), henüz olmayan¹⁵⁵ verimli yaş (0 yaşından 14 yaşına kadar) ve verimli olmayan yaş (65 yaşın üzerinde)¹⁵⁶. Endonezya'da parlamentodaki kadın üyelerin yaşı iki sınıf olarak ayrılır, verimli olmayan yaş sınıfı 65 yaş üzerinde ve verimli yaş sınıfı 26 – 64 yaştır¹⁵⁷. Verimli yaş sınıfını 26 – 64 yaş olarak sınıflandırmamın sebebi, parlamentodaki en genç kadın üyenin yaşı 26'dır ve ismi Delia Pratiwi BR. Sitepu, Yaratıcı Grubu Partisinden. Diğerleri ise, parlamentodaki

¹⁵⁴ İlk Endonezya Cumhuriyet Cumhurbaşkanıdır.

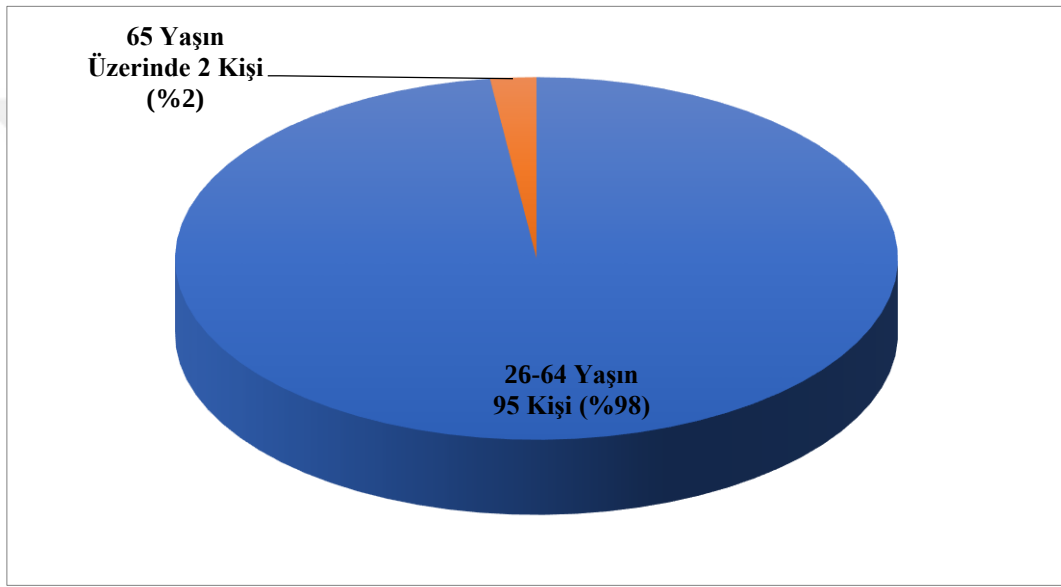
¹⁵⁵ İş sahip olmayan ve maaş almayan.

¹⁵⁶ Katalog BPS: 2104010 *Perempuan dan Laki-Laki di Indonesia 2015* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia Oktober 2015. Sayfa 5.

¹⁵⁷ Endonezya Cumhuriyet Kanunda 2012 Yılında, 8.Numara Genel Seçimi Parlamento Üyesi hakkında VII. Bölüm, 51. Madde (a noktasında), Parlamento Üye adayların şartları hakkında, şartlardan birisi, parlamento üyelerin adayı yaşı en az “ 21 (yirmi bir) yaşında veya üzerindedir”.

en yaşlı kadın üyenin yaşı 76'dır ve ismi Popong Otje Djundjunan, aynı şekilde Yaratıcı Grubu Partisinden. Parlamentodaki kadın üyesinin yüzdesi ve yaşına göre ayrıntılı olarak aşağıdaki Grafik 5e görebiliriz:

Grafik 5. 2014 – 2019 Döneminde Parlamento Kadın Üyelerin Yaşı

Yukarıdaki grafik 5e göre, çoğunlukla parlamentodaki kadın üyelerin verimli yaşlarında yani 25 – 64 yaş aralığında olduğunu açıklandı, sayı olarak toplam parlamento kadın üyelerinden 95 kişi veya oran olarak %98'dir. Diğerisi ise parlamentodaki kadın üyelerin verimli olmayan yaş sınıfında, yani 65 yaş üzerinde, toplam parlamento kadın üyelerinden 2 kişi veya oran olarak %2'dir. Parlamentodaki her siyasi partide çoğunlukla kadın üyeler verimli sınıf yaşındadır.

Hatta 10 siyasi partiden sadece 2 partide, 65 yaş üzerinde veya verimli olmayan yaşta parlamento kadın üye bulunmaktadır. Parlamento kadın üyeleri

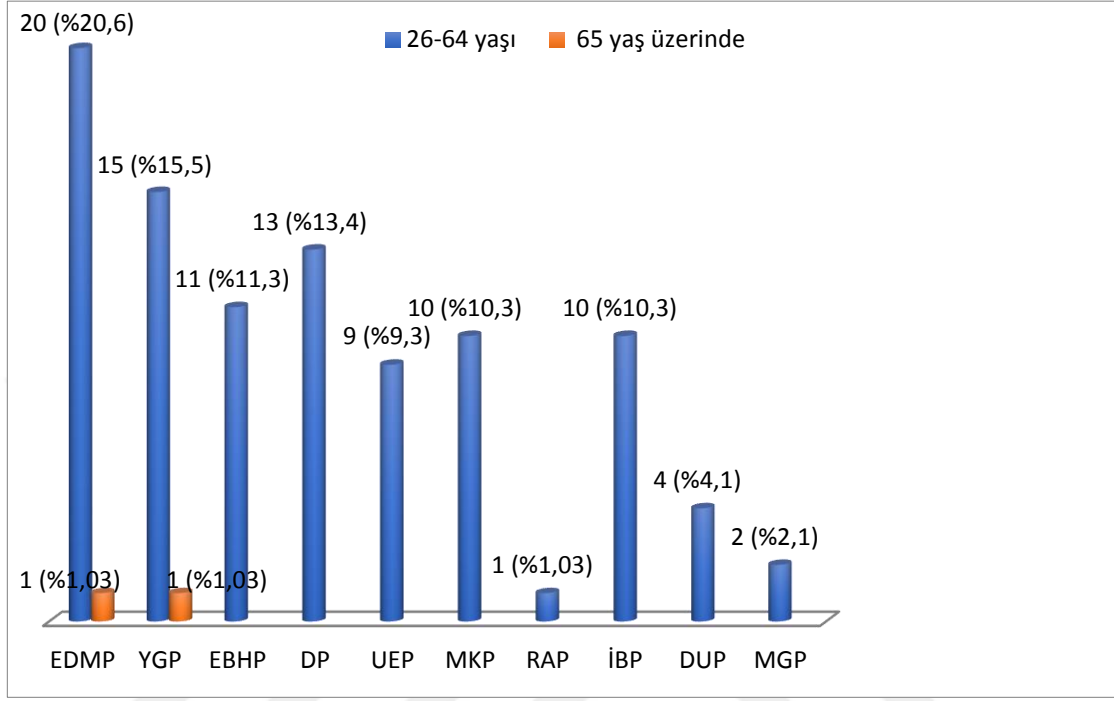

toplamından sadece 2 kişi 65 yaş üzerinde veya verimli olmayan sınıfta yer almaktadır. Bunlar her siyasi partide parlamento kadın üyelerin düzenlemelerinde :*(1)* EDMP: Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 20 kişi var ve verimli olmayan yaşı 65 yaş üzerinde 1 kişi var. *(2)* YGP: Yaratıcı Grubu Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 15 kişi var ve verimli olmayan yaşı, 65 yaş üzerinde 1 kişi var. *(3)* EBHP: Endonezya Büyük Hareket Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 11 kişi ve verimli olmayan yaşı, 65 yaş üzerinde yoktur.

(4) DP: Demokrat Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 13 kişi var ve verimli olmayan yaşı, 65 yaş üzerinde yoktur. *(5)* UEP: Ulusal Emanet Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 9 kişi var ve verimli olmayan yaşı, 65 yaş üzerinde yoktur. *(6)* MKP: Milletin Kalkınma Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 10 kişi var ve verimli olmayan yaşı, 65 yaş üzerinde yoktur. *(7)* RAP: Refah ve Adaletli Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 1 kişi var ve verimli olmayan yaşı, 65 yaş üzerinde yoktur. *(8)* İBP: İnşa Birliği Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 10 kişi var ve verimli olmayan yaşı, 65 yaş üzerinde yoktur.

(9) DUP: Demokrat Ulusal Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 4 kişi var ve verimli olmayan yaşı, 65 yaş üzerinde yoktur. *(10)* MGP: Millet Gönüller Partisi, verimli yaşı, 26 – 64 yaşı 2 kişi var ve verimli olmayan yaşı, 65 yaş üzerinde yoktur. Aşağıdaki Grafik 6ya göre ayrıntılı olarak bakabiliriz;

Grafik 6. Her Siyasi Partide Parlamento Kadın Üyelerin Yaşı

İki grafiğe (Grafik 5 ve Grafik 6) bakarsak, bu dönemde parlamento kadın üyeleri nitelik ve verimlerine göre, yüksek umut vermektedir. Çünkü bu dönemde 2014 – 2019, parlamento kadın üyeleri hem toplam olarak hem de her siyasi partinin varlığında bakarsak, çoğunlukla verimli yaştan geldi. Fakat seçilme ve verim etkenleri sadece yaşına göre belirlenmedi. Diğer etkenler de vardır ve kamu alanlarında özellikle siyasette kadın temsili arttırması için çabalamamız gerekir.

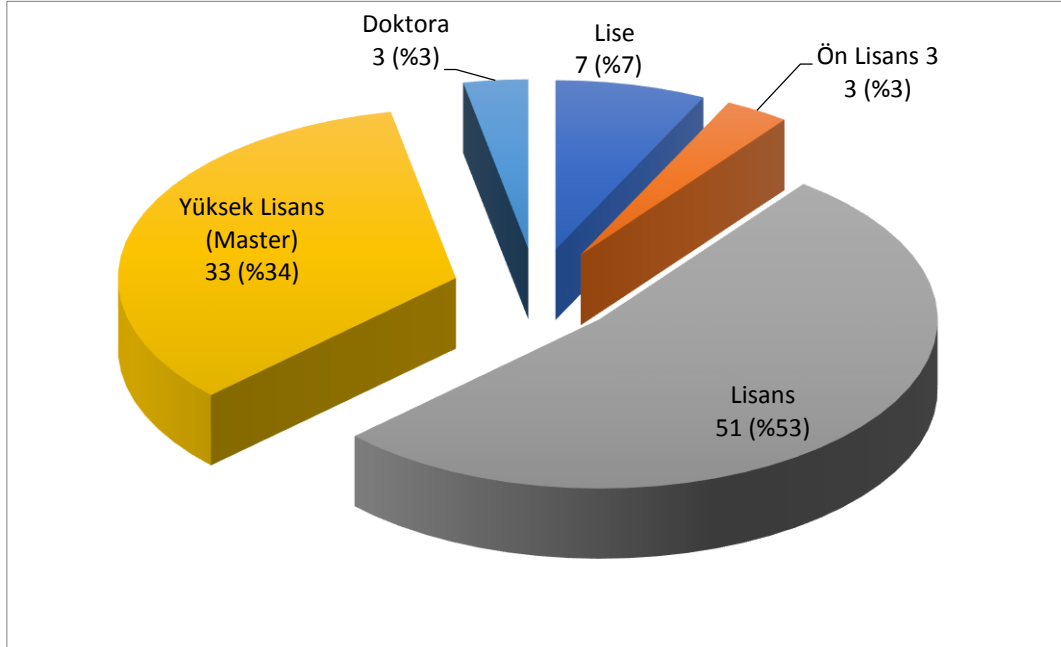
C.3. Parlamentodaki Kadın Üyelerin Eğitimi

Kamu alanlarına özellikle hükümet alanlarına veya siyasete katılabilmek için, eğitim önemli etkindir, hatta en önemli etken ve anahtardır. Endonezya Cumhuriyet Kanunda 2012 Yılında, 8. Numara, VII. Bölüm, 51. Madde (e

noktasında), parlamento üyesi ve genel seçimi hakkında, parlamento üye adayları kuralı; “en az lise, İslami medrese, meslek lisesi, özel meslek lisesi veya aynı eğitimin seviyesinden mezun olmalı” şeklindedir.

Yani hükümet tarafından parlamento üyelerinin niteliği artırmak için çabalandı, yani kim parlamento üyesi olmak istiyorsa, en az lise (aynı eğitim seviyesi) mezunu olmalıdır. Eğer 2014 – 2019 döneminin parlamento kadın üyeleri eğitim seviyesine göre sınıflandırılırsa, genel olarak eğitim seviyeleri iyidir, 7 kişi lise (aynı eğitim seviyesi) mezunudur. 3 kişi ön lisans mezunudur ve 51 kişi lisans mezunudur. 33 kişi yüksek lisans (master) mezunu ve 3 kişi doktora mezunudur. Daha ayrıntılı olarak aşağıdaki Grafik 7si görebiliriz;

Grafik 7. Parlamento Kadın Üyelerin Eğitimi

Her siyasi partide, parlamento kadın üyelerin eğitiminin verileri, yani; (1) Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi, yani 21 Parlamento Kadın Üyelerinden, 14 kişi Lisanstan mezun oldu ve Yüksek Lisanstan (Master) 7 kişi mezun oldu. (2) Yaratıcı Grubu Partisi, yani 16 Parlamento Kadın Üyelerinden, 1 kişi Liseden mezun oldu, 1 kişi Ön Lisanstan, 7 kişi Lisanstan mezun oldu ve 7 kişi Yüksek Lisanstan (Master) mezun oldu. (3) Endonezya Büyük Hareket Partisi, 11 Parlamento Kadın Üyelerden, 2 kişi Liseden mezun oldu, 1 kişi Ön Lisanstan mezun oldu, 5 kişi Lisanstan Mezun oldu, ve 3 kişi Yüksek Lisanstan (Master) mezun oldu. (4) Demokrat Partisi, 13 Parlamento Kadın Üyelerden, 11 Lisanstan mezun oldu, 1 kişi Yüksek Lisanstan (Master) ve 1 Doktoradan mezun oldu. (5) Ulusal Emanet Partisi, 9 Parlamento Kadın Üyelerden, 1 kişi Liseden mezun oldu, 3 kişi Lisanstan mezun oldu, 4 kişi Yüksek Lisanstan (Master) mezun oldu ve 1 kişi Doktoradan mezun oldu.

(6) Milletin Kalkınma Partisi, 10 Parlamento Kadın Üyelerden, 2 kişi Liseden mezun oldu, 4 kişi Lisanstan mezun oldu ve 4 kişi Yüksek Lisanstan mezun oldu. (7) Refah ve Adaletli Partisi, 1 Parlamento Kadın Üyeden, Lisanstan mezun oldu. (8) İnşa Birliği Partisi, 10 Parlamento Kadın Üyelerden, 1 kişi Ön Lisanstan mezun oldu, 4 kişi Lisanstan mezun oldu, 4 Yüksek Lisanstan mezun oldu ve 1 kişi Doktoradan mezun oldu. (9) Demokrat Ulusal Partisi, 4 Parlamento Kadın Üyelerden, 1 kişi Liseden mezun oldu, 2 kişi Lisanstan mezun oldu ve 1 kişi Yüksek Lisanstan (Master) mezun oldu. (10) Millet Gönülleri Partisi, 2 Parlamento Kadın Üyelerden, 1 kişi Lisanstan mezun oldu ve 1 kişi Yüksek Lisanstan (Master) mezun oldu. Ayrıntılı olarak aşağıdaki Tablo 10a bakabiliriz;

Tablo 10. Siyasi Partilerdeki Kadın Ulusal Meclis Eğitim Durumu

Nu.	Siyaset Partiler	Eğitim Seviyesi				
		Lise	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
1.	Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi			14	7	
2.	Yaratıcı Grubu Partisi	1	1	7	7	
3.	Endonezya Büyük Hareket Partisi	2	1	5	3	
4.	Demokrat Parti			11	1	1
5.	Ulusal Emanet Partisi	1		3	4	1
6.	Milletin Kalkınma Partisi	2		4	4	
7.	Refah ve Adaletli Partisi				1	
8.	İnşa Birliği Partisi		1	4	4	1
9.	Demokrat Ulusal Partisi	1		2	1	
10.	Millet Gönülleri Partisi			1	1	
Toplam		7	3	51	33	3

Yukarıdaki Tablo 10a göre, 2014 – 2019 döneminde, parlamento kadın üyeleri görev yaptıkları zaman çoğunlukla iyi bir eğitim seviyesine sahipti. Bunun yanında tablo göstermektedir ki, kadınlar erkeklerle kamu alanlarında özellikle siyasette ve hükümette mevki kazanma yarışında başarılı olabilmek için, iyi bir eğitim seviyesine sahip olmak zorundadır.

C.4. Parlamenter Olmadan Önce Kadın Üyelerinin İşleri

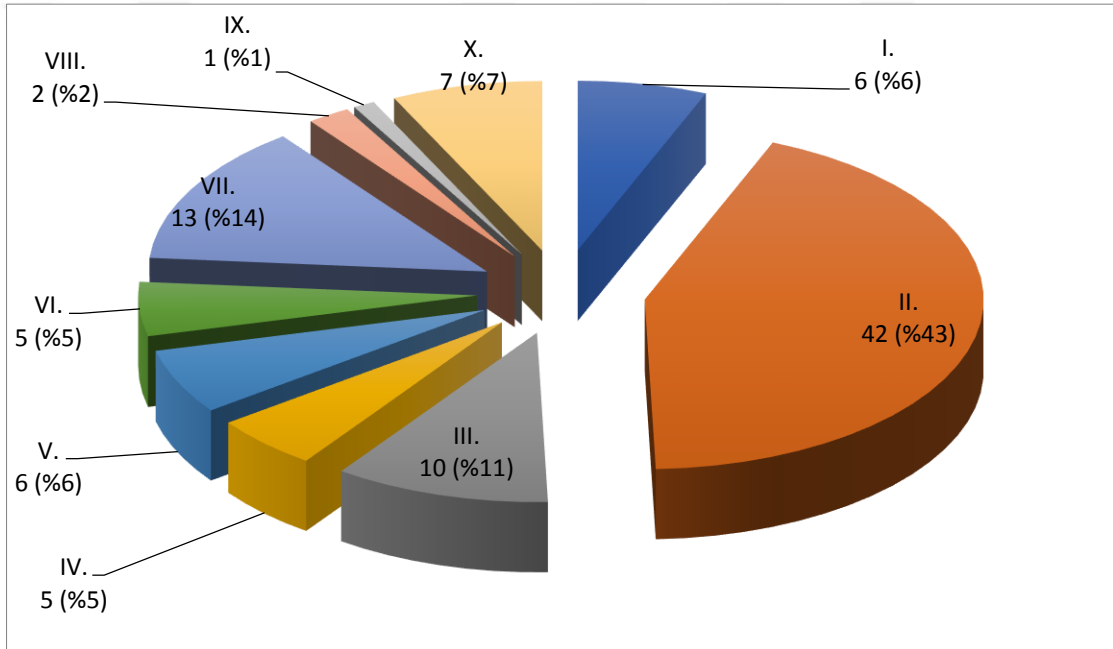
1998 yılından beri, Endonezya yaşamın alanına siyaset dahil bir liberalizasyon süreci söz konusu oldu. Çeşitli siyasi partiler, parlamentoda üyeleri mevkiini kazanmak için daha açık bir yarışma içine girdi. Siyasette mevki kazanmak veya yarışabilmek isteyen kişiler, siyasi parti yönetimlerini bir araç olarak kullanma ihtiyacı duydu. Burada bir siyasi maliyet (*political cost*) ortaya çıktı, kişiler için siyaset mevkiini kazanabilmek daha fazla yarışabilmeyi gerektirdi. Bu noktada, kadınların durumu erkeklere kıyasla daha dezavantajlı oldu.

Parlamenter Olmadan Önce Kadın Üyelerinin İşleri bakımından bir sınıflandırma da bize bu açıdan ışık tutabilir. 2014 – 2019 döneminde, parlamenter olmadan önce kadın üyelerinin işlerine bakıldığında şöyle bir tasnif mümkündür: (I) Devlete çalışanlar kişi, 6 kişi veya %6. (II) Özelde çalışanlar (Esnaf, Şirket çalışanlar ve başka), 42 kişi veya %43. (III) Partide çalışanlar, 10 kişi veya %11. Sonra, (IV) Aktris/ Manken çalışanlar, 5 kişi veya %5. (V) Sağlık alanında çalışanlar (Doktor, Hemşire), 6 kişi veya %6. (VI) Avukat/ Noter çalışanlar, 5 kişi veya %5. (VII) Eğitimciler (Doçent/ Öğretmen) çalışanlar, 13

kişi veya %14. (VIII) Gazeteci/ Muhabir çalışanlar, 2 kişi veya %2. (IX) Sporcu çalışanlar, 1 kişi veya %1, ve (X) Yayınlanmadı/ veriler yok, 7 kişi veya %7. Ayrıntılı olarak aşağıdaki Grafik 8ea ve Tablo 10da görebiliriz:

Grafik 8. 2014 – 2019 Döneminde

Parlamente Olmadan Önce Kadın Üyelerinin İşleri¹⁵⁸

¹⁵⁸ İş anlamı yani Parlamento Kadın Üye olmadan önce Parlamento Kadın Üyenin işleri. Çok az kadın parlamenter, önceki dönemde Bölgesel Vekili (*senate*) ya da iki (ya da fazla) dönemi boyunca Ulusal Parlamento/ Meclis Üyesi olmuştur. Parlamento Kadın Üyelerinin iş sınıflandırmasında, Parlamento Kadın Üyeler siyaset dünyasına katılmadan önce yapılan işleri veya Yerel Parlamento/ Meclis Üyeleri olmadan önce, Bölgesel Meclis (*senate*) olmadan önce veya Ulusal Meclis üyesi olmadan önceki durumları.

8. Grafik 2014 – 2019 Döneminde Parlamento Kadın Üyelerinin İşleri (Olmadan Önce) açıklanması;

(I) Devlete çalışanlar. (II) Özelde çalışanlar (Esnaf, Şirket Çalışanlar ve başka). (III) Partide çalışanlar. (IV) Aktris/ Manken çalışanlar. (V) Sağlık alanında çalışanlar (Doktor, Hemşire). (VI) Avukat/ Noter çalışanlar. (VII) Eğitimciler (Doçent/ Öğretmen) çalışanlar. (VIII) Gazeteci/ Muhabir çalışanlar. (IX) Sporcu çalışanlar. (X) Yayınlanmadı/ veri yok.

Tablo 11. 2014 – 2019 Döneminde Parlamenter Olmadan Önce Kadın Üyelerinin İşleri¹⁵⁹ Her Siyasi Parti¹⁶⁰

Nu.	Siyaset Partiler	İş Sınıflandırması									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
1.	Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi.	2	8	6	1	1	2	1			
2.	Yaratıcı Grubu Partisi		7	1		3	2	2	1		
3.	Endonezya Büyük Hareket Partisi	1	6	1	1						2
4.	Demokrat Partisi		5	1	1	1		1	1		3
5.	Ulusal Emanet Partisi	1	3		1	1	1	1		1	
6.	Milletin Kalkınma Partisi		2					6			2
7.	Refah ve Adaletli Partisi		1								
8.	İnşa Birliği Partisi	1	5	1	1			2			
9.	Demokrat Ulusal Partisi	1	3								
10.	Millet Gönülleri Partisi		2								
Toplam		6	42	10	5	6	5	13	2	1	7

¹⁵⁹ İş anlamı yani Parlamento Kadın Üye olmadan önce Parlamento Kadın Üyenin işleri. Çok az kadın parlamenter, önceki döneminde Bölgesel Vekili (*senate*) ya da iki (ya da fazla) dönemi boyunca Ulusal Parlamento/ Meclis Üyesi olmuştur. Parlamento Kadın Üyelerinin iş sınıflandırmasında, Parlamento Kadın Üyeler siyaset dünyasına katılmadan önce yapılan işleri veya Yerel Parlamento/ Meclis Üyeleri olmadan önce, Bölgesel Meclis (*senate*) olmadan önce veya Ulusal Meclis üyesi olmadan önceki durumları.

¹⁶⁰ 12. Tablo 2014 – 2019 Döneminde Parlamento Kadın Üyelerinin İşleri (Olmadan Önce) açıklanması;

(I) Devlete çalışanlar. (II) Özelde çalışanlar (Esnaf, Şirket Çalışanlar ve başka). (III) Partide çalışanlar. (IV) Aktris/ Manken çalışanlar. (V) Sağlık alanında çalışanlar (Doktor, Hemşire). (VI) Avukat/ Noter çalışanlar. (VII) Eğitimciler (Doçent/ Öğretmen) çalışanlar. (VIII) Gazeteci/ Muhabir çalışanlar. (IX) Sporcu çalışanlar. (X) Yayınlanmadı/ veriler yok.

Yukarıdaki Grafik 8 ve Tablo 10a göre, 2014 – 2019 döneminde Parlamento Kadın Üyeleri, Parlamento Kadın Üyeleri olmadan önce yaptıkları işleri göstermektedir. Parlamentoda toplam olarak, 90 (veya %93) Kadın Üye çalışıyordu. Diğer 7 kişi ise (veya %7) Parlamenter olmadan önce, ev hanımıydı. Kadın parlamenterler iktisadi olarak yeterli bulunmadıklarından dolayı, bu onların siyasetteki yerlerini de etkilemiştir. Çünkü iktisat olarak yeterli sahip olsa, kadınlar siyaset dünyasına katıldığı zaman veya Ulusal Meclisi aday olarak başvurdukları zaman, siyasi faaliyetin finansmanı için gereken parayı eşlerine vs. bağlı olmadan kendileri ödeyebilirler.

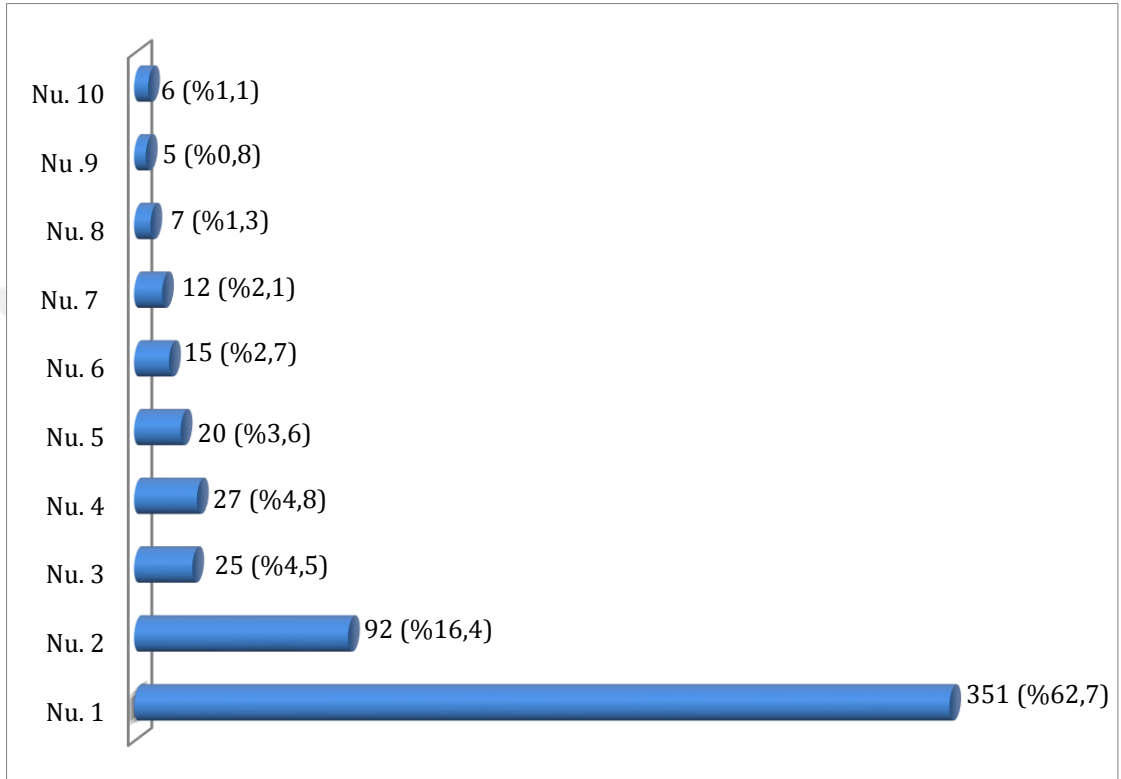
C.5. Kadın Parlamento Üyelerin Aday Listelerindeki Sıra Numaraları

Genel seçimi yasama kurumlarında, parlamentoya üye seçmek için, Endonezya’da orantılı genel seçim sistemi açık liste yöntemi kullanılmıştır Diğer anlamında, bu sistemi ile seçmen parlamento üye adaylarına veya siyasi partilere doğrudan oy verebilir. Eğer seçmen siyasi partiye oy veriyorsa, bu oy parlamento üye adayların en üst listesine oy olarak yansır.

Bu sistemde, seçmen Parlamento Üye adayları arasından herhangi dilediği numaradaki adayı seçebilir. Fakat gerçekte bu böyle olmamaktadır. Verilere göre, Parlamento Üye adaylarından başarılı olanlar, aday listelerinde üst sıralarda olanlardır. Yani 468 kişi veya %83,6 seçilen Parlamento Üyesi, 1, 2, ve 3. sıradadır. Yani aşağıdaki Grafik 9a bakabiliriz:

Grafik 9. 2014 – 2019 Döneminde Aday Listelerine Göre

Parlamento Üye Seçimlri

Kaynak : FORMAPPI

Yukarıdaki Grafik 9den verilerine göre, genel olarak seçmenler en küçük numaraya, yani listede ilk sıralarda olan parlamento üye adaylarını seçme eğilimindedir. Bunun anlamı genel seçimlerde, açık liste usulünün söz konusu olmasına rağmen, aday listesinde adayın bulunduğu numaranın, seçimde daha etkili olduğudur. Bu sorunu çözebilmek ve parlamentoda kadın temsilini arttırabilmek için, hükümet tarafından 2008 Yılında, 10. Numaralı kanunla, (55. Madde, 2. Fıkra), “adayların listesinde (parlamento üyeleri), her 3 adayın en az

birinin kadın aday olmasını öngörmektedir¹⁶¹.” Fakat siyaset partiler bu kuralları izlemediklerinde, bir yaptırım öngörülmemiş olması, amaca ulaşmasını engellemektedir.

Parlamento üye adaylarının, aday listelerinde daha üst sıralarda yer almaları, parlamentoya üye seçilebilmek bakımından önemli bir etkidir. Verilere göre, 2014 yılı genel seçim sonuçlarına göre, Parlamento kadın üye olarak seçilenler, aday listesinde çoğunlukla küçük numaraya sahip olanlardır. Genellikle de birinci numaradan üçüncü numaraya kadarki kişilerdir. Daha ayrıntılı olarak ifade etmek gerekirse, 46 kadın parlamento üyesi, ki bu kadın üyelerin %47,4’sine tekabül etmektedir, 2014 yılı parlamento seçimlerde, birinci numarada olanlardır. Sonraki 21 kişi (%21,6’i) ikinci sıradadır ve 15 kişi (%15,5’i) üçüncü sıradadır. Sadece 15 kişi (%15,5’i) 2014 – 2019 döneminde, 4, 5, 6, 7, 8, ve 9. sıralardadır.

Partilere göre kadın ayaylara bakacak olursak, 2014 – 2019 döneminde, 2014 yılında yapılan genel seçimlerde, her siyasi partide aday liste numarasına göre kadın parlamenter tercihini Tablo 11de görebiliriz:

---

¹⁶¹ “Fermuar sistemi” (*zipper system*) olarak adlandırılan bu sistemde, listelerin hazırlanmasında en azından kısmen, bir erkek adaya karşı bir kadın aday belirlenerek, kadın temsiline belli bir oranın, genellikle de yüzde 30’un altında tutulmaması amaçlanmaktadır.

Tablo 12. 2014 Yılı Genel Seçimi Siyasi Partilerde Aday Liste Numarasına Göre Parlamenteoya Kadın Üye Seçimi

Nu.	Siyaset Partiler	Genel Seçimi 2014 Yılında Üye Adayların Liste Numarası								
		Nu. 1	Nu. 2	Nu. 3	Nu. 4	Nu. 5	Nu. 6	Nu. 7	Nu. 8	Nu. 9
1.	Endonezya Demokratik Mücadele Partisi	8	5	5	1	1	1			
2.	Yaratıcı Grubu Partisi	3	5	3		2	2		1	
3.	Endonezya Büyük Hareket Partisi	7	1				1			2
4.	Demokrat Partisi	4	2	4		1	1	1		
5.	Ulusal Emanet Partisi	6	2				1			
6.	Milletin Kalkınma Partisi	4	4	2						
7.	Refah ve Adaletli Partisi			1						
8.	İnşa Birliği Partisi	9	1							
9.	Demokrat Ulusal Partisi	4								
10.	Millet Gönüller Partisi	1	1							
Toplam		46	21	15	1	4	6	1	1	2

Grafik 9 ve Tablo 11den verilerine göre, genel seçimlerde parlamento üye seçiminde en büyük etken, aday liste numarasıdır. Maalesef parlamento seçiminde, büyük numara sahip olan adayların başarı oranı küçüktür ve bundan dolayı parlamentoda kadın temsili de olumsuz etkilenmiştir.

Bana göre, genel seçimi 2014 yılında parlamento üyeleri seçmek için, siyasi partilerin kadınlara aday listesinde küçük numarası vermek istemeyişlerinin sebebi; kadınların seçimlerde erkek adaylar kadar yeterli oy kazandırıcı (“*vote-getter*”) olmayışlarıdır. Kadınlar iktisadi kaynaklar konusunda genellikle erkekler kadar imkanlara sahip değildir. Bu durumda siyasi maliyet (“*political cost*”) sorunu vardır ve siyasette bazen kadınlar sadece tamamlayıcı veya “süs” gibi muamele görmekte ve bir tür kamu hoşnutluğu için kullanılmaktadır.

Bu engeller aslında çıkarılan kanunlarla ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır, fakat yeterince etkili olmamıştır. Bundan dolayı, hem kadınlar hem de erkekler için, siyasette hak ve sorumluluk eşitliğini sağlama sorunu devam etmektedir.

C.6. Parlamento'daki Kadın Üyelerin Görev Süresi

Çoğunlukla siyaset dünyası kaba ve sert mücadelelerle dolu bir dünya olarak görülmekte ve bundan dolayı kadınlar hakkında “yumuşak, duygusal ve mantıksız” gibi ayrımcılık ifade eden önyargılara sahip olanlar tarafından kadın katılımı olumlu görülmemektedir. Bu yargı, siyaset dünyasında kadınları ikincil unsurlar olarak konumlandırmakta ve sonuçta siyaset alanlarının yönetimini erkeğe vermektedir.

Bu sorunun etkisi siyasete girmeyi, cepheyi yarıp geçmeyi ve dayanmayı amaçlayan kadınlar açısından, aynı amaca (siyasi mevki / örnek; Parlamento Üyeliği) ulaşmak isteyen erkeklerden, daha çok çalışmayı gerektirir. Kadınlar kamu alanlarına girmeyi ve çalışmayı denediği zaman, siyasete atılıp, milletvekili adayı olarak başvurduğu zaman, onları ev hayatına ait, çocuk, eş veya anne olarak konumlandıran algıyla da mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.

Parlamento üyesi (ya da herhangi bir kamu mevkii veya siyasi mevkii) olduktan sonra da sorunlar bitmemekte, ayrıma maruz kalma direkt olmayarak devamlı etmektedir. Siyaset “erkeksi” olduğundan dolayı, kadınlar bu duruma kendilerini ayarlamak zorunda kalmaktadır. Bazen parlamentoda gece ortasına kadar yapılan toplantılar, kadınlar için çok zordur, çünkü eve geldiği zaman bu kadınlar ev işleri de onu beklemektedir. Bazen de Parlamento Üyelerin birbirlerini kulis yapma zamanı, çalışma saatlerin dışında yapıldığından dolayı şaşırma durumunda kaldı, mulakat yaptığım bir Parlamento Üyesiyle aynı durumu söyledi;

“.....Parlamento Üyesi olmanın bir zorluğu da bazen çalışma saatleri dışında kulis yapmaktır. Bu faaliyet, saate ve yere bağlı değildir ve koca sahip olan kadın olarak bu beni çok zorlamaktadır. Diğer insanlar bunu gördüklerinde benim ne yaptığımı anlamıyorlarsa, benim hakkında nasıl düşünürler?¹⁶²”

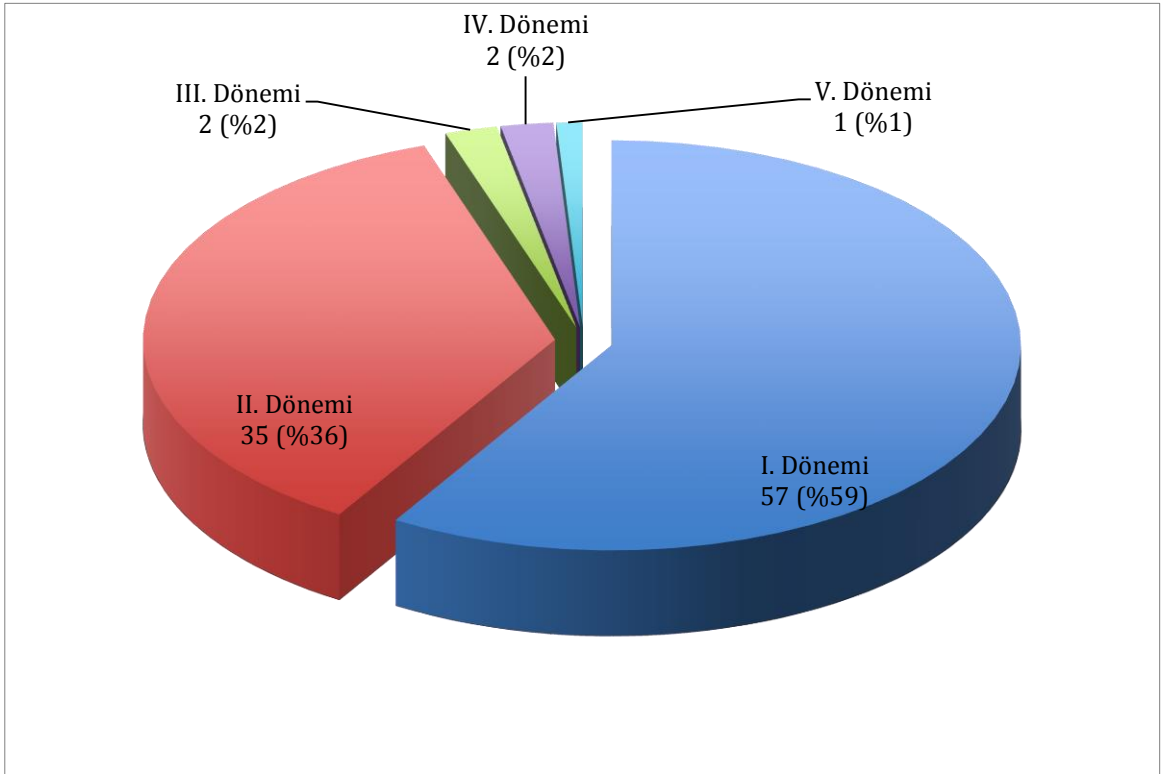
---

¹⁶² Parlamento Kadın Üyeleri (Ulusal Millet Vekili) ile yapılan mülakat 2014 – 2019 döneminde, Ika Damayanti Fatma Negara, Yogyakarta 28-02-2015.

Bu ve başka örneklerde somutlaşan eşit olmayan toplumsal cinsiyet durumları, siyaset faaliyetlerinde kadınların hareket alanlarını engellemektedir. Bundan dolayı, birçok siyaset partiler tarafından aday gösterilmek istenen kadınlar tekrar başvurmak istememişlerdir. Çünkü verilerine göre, sadece 1 (%1) kadın vekil 5 dönem boyunca görev almıştır. Sonra 2 kişi (%2) kadın, Parlamento Üyelerin 4 dönem, yani 2 kişi (%2) de 3 dönem görev almıştır.

Yine 35 kişi (%36) 2 dönem, son olarak da 57 kişi (ki bu %59 ile en büyük oranı ifade etmektedir), 1 dönemde parlamento üyesi olmuştur. Diğer anlamı bu dönemde yeni Parlamento Üyeler olarak görev aldı. Ayrıntılı olarak Grafik 10a ve Tablo 12de bakabiliriz;

Grafik 10. Parlamentoda Kadın Üyeler ve Görev Dönemleri

Tablo 13. Siyasi Partilerin Kadın Ulusal Meclis Üyesi ve Görev Dönemleri

Nu.	Siyaset Partiler	Görevin Yılı veya Dönem				
		Dönem I	Dönem II	Dönem III	Dönem IV	Dönem V
1.	Endonezya Demokrasi Mücadele Partisi	8	13			
2.	Yaratıcı Grubu Partisi	13	2			1
3.	Endonezya Büyük Hareket Partisi	9	2			
4.	Demokrat Partisi	6	6	1		
5.	Ulusal Emanet Partisi	6	3			
6.	Milletin Kalkınma Partisi	6	2	1	1	
7.	Refah ve Adaletli Partisi		1			
8.	İnşa Birliği Partisi	4	5		1	
9.	Demokrat Ulusal Partisi	4				
10	Millet Gönülleri Partisi	1	1			
Toplam		57	35	2	2	1

Yukarıdaki Grafik 10 ve Tablo 12den göre, hem toplam olarak hem de siyasi partiler bazında, kadın üyeler çoğunlukla yeni gelen kişilerdir (ilk yıl veya bir dönem Parlamento Üyesi olarak görev almışlardır). Çünkü parlamentoya kadın girmesi kadar kalmasında da fazlaca engeller vardır. Öte yandan siyasi partiler de risk almak istememektedirler. Çünkü “politik pazarlama” konusunda, kadın erkeklerinden daha az etkili görülmektedir. Özellikle de bu yargılar geleneksel algılarla birleştiğinde, kadınlar kolaylıkla ev alanına yerleştirilmektedir.

C.7. Parlamento Kadın Üyelerin Akraba İlişkileri

Kadınların siyaset alanındaki varlığı -parlamento üyeleri olarak da bu genellikle böyledir-, sahip olunan feodal ve ataerkil rol ve bağlantılarla ilişkili görünmektedir. Asya Ülkelerinde, Doğu Asya Ülkeleri de dahil olmak üzere önemli sorunlardan birisi, özellikle Endonezya’da siyaset kabile, hanedan veya soyla bağlantılı ilişkilerin varlığıdır. Örnek olarak Pakistan’da Benazir Bhutto¹⁶³, Güney Kore’de Park Geun-hye¹⁶⁴, Filipinler’de Maria Gloria Macaraeg Macapagal Arroyo¹⁶⁵ ve Endonezya’da Megawati Soekarno Putri¹⁶⁶ için bu söyleyebilir.

Bunun, eğer kair sonucu şudur: eğer kadınlar siyasette akrabalık ilişkileri kabile, hanedan ve nesiline göre yer almıyorsa, yani sadece bir kadın olarak kendi

---

¹⁶³ Onikinci Pakistan Başbakanı, Pakistan Eski Başbakan Zulfikar Ali Bhutto’un ilk çocuğu.

¹⁶⁴ Onsekizinci Güney Kore Cumhurbaşkanıdır, bu görevi 25 Şubat 2013 yılından beri şimdiye kadar. Babasından Güney Kore 1963 – 1979 döneminde görev alan eski Cumhurbaşkanı Park Chung-hee’dir.

¹⁶⁵ Ondördüncü Filipin Cumhurbaşkanı, bu görevi 20 Ocak 2010 yılından 30 Haziran 2010 yılına kadar görev aldı, 1961 yılından 1965 yılına kadar eski Cumhurbaşkanı Diosdado Macapagal’ın kızıydı.

¹⁶⁶ Endonezya beşinci Cumhurbaşkanı, bu görevi 23 Temmuz 2001 yılından 20 Ekim 2004 yılına kadar görev aldı ve ilk Endonezya Cumhurbaşkanı Ir. Soekarno’nun (1945 – 1966) kızıdır.

kişisel yetkinliğiyle yer almaya çalışıyorsa, bu siyasette güçsüzlük olarak değerlendirilmektedir. Seçilen pek çok kadın Parlamento Üyeleri siyasete aile ve akrabalık ilişkilerine sahip olduğu için seçilir. Bu gerçeklik doğrudur, fakat şu değerlendirmeyi yapmak da mümkündür: Parlamento'ya üye seçilebilmek için en önemli etken bu değildir. Bununla birlikte, söz konusu ilişkiler ile milletvekilliği arasındaki bağlantıya ilişkin olarak Endonezya'da 2014 – 2019 dönemindeki duruma bakmak da faydalı olabilir. Ayrıntılı olarak Tablo 13te ve Grafik 11de görebiliriz;

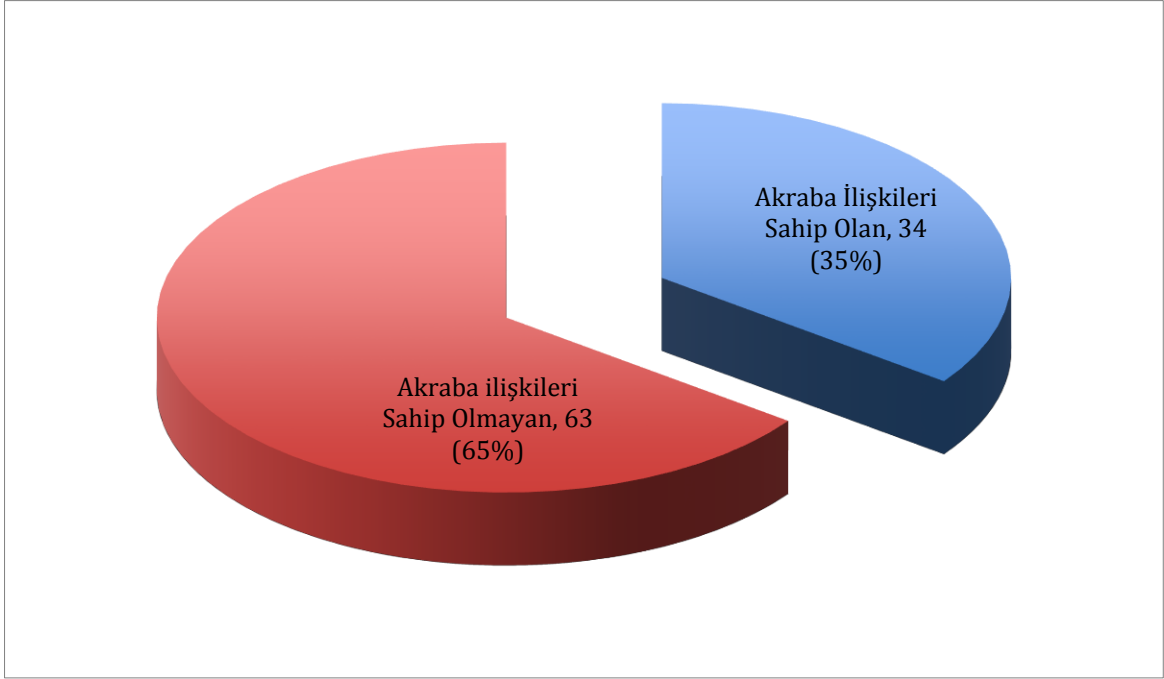
Tablo 14. 2014 – 2015 Döneminde Parlamento Kadın Üyeler ve Akrabalık İlişkileri

Nu.	Parlamento Üyelerin İsmi	Siyaset Partiler	Akraba İlişkiler
1.	Puti Guntur Soekarno	Endonezya Demokratik Mücadele Partisi	I. Cumhurbaşkanı Torunu ve V. Cumhurbaşkanı Yeğeni
2.	Puan Maharani	Endonezya Demokratik Mücadele Partisi	I. Cumhurbaşkanı Torunu ve V. Cumhurbaşkanı Çocuğu
3.	Karolin Margaret Natasa	Endonezya Demokratik Mücadele Partisi	Batı Kalimantan Velinin Çocuğu
4.	Vanda Sarundajang	Endonezya Demokratik Mücadele Partisi	Kuzey Sulawesi Velinin Çocuğu
5.	Irine Yusiana Roba Putri	Endonezya Demokratik Mücadele Partisi	Batı Halmahera Belediye Başkanın Çocuğu
6.	Delia Pratiwi BR, Sitepu	Yaratıcı Grubu Partisi	Langkat Belediye Başkanın Çocuğu
7.	Betty S Pasadigoe	Yaratıcı Grubu Partisi	Tanah Datar Belediye Başkanın Karısı
8.	Saniatul Lativa	Yaratıcı Grubu Partisi	Tebo Belediye Başkanın Karısı
9.	Dwie Aroem Hadiatie	Yaratıcı Grubu Partisi	Siyaset Parti Seçkini ve Lampung Eski Velinin Çocuğu
10.	Siti Hediati Soeharto	Yaratıcı Grubu Partisi	II. Cumhurbaşkanı Çocuğu
11.	Agati Sulie Mahyudin	Yaratıcı Grubu Partisi	Siyaset Parti Seçkini ve Parlamento Üyelerinin Karısı
12.	Andi Fauziah P Hatta	Yaratıcı Grubu Partisi	Doğu Luwu Belediye Başkanın Çocuğu
13.	Enny Anggraeny Anwar	Yaratıcı Grubu Partisi	Batı Sulawesi Velinin Karısı
14.	Sri Meliayana	Endonezya Büyük Hareket Partisi	Siyasetçinin Karısı
15.	Dwita Ria	Endonezya Büyük Hareket Partisi	Siyasetçinin Karısı

16.	Rahayu Saraswati DD	Endonezya Büyük Hareket Partisi	Siyaset Parti Seçkini Çocuğu ve Siyaset Partinin Kurucuğun Yeğeni
17.	Ruskati Ali Baal	Endonezya Büyük Hareket Partisi	Polewali Mandar Eski Belediye Başkanın Karısı
18.	Dwi Astuti Wulandari	Demokrat Parti	Siyaset Parti Seçkini ve Kurucu'nun Çocuğu
19.	Evi Zainal Abidin	Demokrat Parti	Pasuruan Belediye Başkan Yardımcısının Çocuğu
20.	Vivi Sumantri Jayabaya	Demokrat Parti	Lebak Belediye Başkanın Akrabası
21.	Norbaiti Isran Noor	Demokrat Parti	Doğu Kutai Belediye Başkanın Karısı
22.	Aliyah Mustika Ilham	Demokrat Parti	Makassar Belediye Başkanın Karısı
23.	Hanna Gayatri	Ulusal Emanet Partisi	Siyasi Parti Başkanın ve İktisat Bakanlığı Kardeşi
24.	Indira Chunda Thita Syahrul	Ulusal Emanet Partisi	Güney Sulawesi Velinin Çocuğu
25.	Asnawati Hasan	Ulusal Emanet Partisi	Güneydoğu Sulawesi Velinin Karısı
26.	Ida Fauziyah	Millet Kalkınma Partisi	Parlamento Üyenin Karısı
27.	Rohani Vanath	Millet Kalkınma Partisi	Seram Doğu Tarafıta Belediye Başkanın Karısı
28.	Peggi Patrisia Pattipi	Millet Kalkınma Partisi	Papua Eski Velinin Çocuğu ve Mimika Eski Belediye Başkanın Karısı
29.	Wardattul Asriah	İnşa Birliği Partisi	Siyasi Parti Başkanı ve Din Bakanlığının Karısı
30.	Nurhayati	İnşa Birliği Partisi	Siyasi Parti Seçkini ve Eski Millet Evleri Bakanlığı Karısı
31.	Irna Narulita	İnşa Birliği Partisi	Siyasi Parti Seçkini ve Parlamento Üyenin Karısı
32.	Kartika Yudhisti	İnşa Birliği Partisi	Siyasi Parti Başkanı, Din Bakanlığı ve Parlamento Üyenin

			Çocuğu
33.	Amelia Anggraini	Ulusal Demokrat Partisi	Siyasi Parti Seçkinin Karısı
34.	Dewie Yasin Limpo	Millet Gönüller Partisi	Güney Sulawesi Valinin Kardeşı

Grafik 11. 2014 – 2015 Döneminde
Parlamentodaki Kadın Üyeler ve Akrabalık İlişkileri

Yukarıdaki Tablo 13 ve Grafik 11e göre, 97 parlamento üye adayından, sadece 34 kişi (%35'i) siyaset seçkinler (veya eski siyaset seçkinler) ile veya hükümette görevli alan kişilerle bir ilişkiye sahiptir. Diğer 63 kişi veya (%65'i), siyasi seçkinler (veya eski siyaset seçkinler) ile veya hükümet görevlileriyle ilişkilere sahip olmayan kişilerdir. Öte yandan belirli bir siyasi mevkie (Parlamento Üyeler dahil) ulaşmak veya yerleştirmek için, bu ilişkileri (faydalanma) veya akraba ilişkileri sadece kadınlar değil, erkekler de aynı şekilde kullanmaktadır.

SONUÇ

Hem özel ve hem de kamusal alanda kadın varlığı ve kadın temsili, demokrasiyle yönetilen birçok ülkede bile önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Kamusal alanda kadın temsiliinin görünürlüğünün bir göstergesi de bir ülkenin parlamentosunda kadın temsil oranıdır. Parlamento önemli bir göstergedir, çünkü parlamentoların kanun yapmak gibi çok önemli bir fonksiyonu vardır. Bu bağlamda eğer parlamentoda kadın temsil oranı dikkate değer ölçüdeyse, sonuç olarak düzenlenen yasalar da kadın tarafını daha fazla gözetir ve kamusal alanda kadın katılımını teşvik eden yasalar olacaktır.

Endonezya’da kadın katılımı bağımsızlıktan önce başlamış bir süreci ifade etmektedir. O zamanlar anlaşılır sebeplerle sadece sınırlı alanda ve sınırlı biçimde bir katılımdan söz etmek mümkün olmuş; örneğin, aile içi ekonomiye katkı fonksiyonlarıyla, çiftçilik ve hayvan yetiştiriciliği gibi uğraşlarla ilgili olmuştur. Kamusal alanda daha geniş boyutlarda kadın katılımı, Holanda sömürgeliğinin son zamanlarında, daha somut bir tarih vermek gerekirse, 1928 yılından itibaren başlamıştır. O dönemde kadınlar siyasi haklar, özellikle parlamentoda kadın temsili hakkını talep etmiş ve bu talepler Hollandalı sömürge hükümeti tarafından kabul edilmiştir.

1930 başlangıç döneminden 1960 dönemine kadar, kamusal alanda kadın katılımı artmıştır. Bunu kolaylaştıran etkenler de olmuştur. *Birinci olarak*, kadının geri kalmışlık durumuna dikkat çekme temelinde faaliyet gösteren eylemciler ortaya çıkmıştır. Buna örnek Raden Ajeng Kartini’dir. Eylemcilerin çabalarından

birisi, kadınlar için resmi olmayan eğitim oluşturmaktı. *İkinci olarak*, o zamandaki ulusculuk hisleriyle bazı gruplar ortaya çıkmıştır ve bir millet olarak Endonezya toplumun birliği temelinde, kadınlar dahil bir millet olarak birleşmeyi ve sömürgecilikten bağımsızlık kazanmayı öngören bir mücadele yapmıştır.

Üçüncü olarak, bağımsızlık döneminde yani 1945 yılına girildiği zaman, kadın varlığı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. *Dördüncü olarak*, Endonezya demokratik sistemi kullanılan bir ülke olarak, bir açık bir toplum olabilmiş, bu da doğal olarak kadın hareketi veya kadın organizasyonlarının ortaya çıkmasını mümkün kılmıştır. Bu organizasyonlar veya hareketler, çeşitli kadınlar yanlısı gündemlerle, örneğin eğitim hakkı, çok eşliliğin yasaklanması ve evlilikte kadın hakları gibi konularda topluma seslenme imkanı bulabilmiştir.

Ancak bu trend her zaman böyle devam etmemiştir. 1945 döneminden 1965 dönemine kadar yapılan kadın hareketleri, siyasetle bağlantısı bakımından zayıf kalmıştır; ki bu da özellikle parlamentodaki kadın temsilinde bir olumsuzluğu ifade etmiştir. O zamandaki parlamentoda kadın temsil oranının küçük olması şaşırtıcı sayılmaz. Endonezya’da kadın hareketlerinde veya organizasyonlarında dönüm noktası sayılabilecek tarih, 1965 sonudur. 30 Eylül 1965 yılında, Cumhurbaşkanı Soekarno hükümeti döneminde bir siyasi çalkantı oldu ve kamuoyu Endonezya Komünist Partisi tarafından yapılan bir darbe olduğuna inandı.

O dönemin ardından, Endonezya’da siyasi dengeler bozuldu ve sonuçta hükümet yetkisi Cumhurbaşkanı Soekarno’dan General Soeharto’ya geçti. Cumhurbaşkanı Soeharto, Endonezya’da iktidarı elinde tuttuğu dönem boyunca,

yani 1965 yılından 1998 yılına kadar, her alanda yetkileri kendisinde toplamaya çalıştı. Buna Endonezya'daki organizasyonlar veya kadın hareketleri ve kadın organizasyonları da dahildir. Hatta Cumhurbaşkanı Soeharto, Endonezya tarihinin kaydettiği en büyük kadın organizasyonunu yani Endonezya Kadın Hareketini yıktı. Sonra Cumhurbaşkanı Soeharto hükümet yetkisi altında ve hükümete bağlı kadın organizasyonları kurdu. Bu organizasyonların varlığının şartı, kadın organizasyonları dahil, Soeharto hükümetine karşı çıkmamasına bağlı oldu; bu organizasyonlar programlarına bu şartla devam edebildi.

Bu durumun doğal sonucu olarak Cumhurbaşkanı Soeharto zamanında, Endonezya'da kadın hareketleri veya organizasyonları gelişmedi. Kamu alanlarındaki özellikle siyasetteki (parlamento) kadın katılımı az oldu. Soeharto iktidarı döneminde kadınlar ev hayatına ait ve anne rolünde ele alındılar ve onlara yüklenen işlev, çocukların beslenip büyütülmesi ve kocaların kariyerine destek verilmesiyle sınırlı görüldü. Bundan dolayı, 1945 yılından beri 1997 yılına kadar, Endonezya parlamento üyeleri seçmek için yapılan 7 genel seçimin sonucunda, parlamentodaki kadın temsili en büyük sayıya 1992 yılındaki yapılan genel seçimin sonucunda ulaştı. O genel seçimin sonucunda, 62 kadın milletvekili olarak seçildi. Bu sayı, 500 sandalyeli parlamentonun üye sayısının %12,4'ünü ifade ediyordu.

Kadın oranizasyon veya hareketinin varlığında yeni bir dönem, Cumhurbaşkanı Soeharto tarafından Cumhurbaşkanı Yardımcısı Bacharuddin Jusuf Habibie'nin, 21 Mayıs 1998 yılında yetkilerinin artmasıyla sonuçlanan gelişmelerin damgasını vurduğu dönemdir. Bu yetkisi değişikliğin sebebi,

Soeharto iktidarının hükümetten çekilmesini isteyen çeşitli protestolardı. Endonezya’da iktisadi sorunlar bu protestolarda önemli bir gerekçe oluşturdu. Cumhurbaşkanı Soeharto’nun iktidardan çekilmesini isteyen protestolar, Anne İlgilenme Sesi adlı bir kadın organizasyonu tarafından Gadis Arivia yetkisi altında başlatılmıştı. Cumhurbaşkanı Bacharuddin Jusuf Habibie dönemiyle birlikte, Endonezya bir ıslah dönemine girdi. Bunun anlamı, yaşamın birçok alanında, bu kapsamda siyasette liberalisation politikalarının uygulanmasıdır.

Bu ıslah döneminde, globalleşme sürecinin kapsayıcı etkisiyle, dünyanın her taraflarından gelen haberler gündemi çok daha fazla etkilemeye başladı. Bu haberler arasında elbette diğer ülkelerinde feminist oluşumlar hakkındaki haberler veya kadın hareketleri de vardı. Endonezyadaki kadın organizasyonları ve hareketleri etkilendi ve siyasette kadın haklarına ilişkin konular daha fazla gündeme gelmeye başladı, özellikle siyaset kurumlarındaki kadın temsili, ve en önemli olarak da parlamentodaki temsil konusu.

Bu amaçlara ulaşma yöntemlerinden biri, o zamandaki hükümet tarafından çıkarılan kanunlarla, kadınlar için parlamentoda temsili garanti edebilmeyi teşvik etmektir. Bu çabalar, Endonezya hükümet tarafından Endonezya Cumhuriyet Kanunları 2003 yılında çıkarılan 12 Numaralı Kanundu. Bu kanunun 65. Maddesinin 1. Fıkrası, olumlu eylem (*affirmative action*) hakkındaydı, yani kadınlar için parlamento kadın üye adayları konusunda %30 kontenjan verdi.

Hatta parlamentoda kadın temsilin sayısı arttırmak için, Endonezya hükümeti 2008 yılında parlamento üyeleri hakkındaki 10. Numaralı kanunu düzenledi. O kanunun 53. Maddesi “Adaylar Listesi (parlamento üyeleri) en az

%30 kadın temsili olmalı” kuralını teyit etti. 55. Maddede ise, “Aday listesinde (parlamento üyeleri), her 3 (üç) adaydan en az 1 (bir) kadın aday olmalı” kuralıyla güçlendirildi ve *zipper system* olarak tanımlandı.

Eğer Endonezyadaki kullanılan genel seçim sistemine baktığımızda, özellikle parlamento üye seçiminde, Endonezya’da gerçekleşen 11 genel seçimde (1955, 1971, 1977, 1982, 1987, 1992, 1997, 1999, 2004, 2009 ve 2014) orantılı genel seçim sistemi kullanıldığını görürüz. Genel seçimi açık liste usulü kullandı. Bundan seçmen parlamento üyelerin adaylarına ve o adayı destekleyen siyasi partiye direkt oy verebildi.

Endonezya hükümeti tarafından parlamentoda kadın temsilci sayısını arttırmak için birçok kanun ve düzenlemeye rağmen, parlamentodaki kadın temsilde çok fazla değişiklik olmadı. Çünkü söz konusu düzenlemelerin sadece “tavsiye” niteliği vardı ve siyasi partileri, buna uymamaları durumunda zorlayacak bir yaptırım ve ceza da öngörmüyordu. Parlamentoda kadın temsilin azlığını 2004 yılındaki genel seçim ve parlamento üyelerin şekillenişinden görebiliriz. Sonuç, parlamentonun 550 kişilik toplam üye sayısının, sadece 65 kişi veya %11,5’i kadın vekildir.

2009 yılındaki yapılan genel seçimde, parlamentodaki kadın temsilde bir ölçüde artış vardır, yani 560 kişi toplam parlamento üyelerinden 102 kişi veya %18,2 oranında kadın üye vardır. 2009 – 2014 dönemine baktığımızda ise, 2009 yılındaki yapılan genel seçim sonucu olarak, en fazla kadın üyeye sahip olan parlamentonun ortaya çıktığı görülmektedir. Fakat maalesef, 2014 yılındaki yaptığı genel seçiminde parlamento kadın temsilci sayısı tekrar azaldı. 2014

yılındaki genel seçim sonucu oluşan parlamentoda toplam 560 üyenin 97'si veya %17,3 kadındır. Bunun anlamı %1 azalma vardır. Bugünkü durumda parlamentodaki kadın üye sayısı, ortalama bir parlamentodaki kadın oranıyla kıyaslandığında %30'dan hala uzaktır.

Aslında, parlamentoda kadın temsili ve diğer kamu alanlarında kadın katılımı arttırmak için, Endonezya hükümet tarafından bir çok çaba gösterilmiştir, eğitim alanı da buna dahildir. Eğitim önemli bir etkidir, çünkü eğitim modern zamanında insan varlığı ve gelişimi bakımından temel bir öneme sahiptir. 1945 tarihli Endonezya Cumhuriyeti Anayasası'nın 31. Maddesi, Endonezya devletine Endonezya toplumu için adaletli ve yaygın bir eğitimi ödev olarak yüklüyordu. Hem kadınlar hem de erkekler bakımından eşit ve adaletli bir eğitim sonucu olarak, kamu alanlarındaki yarışta kadınların başarısı artmıştır.

Bunu güçlenmek için, Endonezya hükümeti 2008 Yılında Endonezya toplumu için 9 yıllık zorunlu eğitime (İlk Okul, Orta Okul ve Lise) kararı aldı. Fakat maalesef, kadınların tümü bakımından eğitime ulaşabilmek mümkün olmadı. Çünkü Endonezya toplumunda bir inanç vardır, kadınlar için kazanılan eğitim ve mevkii ne kadar yüksek olursa olsun, fakat onlar için en uygun yer evdir, onun için ideal hayat, eş ve çocuklar için anne olmaktır.

Görünen odur ki, kamu alanda özellikle de siyaset alanında (parlamentoda) en az dört önemli sorun vardır. *Birincisi*, toplumsal cinsiyet sorunları veya ataerkil kültür içerisinde kadınlara yönelik ayrımcı yaklaşım sorunu. Kadınların “ikinci cins” *the second sex* sayılması ve sonuçta ev hayatı alanına hapsedilmesi sorunu.

İkincisi, sınırlı ekonomik imkanlara sahip olan kesimlerde erkeğin öncelenmesi sorunu. Bir ailede sınırlı iktisat sahip olduğunda, erkek çocukları okula göndermek öncelik kazanmaktadır ve erkekler ailenin, onu devam ettiren üyeleri olarak görülmektedir.

Üçüncüsü, kadınlar ev dışı çalışmayı (kamu alanlarında) tercih etmesini güçleştiren faktörler sorunudur. Kadın iki rolü birden oynamak zorundadır; yani kamu alanında çalışmasına rağmen, iş yerinden dönünce aile ve ev işleri sorumluluğu vardır. Bu durumların dışında, iş yerinde ayrımcılık, maaş, tutum, hizmet ve izin (doğum durumunda olduğu gibi) gibi konularda fa. Bunların seir standarta tabi tutulma sorunu da vardır.

Dördüncüsü, birçok hükümet tarafından çıkarılan kanunlar de diğer düzenlemeler, örnek olarak evlilik, genel seçim sistemi, eğitim, iş, milletlik ve başka kanunlar, kadınları korumayı amaçlamaktadır. Fakat, bu düzenlemelerin genellikle yaptırım gücünden mahrum olması ve kadınların zarar görmesi durumunda fiili bir ceza öngörmemesi bir eksiklik olmuştur.

Sonuç olarak Endonezya'daki kanunlar ve seçim sistemi, parlamentoda kadın temsili arttırmak ve teşvik etmek için yeterince etkili olmamıştır. Sonuçta, hükümet tarafından gerçekleştirilen hukuki ürünler veya düzenlemelerin kadınlardan yana olmaması hiç şaşırtıcı bir şey değildir, çünkü kadınlar kanun yapma süreçlerine yeterince katılamamaktadır.

Kadın ve erkek arasında eşitlik ve adalet temelli bir sosyo-politik sistem sadece yasal önlemlerle ulaşılacak bir durum değildir. Toplumun en küçük yapıtaşları olan aileden başlayan bir süreçten söz edilmelidir.

KAYNAKLAR

a. Kitaplar :

- Ani Soetjipto, *Dampak Diterapkannya Aturan Suara Terbanyak Terhadap Keterwakilan Perempuan Dan Gerakan Perempuan*, Jakarta, 21 Januari 2009, Women Research Institute.
- Ani Soetjipto, *Kadın Temsili ve Kadın Hareketine En Çok Alınan Oy Sayı Kuralları Uygulanma Etkisi*, Cakarta, 21 Ocak 2009, Women Research Institute Yayıncılık
- Archer, D (2006) 'A Right to Descent Education' *Adult Learning*, Vol. 17 issue 9.
- De Stuers - Cora Vreede, *Sejarah Gerakan Perempuan Indonesia: Gerakan & Pencapaian*, Komunitas Bambu, Jakarta 2008.
- De Stuers - Cora Vreede, *Endonezya Kadın Hareketinin Tarihçesi: Hareketliği ve Başarı*, Bambu Topluluk, Cakarta 2008.
- Efriza, *Studi Parlemen: Sejarah, Konsep dan Lanskap Politik Indonesia*, Malang, Setara Press (Kelompok Intrans Publishing), 2014.
- Efriza, *Parlamento Araştırmaları: Tarih, Kavram ve Endonezya Siyasetin Kapsamı*, Malang, Setara Yayıncılık (Intrans Gruplar Yayıncılığı), 2014.
- Erman Rajagukguk, *Filsafat Hukum*, Jakarta: Program Pascasarjana Fakultas Hukum Universitas Indonesia, 2011.
- Erman Rajagukguk, *Hukuk Felsefesi*, Cakarta: Endonezya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yüksek Lisans Programı, 2011
- Gandhi-Lapian, LM. *Hukum Payung Fantasi, Payung Pajangan*, sebuah hasil penelitian mengenai seberapa jauh Konvensi Wanita, Pasal 11 diadopsi dalam Peraturan Perundang-Undangan Perburuhan Indonesia, Convention Watch, 1995.
- Gandhi-Lapian, LM. *Hayali Şemsiye Hukukları, Şemsiye Ekranı*, Kadınların Sözleşmesini ne kadar uzak gittiğini araştıran bir çalışma, 11. Madde yönetmenlik çalışma kanunlarına Kabul edildi, Convention Watch, 1995.
- Griffiths, Anne, *Remaking Law: Gender, Ethnography and Legal Discourse* (2001), in *Law & Society Review*, vol 35 Number 2 published by the Law and Society Association.

Jean Blondel, "Electoral System and the Influence of Electoral System on Party System" dalam *An Introduction to Comparative Government*. London: Methuen and Co. Ltd., 1954. and Miriam Budiardjo, *Demokrasi di Indonesia*.

Jean-Jacques Rousseau, in Monica Brito Vieira dan David Runciman, *Representation*, Cambridge: Polity Press, 2008.

Julia Indiaty Suryakusuma, *State Ibuism: The Social Construction Of Womanhood In New Order Indonesia*, Depok, West Java, Indonesia, Bambu Community. 2011.

Kacung Marijan, *Sistem Politik Indonesia: Konsolidasi Demokrasi Pasca Orde-Baru*, Jakarta, Kencana Prenada Media Group, 2010.

Kacung Marijan, *Endonezya Siyaset Sistemi: Yeni Hükümetten Sonra Demokrasi İyilestirmesi*, Cakarta, Kencana Prenada Media Grubu, 2010.

Kees Groeneboer, *Weg tot het Western. Het Nederlands voor Indie, 1600-1950* (Leiden: KTLV Press, 1993). Verhandeligen 158, Appendix XVIII.

Kongres Wanita Indonesia, Sejarah setengah Abad Kesatuan Pergerakan Wanita Indonesia, Balai Pustakan, Jakarta 1986. dan Sukanti Suryochondro, *Potret Pergerakan wanita Indonesia*, CV Rajawali untuk Yayasan Ilum-Ilmu Sosial, Jakarta, 1984.

Endonezya Kadın Kongresi, Yüzyıl yarısı Endonezya Kadın Hareketi Mücadelesi Tarihi, Balai Pustakan, Jakarta 1986. ve Sukanti Suryochondro, *Endonezya kadın hareketi görüntüleri*, CV Rajawalidan Sosyal Kurumları için, Jakarta, 1984.

Mansour Fakih, dalam *Hak Asasi Perempuan*, Jurnal Wacana, Edisi Khusus, VIII/ 2001.

Mansour Fakih, içinde *Kadın Temel Hakkı*, Wacana Günlüğü, Özel Edisyonlar, VIII/ 2001.

Maria Mies, Veronika Bennholdt-Thomsen, and Claudia von Werlhof, 1988, *Women: The Last Colony*, London: Zed Books.

Maria Mies, *Fighting on Two Fronts: Women's Struggles and Research*, (ed). ISS Den Hag, 1982.

Miriam Budiardjo, *Dasar-Dasar Ilmu Politik*, CV Prima Grafika, Jakarta, Oktober 2013.

Miriam Budiardjo, *Siyaset Bilimlerin Temeli*, CV Prima Grafika, Cakarta, Ekim 2013.

- Moore, Henrietta L (1988), *Feminist and Antropology*, Great Britain: University of Minnesota Pres.
- Muljana, Slamet. *Kesadaran Nasional Dari Kolonialisme Sampai Kemerdekaan Jilid I*. Penerbit LKIS, Yogyakarta 2008.
- Muljana, Slamet. *Ulusal Hissetmeleri Sömürgelikten Bağımsızlığına Kadar I Başkı*. Yayıncılık LKIS, Yogyakarta 2008.
- Patricia Smith, “*Feminist Jurisprudence*”, A Comparison to Philosophy of Law and Legal Theory, Dennis Patterson (Ed), Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 1999.
- Paulus Wirotomo, *Sistem Sosial Indonesia*, Jakarta, Universitas Indonesia, 2012.
- Paulus Wirotomo, *Endonezya Sosyal Sistemi*, Cakarta, Endonezya Üniversitesi, 2012.
- Peter H. Merkl, *Countinuity and Change*, New York; Harper and Row, 1967.
- Riant Nugroho, *Gender Dan Strategi Pengarus-Utamaannya Di Indonesia*, Yogyakarta, Pustaka Pelajar, Mei 2011.
- Riant Nugroho, *Endonezyada Gender ve Stratejik Akımı Önemi*, Yogyakarta, Pustaka Pelajar, Mayıs 2011.
- Ricklefs, H.C. *Sejarah Indonesia Modern*. Diterjemahkan dalam bahasa Indonesia dari *A History of Modern Indonesia*, oleh Darmono Hardjowidjono. Yogyakarta 1991.
- Ricklefs, H.C. *Endonezya Modern Tarihleri*. Endonezçe olarak çevrilir, *A History of Modern Indonesia*’dan, Darmono Hardjowidjono ile. Yogyakarta 1991.
- Riswan, Yulianingsih. *Identitas Perempuan Indonesia: Status, Perjuangan Relasi Gender, dan Perjuangan Ekonomi Politik*. Depok: Desantara. 2010.
- Riswan, Yulianingsih. *Endonezya Kadınların Kimliği: Durum, Gender İlişkileri Mücadelesi ve Siyaset Ekonomi Mücadelesi*. Depok: Desantara. 2010.
- Roscoe Pound in Soekanto Soerjono, *Pokok-Pokok Sosiologi Hukum*, Jakarta, Rajawali Pers, 2009.
- Roscoe Pound, Soekanto Sorjono’da. *Hukuk Sosloji Temeli*, Cakarta, Rajawali Yayıncılık, 2009.
- Saskia Eleonora Wieringa, *Penghancuran Gerakan Perempuan, Politik Seksual Di Indonesia Pascakejatuhan Partai Komunis Indonesia*. Penerjemah, Harusutejo, Yogyakarta, Penerbit Galangpress Center, 2010.

- Saskia Eleonora Wieringa, *Kadınlar Hareketi Yıkımı, Endonezya Komünis Partisi Yetkisi Altında Cinsel Siyaseti*. Çevirci, Harusutejo, Yogyakarta, Galangpress Merkezi Yayınevi, 2010.
- Sastroatmodjo, Suryanto. 2006. *Citra Diri Orang Jawa*. Yogyakarta, Penerbit Narasi.
- Sastroatmodjo, Suryanto. 2006. *Java İnsanları İmajı*. Yogyakarta, Narasi Yayıncılık.
- Sihite, Romany, *Perempuan, Kesenjangan, Keadilan*. Jakarta: PT. Rajagrafindo. 2007.
- Sihite, Romany, *Kadın, Eşitlik, ve Adalet*. Jakarta: PT. Rajagrafindo. 2007.
- Smart, Carol, *Feminism and the Power of Law*, USA: Routledge, a division of Routledge, Chapman and Hall, Inc, 1990.
- Soerjono Soekanto, *Hukum Adat Indonesia* Jakarta: PT. Raja Grafindo Indonesia Persada, 1981.
- Soerjono Soekanto, *Endonezya Yerel Hukuku* Cakarta: Raja Grafindo Indonesia Persada Yayıncılık, 1981.
- Soekarno (Presiden I, Republik Indonesia), *Sarinah Kewajiban Wanita Dalam Perjuangan Republik Indonesia*, Jakarta. Yayasan Bung Karno dan Penerbit Media Pressindo, 2014.
- Soekarno (Endonezya Cumhuriyeti 1. Cumhurbaşkanı), *Sarinah Endonezya Cumhuriyetin Mücadelesinde Kadın Sorumlusu*, Cakarta. Bung Karno Vakıfları ve Media Pressindo Yayıncılık, 2014.
- Sudikno Mertokusumo, *Mengenal Hukum Suatu Pengantar*. Yogyakarta, Liberty 2005.
- Sudikno Mertokusumo, *Hukum Girişi*. Yogyakarta, Liberty Yayıncılık 2005.
- Sulistyowati Irianto, *Perempuan Diantara Berbagai Pilihan Hukum*, Jakarta, Yayasan Obor Indonesia, 2003.
- Sulistyowati Irianto, *Kadınlar Hukuk Seçimin arasında*, Jakarta, Endonezya Obor Vakıfları, 2003.
- Titi Sumbang, *Bersama Membangun Indonesia, Tindakan Khusus Sementara, Jalan Menuju Kemitraan Setara dan Adil Antara Perempuan dan Laki-Laki*. Pusat Pemberdayaan Dalam Politik bekerjasama dengan Departemen Dalam Negeri Republik Indonesia, Jakarta 2007.
- Titi Sumbang, *Birlikte Endonezya'yı İnşa Etti, Geçici Özel Davranışı, Kadın ve Erkek Arasında Eşitlik ve Adalet Yolları Yönlendirmesi*. Siyaset Geliştirme Merkezi ile Endonezya Cumhuriyet İç İşleri Bakanlığı, Cakarta 2007.

b. Günlükler :

Jurnal Perempuan Untuk Pencerahan Dan Kesetaraan, *Catatan Perjuangan Politik Perempuan* Edisi 63. Jakarta.
Kadın Günlüğü Eşitlik ve Aydınlatmak İçin, *Siyasette Kaydedilen Kadın Mücadelesi* 63. Edisyon. Cakarta.

Jurnal Perempuan Untuk Pencerahan Dan Kesetaraan, *Pendidikan Untuk Semua*, Edisi 66. Jakarta 2010.
Kadın Günlüğü Eşitlik Ve Aydınlatmak için, *Herkes İçin Eğitim*, 66. Edisyon. Jakarta 2010.

Jurnal Perempuan Untuk Pencerahan Dan Kesetaraan, Cetakan Pertama, *Sekolah Mahal*, Edisi 70. Jakarta Juli 2011.
Kadın Günlüğü Eşitlik Ve Aydınlatmak için, Birinci Baskı, *Pahalı Okulu*, 70. Edisyon. Cakarta Temmuz 2011.

Jurnal Perempuan Untuk Pencerahan Dan Kesetaraan Vol. 18 No. 4. November 2013, *Pemilu Dan Keterwakilan* Edisi 79. Jakarta November 2013.
Kadın Günlüğü Eşitlik ve Aydınlatmak için Vol. 18. Nu. 4. Kasım 2013, *Genel Seçimi Ve Temsili*. 79. Edisyon. Cakarta Kasım 2013.

Jurnal Perempuan Untuk Kesetaraan Dan Pencerahan Vol. 19 No. 3. Agustus 2014, *Pemilu Agama & Status Perempuan* Edisi 82. Jakarta Agustus 2014.
Kadın Günlüğü Eşitlik ve Aydınlatmak İçin Vol. 19. 3. Numara. Ağustos 2014, *Seçim, Din & Kadın Statü* 82. Edisyon Cakarta Ağustos 2014.

c. Katalogler :

Katalog BPS: 043300701 *Fenomena Tindak Kekerasan Terhadap Perempuan Dan Anak* Badan Pusat Statistik Dan Kementerian Negara Pemberdayaan Perempuan, Jakarta-Indonesia Desember 2007.

BPS Kataloğu: 043300701 *Kadınlara ve Çocuklara Karşı Şiddet Olaylarının* İstatistik merkez Kurumu ve Kadınlar Gelişmesi Ülke Bakanlığı, Cakarta-Endonezya Aralık 2007.

Katalog BPS 2102001 *Sensus Penduduk 2010 Penduduk Indonesia Hasil Sensus Penduduk 2010* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia 2012.
BPS Kataloğu 2102001 *Nüfus Sayımı 2010 Endonezya Nüfüsü Sayımı Sonucu 2010 İstatistik Merkez Kurumu Cakarta-Endonezya* 2012.

Katalog BPS 4601003 *Statistik Politik 2012* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia 2012.

BPS Katalogu 4601003 *Siyaset İstatistiği 2012* İstatistik Merkez Kurumu Cakarta-Endonezya 2012.

Katalog BPS: 2302004 *Indikator Pasar Tenaga Kerja Indonesia Mei 2014* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia September 2014.

BPS Katalogu: 2302004 *Endonezya İşçi Marketi Indicatoru Mayıs 2014* İstatistik Merkez Kurumları, Cakarta-Indonesia Eylül 2014.

Katalog BPS 4601003 *Statistik Politik 2014* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia 2014.

BPS Katalogu 4601003 *Siyaset İstasistiği 2014* İstatistik Merkez Kurumu Cakarta-Endonezya 2014.

Katalog BPS: 2104010 *Perempuan dan Laki-Laki di Indonesia 2015* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia Oktober 2015.

BPS Katalogu: 2104010 *Endonezyada Kadınlar ve Erkekler 2015* İstatistik Merkez Kurumları, Cakarta-Endonezya Ekim 2015.

Katalog BPS: 2104010 *Perempuan dan Laki-Laki di Indonesia 2015* Badan Pusat Statistik Jakarta-Indonesia Oktober 2015.

BPS Katalogu: 2104010 *Endonezya'da Kadınlar ve Erkekler 2015* İstatistik Merkez Kurumu Cakarta-Endonezya Ekim 2015.

Katalog BPS: 3102017 *Indeks Pembangunan Gender 2014* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia November 2015.

BPS Katalogu: 3102017 *Gender İnşaat Etme İndeksleri 2014* İstatistik Merkez Kurumu, Cakarta-Endonezya Kasım 2015.

Katalog BPS *Statistik Pendidikan 2014* Badan Pusat Statistik, Jakarta-Indonesia Desember 2015.

BPS Katalogu *Eğitim İstatistik 2014* İstatistik Merkez Kurumları, Cakarta-Endonezya Aralık 2015.

d. Internet Sitesi :

<http://www.tempo.co/read/news/2011/11/25/058368494/Kekerasan-Perempuan-Jawa-Tengah-Meningkat>

e. Mülakatlar :

Amelia Anggraini, Cakarta 12 Mart 2015, Saat 12.15

Dewie Yasin Limpo, Cakarta 26 Mart 2015, Saat 10.00

Endang Maria Astuti, Cakarta 23 Mart 2015, Saat 11.00

Ika Damayanti Fatma Negara, Yogyakarta 28 Ocak 2016, Saat 13.26

Okky Asokawati, Cakarta 02 Mart 2015, Saat 12.30

Peggi Patrisia Pattipi, Cakarta 24 Mart 2015, Saat 14.00

